

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1947.

Andra kammaren.

Nr 22.

Fredagen den 9 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 3 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att chefredaktör *Algot Törnkvist* på grund av sjukdom är i behov av ledighet från sitt arbete den 6 maj—31 maj 1947.

Karlskrona den 6 maj 1947.

Bertil Schersten,
överläkare.

Kammaren beviljade herr Törnkvist ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 6 till och med den 31 innevarande maj.

§ 3.

Föredrogos var efter annan och hänvisades till statsutskottet följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 242, angående förvärv av aktier i Bergslagens med flera järnvägsaktiebolag;

nr 243, angående grunder för ålderdomshemsvårdens ordnande och utbyggnad m. m.;

nr 244, angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

nr 245, angående anslag till bidrag till vissa plankostnader m. m.;

nr 247, angående anslag för budgetåret 1947/48 till statens brandinspektion: avlöningar; och

nr 248, angående omorganisation av djurgårdskommissionen m. m.

§ 4.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 419 av herr *Andersson* i Dunker *m. fl.*;

nr 420 av herrar *Hansson* i Skediga och *Persson* i Norrby;

nr 421 av herr *Gustafson* i Dädesjö *m. fl.*; samt

nr 422 av herrar *Kyling* och *Allard*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 423 av herr *Liedberg m. fl.*;

nr 424 av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*; och

nr 425 av herr *Sandberg*; samt

Andra kammarens protokoll 1947. Nr 22.

till behandling av lagutskott motionerna:

- nr 426 av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*;
- nr 427 av herrar *Kempe* och *Senander*;
- nr 428 av herr *Werner m. fl.*;
- nr 429 av herr *Svensson* i Ljungskile; och
- nr 430 av herr *Ståhl m. fl.*

§ 5.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, statsutskottets utlåtanden nr 10 och 11 samt 91—105.

§ 6.

Föredrogs den av herr *Johansson* i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet Ericsson, angående ändrade direktiv för tilldelningen av papper till tidningarna, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 212, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., nämligen

- nr 431 och 432 av herr *Gustafsson* i Bogla *m. fl.*;
- nr 433 av herr *Adolfsson m. fl.*; och
- nr 434 av herr *Dickson*.

Dessa motioner bordlades.

§ 8.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 185, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.05 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Lördagen den 10 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

*Svar på
interpellation.*

Hans excellens herr statsministern **Erländer**, som anförde: Herr talman! Herr Jonsson i Skedsbygd har med kammarens tillstånd frågat mig, om jag vore villig vidtaga åtgärder, varigenom exportörerna av sågat virke skulle tillåtas uttaga världsmarknadspriser vid export av dylikt virke. Med anledning härav får jag anföra följande.

Under det senaste året har vid meddelande av licenser för export av sågade och hyvlade trävaror såsom villkor regelmässigt angivits, att exportpriset icke finge överstiga visst pris. Som norm för denna exportprissättning ha gällt av statens bränslekommission i samråd med sågverksindustrien fastställda listor för riktpriiser för olika sortiment.

Sedan från sågverksindustriens sida numera påyrkats, att exportpriserna på trävaror av förevarande slag skulle frigges, ha förhandlingar i denna fråga under senaste tiden förts med sågverksindustrien. Syftet har härvid varit att få till stånd en anordning, varigenom de ogynnsamma återverkningarna av en sådan åtgärd på de inhemska trävarupriserna skulle i största möjliga mån undanröjas. Förhandlingarna ha i dagarna lett till en överenskommelse mellan bränslekommissionen och Svenska trävaruexportföreningen. Överenskommelsen innebär bland annat följande. Den beräknade totala exporten under tiden till den 1 februari 1948 av ifrågavarande trävaror, 360 000 nom. standards, kvoterar så att 80 % komma på föreningens medlemmar. Om exporten skulle överstiga denna kvantitet, skall Kungl. Maj:t efter samråd med föreningen och andra intresserade parter bestämma angående den ytterligare exportkvantiteten. Föreningens medlemmar skola under tiden den 1 februari 1947—den 1 februari 1948 till förfogande på den svenska hemmamarknaden och högst till priser, som gälla för denna, ställa en kvantitet, motsvarande minst 50 % av vad som exporterats av medlemmarna. I kvantiteten inräknas medlemmarnas leveranser under nämnda tid till egna och anslutna träförädlingsverk av trävaror, som åtgå till förfärdigande av trähus och snickerier, som skola kvarbliva i landet, ävensom medlemmarnas trävaruförbrukning under samma tid för egna byggnader och reparationer. Föreningen förbinder sig att av sina medlemmar uppbära och till en särskilt upprättad stiftelse, benämnd Stiftelsen trävaruindustriens konjunkturutmattningsfond, inleverera 100 kronor för varje nom. standard av den export, som kommer på föreningens medlemmar. Sålunda influtna medel skola som regel under viss tid innestå i fonden för att därefter fördelas mellan föreningens medlemmar.

Sågverksidkare, vilka icke äro medlemmar av Svenska trävaruexportföreningen och icke heller biträtt nyssnämnda överenskommelse, liksom även andra exportörer skola vara skyldiga att vid export av trävaror av ifrågavarande slag till diversemedelsfonden för prisutmattningsavgifter inbetala belopp, motsvarande nyss angivna avsättning till träindustriens konjunkturutmattningsfond. Det förutsattes därvid, att dessa medel skola inom diversemedelsfonden bokfö-

Svar på interpellation. (Forts.)

ras särskilt och framdeles disponeras på motsvarande sätt som konjunkturutjämningsfonden.

Överenskommelsen mellan bränslekommissionen och Svenska trävaruexportföreningen har godkänts av Kungl. Maj:t den 9 maj 1947. Samtidigt har föreskrifter meddelats, som innebära frigivande av exportpriserna på ifrågakvarande varor.

I detta sammanhang kan slutligen anmärkas, att Kungl. Maj:t den 21 nästlidne mars föreskrivit att från och med den 1 april 1947 vid meddelande av licens för export av pappersmassa, papper och papp villkor icke skulle föreskrivas rörande det pris som finge betingas för till export avsett varuparti. Överenskommelser ha även träffats om avsättning till konjunkturutjämningsfond av visst belopp per ton intill den 1 februari 1948 levererad pappersmassa, bestämt till 50 kronor per ton kemisk massa och 20 kronor per ton mekanisk massa. Vissa undantag gälla emellertid från denna avsättningsskyldighet bl. a. för pappersmassa, som levereras för förädling för hemmamarknadens behov.

Härefter yttrade:

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr statsministern få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

Anledningen till densamma var, att man från trävaruexportörernas sida sedan länge avvaktade en uppgörelse rörande dessa frågor. Denna framstod som så mycket önskvärdare som exportsäsongen stod för dörren. Några affärer kunde man icke göra upp, då man saknade bestämmelser rörande de exportpriser man hade att påräkna. I vanliga fall bruka exportörerna ha leveranskontrakten klara och exporten påbörjad i maj. Nu var man inne i slutet av april månad. Man kunde icke göra upp några kontrakt och icke heller göra några avslut beträffande frakterna. Dessutom hade tillkommit, att man i nuvarande valutaläge, då regeringen nödgats vidtaga omfattande spärråtgärder för att hindra importen, icke kunde anse det riktigt att även i fortsättningen sälja trävarorna till utlandet till underpris. Skillnaden mellan det pris exportörerna fått uttaga och det pris, som nu kunde erhållas, belöpte sig till icke mindre än omkring 140 kronor per standard sågat virke.

Detta var som sagt anledningen till att jag tog upp frågan i riksdagen i avsikt att om möjligt medverka till att de pågående förhandlingarna påskyndades. Yrkandena från sågverksindustriens sida om att exportpriserna på trävarorna skulle frigges torde ses ur dessa synpunkter.

Hans excellens herr statsministern säger i sitt svar, att underhandlingar förts för att få till stånd en anordning, varigenom de ogynnsamma återverkningarna av en sådan åtgärd på den inhemska trävarumarknaden skulle i möjligaste mån undanröjas och att dessa förhandlingar i dagarna lett till en överenskommelse mellan bränslekommissionen och Svenska trävaruexportföreningen, varigenom exportkvoten fastställts till 360 000 standards och exportörerna förbundit sig att till en särskild för ändamålet inrättad stiftelse avsätta 100 kronor för varje exporterad standard. Sålunda influata medel skola under en viss tid innestå i fonden för att därefter fördelas mellan föreningens medlemmar. Trävaruexportörer som ej tillhöra föreningen åläggas att till diversemedelsfonden för prisutjämningsavgifter inbetala belopp motsvarande nyss angivna avsättning.

Jag kan icke finna annat än att Svenska trävaruexportföreningens medlemmar härigenom förskaffat sig avsevärda fördelar framför fristående exportörer. Enligt vad jag kan utlösa ur svaret skola trävaruexportföreningens medlemmar efter en viss tid få dela upp de i fonden innestående medlen, under det att de

Svar på interpellation. (Forts.)

fristående exportörernas avsatta medel skola tillfalla konjunkturutmättningsfonden och fördelas efter samma grunder som gälla för denna fond. Exportörerna kunna således knappast bliva delaktiga av dessa medel, i varje fall icke själva disponera över dessa på samma sätt som exportföreningens medlemmar över de av dem avsatta medlen.

Men i ännu sämre läge komma de försäljare av trävaror, som arbeta enbart på den inhemska marknaden. Av statsministerns svar framgår icke, om dessa skola erhålla någon kompensation i form av höjda priser. Att så icke blir fallet, åtminstone icke i motsvarande grad, framgår emellertid med all tydlighet av statsministerns svar, däri han säger, att syftet har varit att få till stånd en anordning, varigenom de ogynnsamma återverkningarna på den inhemska marknaden skulle undanröjas. Av svaret framgår icke, huruvida någon uppgörelse rörande de inhemska priserna träffats. Sedan dessa priser i fjol fastställdes har utvecklingen på arbetsmarknaden varit sådan, att de höjda arbetslöserna i och för sig motivera en avsevärd höjning av priserna. Denna höjning av arbetslöserna har säkerligen hårdast träffat de mindre sågverksägarna, som tillfälligt anställa arbetskraft. Bristen på arbetskraft i skogarna och vid sågverken har medfört, att avtalsenliga löner icke kunnat hållas. Jag är av den åsikten, att när man i fjol gick in för att slopa normalpriserna på rundvirke och i stället förklarade sig skola noggrannare kontrollera den normalprissatta färdiga varan var man inne på rätt väg. Men den lönestegring som sedan inträtt motiverar en viss höjning av priserna. För att dessa trävarufirmor, som avsätta sina produkter på den inhemska marknaden, skola komma i samma läge som trävaruexportföreningens medlemmar fordras för dagen en prishöjning, motsvarande exportavgiften, 100 kronor per standard, och det utvunna exportpriset och dessutom en clearing över hela linjen av de inflyttna avgifterna.

Det kan icke under några förhållanden vara riktigt, att trävaruexportföreningens medlemmar skola få behålla denna skillnad, under det att de trävarutillverkare, som endast avsätta sina varor inom landet, skola avstå från dessa medel. I realiteten är det ju skogsägarnas egna pengar, och de borde rätteligen återföras till dem. Jag medger, att det kan föreligga skäl för att icke låta ett prisläge, som icke kan bli bestående, slå ut på den svenska inlandsmarknaden, och jag har vid flera tillfällen i denna kammare givit till känna den åsikten, att en inflationsbetonad utveckling på trävarumarknaden skulle vara en olycka för vårt land, icke därför att det skulle ligga någon större fara i att sätta pengar i händerna på skogsägarna — Sveriges skogsmarksägare, framför allt de hundratusentals jordbrukare som samtidigt äro skogsägare, skulle mycket väl behöva dessa pengar såsom komplettering till de många gånger svaga inkomsterna från jordbruket för att bygga skogsvägar, för att utföra skogsbefrämjande åtgärder, för att rusta upp bostadsbeståndet o. s. v. — utan därför att en ohejdad prisstegring på trävarorna skulle föra med sig en onormal prisstegring på skogsfastigheterna. Spekulationstendenserna när det gäller dessa fastigheter förefinnas ju redan nu, trots vissa lagstiftningsåtgärder. Det vore givetvis till ekonomisk fördel för de skogsmarksägare, som ville avyttra sina fastigheter, men skulle säkerligen betyda mycket stora olyckor för de nya innehavarna i tider som komma. Erfarenheterna från förhållandena efter förra världskriget ge vid handen, att så skulle bli fallet. Men om man satte litet mer pengar i skogsägarnas hand för löpande utgifter och för att ordna bättre för sig själva och sina arbetare, skulle det säkerligen icke vara någon nationalolycka utan tvärtom vara till gagn. För övrigt har man nog i den allmänna diskussionen alldeles för mycket överskattat trädets råvarupris, när det gäller att bedöma byggnadskostnaderna. Hans excellens statsministern vidrörde något detta problem.

Jag har av vissa orsaker haft anledning att syssla med denna sak. I fråga

Svar på interpellation. (Forts.)

om ett par av domänverket byggda arbetarbostäder om två rum och kök, som uppförts av trä och fullt färdiga kostade 18 000 kronor stycket, gjordes en del grovkalkyler rörande rotvärdesprisets inverkan på byggnadskostnaderna. Man kom härvid till det resultatet, att skogsägaren för virket till ett sådant hus erhöll en summa av omkring 900 kronor, alltså endast 5 % av hela byggnadskostnaden. Beräkningarna gjordes efter 1945 års virkespriser, och dessa ha sedan ökat något.

För att emellertid få ett mera utförligt material för bedömande av denna fråga har en ingenjörsfirma här i Stockholm erhållit i uppdrag att göra mera omfattande och grundliga beräkningar. Dessa ha haft i sikte att bestämma rotvärdeskostnaden för det virke, som ingått i ett i stockholmstrakten uppfört boningshus. Byggnaden antages vara ett vanligt trähus, inköpt monteringsfärdigt från trähusfabrik. Golvytan är 70 kvm, och byggnaden är inredd såsom trerumslägenhet. I kostnaderna ingår ej tomtkostnad, ej heller kostnad för iordningställande av tomten. Totalkostnaden för denna byggnad utgör i dag med dagens virkespriser 25 725 kronor. Kostnaderna fördela sig sålunda i procent räknat: leverans från trähusfabrik 33 %, byggnadsarbetarlöner vid uppförandet 17 % samt kostnader för material och för tjänster av utomstående 50 %. Utredningsbyrån har sedan efter grundliga delkalkyler, som det skulle föra för långt att här referera, sökt få fram de verkliga råvarukostnaderna för det material, som använts vid bygget. Beräknad efter ett rotpris av 20 kronor per m³ för rundvirke skulle kostnaden för träet utgöra 1 870 kronor eller 7,3 % av byggnadskostnaden. Grus, kalk, tegel, cement och övrigt stenmaterial ha kostat 130 kronor eller 0,5 % och övriga råvaror av metaller likaledes 130 kronor eller ävenledes 0,5 % av hela byggnadskostnaderna. Tillsammans skulle således råmaterialet betinga endast 8,3 % av hela byggnadskostnaden. Den verkligt stora posten blir, såsom man ju redan var förvissad om, arbetar- och tjänstemannalöner. Dessa uppgå till cirka 55 % av den totala byggnadskostnaden eller i detta fall i kronor räknat till nära 15 000 kronor. Övriga kostnader äro för transporter, administration, kreditanskaffning, försäkringar, räntor, verktyg och avskrivningar m. m.

Om man då — och det var dit jag i detta sammanhang ville komma — frågar sig huru mycket byggnadskostnaderna påverkas av virkesprisets stegring med t. ex. 10 %, finner man, att en sådan stegring av rotvärdet i detta fall skulle betyda en stegring av byggnadskostnaderna med 187 kronor, en summa, vars relativa obetydlighet i förhållande till hela byggnadskonsten torde vara uppenbar. Skulle man vidare, utan att på något sätt i detta sammanhang taga ställning till frågan huruvida byggnadsarbetarnas löner äro för höga eller för låga, fråga sig, hur en stegring av arbetarlönerna med 10 % inverkar på byggnadskostnaderna, finner man, att detta skulle betyda en ökad byggnadskostnad med icke mindre än 1 413 kronor. Stegras alla övriga kostnader i samband med husets uppförande med 10 %, skulle detta betyda en ökning av byggnadskostnaderna med 950 kronor.

Jag har velat anföra dessa siffror för att visa att man i allmänhet, när man talar om de höga byggnadskostnaderna och i samband därmed om de höga träprisen, alltför mycket överskattar råvarans inflytande på byggnadskostnaderna. Jag skulle också kunna tala om att denna utredning varit utsatt för en kritisk granskning av en annan expert på området, som med utgångspunkt från samma rotvärdespris, men med förmenande att de ur rotposten utvunna biprodukterna ha ett visst värde, kommit till ett annat, betydligt lägre pris för råmaterialet i bygget. Skulle man vidare noggrant analysera vad skogsägaren har betalat i skatter under skogens uppväxttid, räntor på det i skogsmark och skogsbestånd nedlagda kapitalet, skatter vid avverkningen o. s. v., skulle

Svar på interpellation. (Forts.)

man finna, att skogsägarens verkliga rotvärde sjunker så avsevärt, att icke ens hälften återstår. Jag har emellertid velat anföra siffrorna enligt den högsta beräkningen för att icke bli utsatt för misstankar att ha framfört oriktiga siffror och har bara med detta velat påvisa, att råvarupriset, vare sig det nu gäller trä eller andra råvaror, betyder ganska litet för de totala byggnadskostnaderna. Vidare skulle jag kunna anföra, att enligt gjorda grovkalkyler betyda råvarukostnaderna för träet i ett stenhus i Stockholm endast omkring 3 % av den totala byggnadskostnaden, alltså ungefär lika mycket som ett års ränta på hela byggnadskapitalet.

Det ryktas, herr talman, om att framställning i dagarna skulle ha gjorts till regeringen om återinförande av normalpriserna på rundvirke. Jag har förut sagt, att jag ansåg det vara lyckligt, att dessa normalpriser avskaffades. Den utveckling, som sedan skett, har på grund av många faktorer främst då att det varit så oerhört stor efterfrågan på virke varit sådan, att jag allt fortfarande anser, att det skulle vara olyckligt att införa normalpriser på rundvirke. Ville jag vara riktigt elak mot regeringen, skulle jag tillstyrka, att regeringen införde sådana normalpriser. Men jag vill icke personligen medverka till eller ha minsta del i ansvaret för ett återinförande av denna priskontroll. En sådan skulle nämligen medföra, att man återigen komme i samma läge som under den tid, då normalpriserna gällde. Det finns tusen och ett olika sätt att kringgå bestämmelser om normalpriser på detta område, vilket även skedde under den tid man hade sådana, då man fick otaliga bevis på myndigheternas oförmåga att tillämpa dessa normalpriser på ett någorlunda tillfredsställande sätt. Om normalpriser infördes, skulle Sveriges skogsägare säkerligen reagera på ett sätt, som skulle göra, att den situation, som skulle komma att uppstå på trävarumarknaden skulle bli betydligt svårare än den vi nu ha att dragas med. Sveriges skogsägare önska i lugn få fullgöra sina förpliktelser och göra de ansträngningar som äro möjliga för att förse trävarumarknaden med tillräckligt mycket material, men skogsägarna komma säkerligen att betacka sig för ingrepp som hämma deras möjligheter härvidlag.

Hans excellens herr statsministern **Erlander**: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att rätta ett missförstånd, som den ärade interpellanten råkade ut för. Han skildrade läget så, att vi nu träffat en överenskommelse med Svenska trävaruexportföreningens medlemmar, som skulle ställa dem i gynnsammare ställning än andra sågverksidkare. För varje exporterad standard skola de betala in en avgift av 100 kronor till en konjunkturutmättningsfond, vilken är medlemmarnas egendom och skall ställas till deras förfogande en gång i framtiden. Detta hade interpellanten tydligen ingenting att erinra emot. Däremot ansåg herr Jonsson, att de, som icke äro med i föreningen, blivit ogynnsamt ställda därför att de också skola betala 100 kronor för varje standard som exporteras, en avgift som icke betalas in till konjunkturutmättningsfonden utan till diversemedelsfonden för prisutmättningsavgifter. Hittills ha dessa avgifter disponerats för skoglaga och andra nyttiga ändamål av staten. På det sättet råka dessa småsågar ut för att få betala in pengar som de själva icke sedermera få disponera över.

Jag vill fästa den ärade interpellantens uppmärksamhet på att det icke förhåller sig så. Pengarna skola visserligen betalas in till diversemedelsfonden för prisutmättningsavgifter, men de skola bokföras särskilt och framdeles disponeras på motsvarande sätt som till konjunkturutmättningsfonden inbetalta belopp. Exakt samma princip kommer sålunda att gälla i de båda fallen.

När jag nu ändå, herr talman, tagit till orda, kanske jag får spinna litet

Svar på interpellation. (Forts.)

vidare på de synpunkter, som även den ärade interpellanten tydligen för sin del accepterade. Det dilemma, vari vi befinna oss, är ju det att vi gärna vilja ha in så mycket valutor som möjligt i landet. Vi äro alltså intresserade av att få ut så höga pris som möjligt på både trä, pappersmassa och andra ting som vi exportera. Men samtidigt som vi äro intresserade av detta äro vi icke intresserade av — och det glädde mig att interpellanten delade regeringens principiella inställning därvidlag — att en mer eller mindre tillfällig hög prisnivå i utlandet skall sprida sig inom vårt land och här omöjliggöra en prisstabilisering. Det var en utmärkt metod att komma ur detta dilemma med prisutjämningsavgifterna på sin tid. Man tillät då högre priser på det man sålde utomlands, tog in avgifterna och använde pengarna till ändamål, som kunde vara gagneliga, för forskningsändamål för vår träindustri, för skogsproduktionsstödande åtgärder o. s. v. Men när nu trävaruindustrien säger, att den icke kan vara med om i fortsättningen att avstå från dispositionsrätten till dessa kanske tillfälliga vinster, har regeringen försökt att komma fram till en överenskommelse, vars innebörd relaterats i interpellationssvaret. Den innebär alltså, att vi släppa prisutjämningsavgifterna men taga en avgift av 100 kronor per standard, vilken vederbörande får behålla. Men pengarna skola steriliseras nu. De skola icke släppas ut på marknaden och vålla störningar, slitningar och svårigheter för vår prisnivå. Jag tror att detta är en riktig lösning, när vi icke kunde bibehålla systemet med prisutjämningsavgifter.

Då återstår problemet hur det skall bli för dem som huvudsakligen sälja på den svenska marknaden. Jag vill fästa interpellantens uppmärksamhet på att den nu träffade överenskommelsen innebär, att man fått ned exportföreningens andel i den totala exporten. Man har sagt, att 80 % får föreningen ha för sin export. De övriga 20 procenten ställas alltså till förfogande för dem som interpellanten särskilt ömmar för. Det är en höjning av fjolårets siffra från 12 till 20 och måste alltså i och för sig innebära en förbättring. De ha möjlighet att vara med på den utländska marknaden i större utsträckning än nu. Vi ha dessutom ingalunda avvisat den tanken, att om det blir möjligt för Sverige att exportera mera än de kvantiteter, som angivits i interpellationssvaret, ännu en kvantitet skall kunna ställas till förfogande för låt oss kalla dem småsågarna. Dessutom ha förhandlingar förts om priset på den inhemska marknaden. I och för sig finns det ingenting som säger, att därför att exportpriserna kraftigt stigit priserna på den inhemska marknaden också måste stiga. Det ena är icke med naturnödvändighet en följd av det andra. Men vi ha sagt oss, att det kan vara besvärligt att ha en så stor spänning mellan utlandspriserna och de inhemska priserna, som skulle bli följderna om det icke tilläts en viss prisstegring på den inhemska marknaden, och det är därför riktigt, när tidningarna gissat, att det blir en höjning av priset med 20 öre per kubikfot. Det betyder 35 kronor per standard. Småsågarna ha alltså fått dels ökade exportmöjligheter och möjligheter att utnyttja de goda exportkonjunkturerna, dels de ökade priser på den inhemska marknaden, som jag här antytt. Jag tror icke att man i det dilemma, vari vi befinna oss, kan komma fram på någon annan väg, om man accepterar den grundprincip, varom interpellanten och regeringen äro eniga, nämligen att de utländska priserna icke ohämmat få slå igenom på den inhemska marknaden.

Herr Edberg: Herr talman! När jag föregående år i konstitutionsutskottet tog del av handlingarna angående normalpriserna på rundvirke, gjorde jag den beräkningen, att domänstyrelsen, de ecklesiastika och de enskilda skogsägarna förlorade minst 100 miljoner kronor genom normalprisernas införande. Det är klart att det är mycket svårt att exakt angiva summan, men ungefär så stor

Svar på interpellation. (Forts.)

skulle jag tro att den var. Jag har också resonerat med personer i domänstyrelsen om saken, och de ha samma uppfattning som jag.

Normalpriserna drabbade ju de enskilda skogsägarna mycket hårt. Därtill kommo de låga exportpriserna, vilka indirekt gingo ut över de enskilda skogsägarna. Vi skola också tänka på att en mängd människor äro anställda i skogsarbete, och det är därför ganska viktigt, att statsmakterna tillse, att priserna sättas så att arbetskraften kan behållas i skogarna. Jag kan taga bara ett litet exempel. Föregående år betalade jag 50 öre per stock åt min huggare. I år betalade jag honom 70 öre per stock. Den huggare jag har i år förtjänar 600 kronor mer än förra året, eller 20 öre mera per stock, och jag skulle vilja fråga hans excellens herr statsministern, om han anser det oskäligt, att huggaren förtjänar 600 kronor mer än föregående år och på det sättet kommer upp till en bättre levnadsstandard. Motsvarande är förhållandet för skogsarbetarna på andra håll, och det gör mycket pengar. Det är sålunda också illa handlat mot skogsarbetarna, om det icke blir en sådan prissättning att vi kunna ge dem de löner de kunna förtjäna i andra yrken. Vi ha ju sett, hur massor av skogsarbetare övergivit arbetet i skogen och övergått till exportindustrien. Men det vill nästan synas, som om statsmakterna applåderade, när arbetarna dragas från skogen eller från jordbruket till exportindustrien. Jag skulle nog tro, att den dagen ganska snart kommer, då det blir nödvändigt för statsmakterna att taga sig en funderare på hur de skola få tillbaka dessa skogsarbetare. Det finns skogsägare hemma i Norrland, grannar till mig, som ha tre körare och tre hästar men icke en enda huggare, och det är icke ensamstående exempel, utan det är likadant på många andra ställen. Följaktligen har det varit svårt att få fram tillräckligt med virke. Nu vet jag, att det föreligger uppgifter angående flottlederna, enligt vilka man fått fram så pass mycket, att flottningen är tillfredsställande på en del flottleder. Det kan vara sant men med en viss reservation. Största delen av virket har körts fram till flottlederna obarkat, men följden därav blir, att sjunkningsprocenten i fråga om det timmer som vederbörande räknat med att få fram till skiljeställena blir antagligen stor.

Jag skall liksom interpellanten säga, att jag tror, att det skulle vara mycket olyckligt, om normalpriser skulle återinföras. Det skulle helt säkert leda till att vi måste betala våra huggare lägre pris, och följden därav skulle bli ytterligare avfolkning ifrån lagsbygden och ifrån skogarna.

Jag har, herr talman, velat säga dessa ord, och jag tror, att min åsikt understödes av det praktiska folket ute i bygderna, där man litet varstans har ungefär samma erfarenhet.

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Jag är mycket tillfredsställd med statsministerns förklaring, att regeringen numera försöker få in så mycket valutor som möjligt till landet, och jag ser i denna strävan en av orsakerna till att vi nu få ta ut fulla priser på detta område. Det är möjligt, att jag uttalade mig något oklart, då jag försökte uttrycka mig kortfattat, koncist och koncentrerat, och att detta kan vara anledningen till den erinran statsministern gjorde. Min avsikt var ju att säga ungefär följande. När medlemmarna i trävaruexportföreningen, som har hand om ungefär hälften av svenska virket och största delen av exporten, nämligen omkring 80 %, få ta fullt pris, i detta fall omkring 140 à 150 kronor mera per standard, och dessa pengar sättas in i en fond, som de sedan själva få använda, så komma de naturligt nog i helt annat läge än de fristående exportörer, som få avsätta bara en liten del av sin sammanlagda tillverkning, och träexportföreningens medlemmar komma givetvis i ett mycket bättre läge än de som endast ha möjlighet att avsätta på den inhemska marknaden. Det var ungefär detta jag avsåg att säga.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag har ju förut deklarerat — och jag tror, att på den punkten äro vi ense, hans excellens statsministern och största delen av skogsägarna — att man i nuvarande läge icke bör låta en okontrollerad prisutveckling äga rum på den inhemska marknaden. Men jag har sagt, att det icke skulle vara någon olycka, om skogsägarna i dag finge litet mera pengar, men för var och en av oss, som varit med om den liknande utveckling, som förekom efter förra kriget, står det väl klart, att det är bäst, om man kan hålla en någorlunda normal prisutveckling på den inhemska marknaden. Men jag sade också, att det finns motiv för en prishöjning. Arbetskostnaderna ha nämligen stegrats så avsevärt, att den prishöjning av 20 öre per kubikfot, som statsministern talar om skall medgivas på den inhemska marknaden, är en mycket knapp compensation för den stegring av omkostnaderna som inträtt, sedan priserna på området sattes förra gången. Jag skulle önska, att det hade funnits någon möjlighet att ordna det så, att alla de, som arbeta på den inhemska marknaden, hade kunnat få något med av dessa exportavgifter, som nu till största delen komma att förbehållas exportföreningens medlemmar. De få dem som ett extra plus till sina kalkyler. Dessa pengar skola ju betalas in till en fond och komma icke, såsom förut skett, att tagas om hand av staten, som föreskrev vartill pengarna skulle användas. Rätteligen hade ju, som jag förut sagt, pengarna bort komma skogsägarna till godo. De hade bort slås ut såsom en stegrad råvaruersättning, såsom ett bättre pris på skogens produkter.

Herr statsrådet **Ericsson**: Herr talman! Bara ett par ord. Herr Jonsson i Skedsbygd ville göra gällande, att de mindre sågverken blivit orättvist behandlade; de få icke samma favörer som de stora sågverken. Jag vill med anledning därav tala om att vid de förhandlingar vi haft med sågverk, icke anslutna till trävaruexportföreningen, ha vi bjudit dem samma villkor som trävaruexportföreningen. Men det är alldeles uppenbart, att när vi ha mellan 6 000 och 7 000 sågverk i landet kan icke regeringen åtaga sig att förändra svenska sågverksindustriens struktur, helt enkelt därför att det är en uppgift, som överstiger vår förmåga. Traditionellt har det varit så, att de större sågverken haft hand om exportmarknaden, medan de smärre försett hemmamarknaden med virke. Om vi tillåtit fri konkurrens om exportkvantiteten, alltså de 360 000 standards, som vi räkna med att tillåta export av, tror jag icke att de smärre sågarna skulle fått de 20 % som tilldelats dem. Det hade säkerligen blivit så, att minst den andel, som de stora sågarna hade förra året, nämligen 88 %, hade gått till trävaruexportföreningens medlemmar. Man har sålunda sökt skipa rättvisa på detta område.

Man har vidare erbjudit de smärre sågverken samma arrangemang som trävaruexportföreningen, när det gäller att fondera pengar, men vederbörande företagare ha inför mig förklarat, att de sakna möjligheter rent organisatoriskt att ta hand om fondbildningen. Jag gick t. o. m. så långt, att jag sade, att myndigheterna vore gärna villiga biträda med teknisk sakkunskap och sådant för att åstadomma en sådan stiftelse, som vore erforderlig för ändamålet. Vederbörande förklarade sig emellertid icke ens kunna gå med på att bilda en sådan stiftelse, som kunde ha hand om en dylik fond. Då återstod endast den utvägen att ta in dessa avgifter i form av prisutjämningsavgifter men hålla avgifterna, som avsågo sågade varor, avskilda från fonden i övrigt och sedan försöka komma fram till en förnuftig lösning, hur dessa sågverk skola kunna använda pengarna till gemensamma intressen. Herr Jonsson i Skedsbygd säger, att egentligen skulle skogsägarna ha dessa pengar. Man kan naturligtvis tvista om vem som skulle haft dessa pengar. Nu blir det ju så, att den gren av näringslivet det gäller får alla inkomsterna. Vad regeringen vill tillgodose

Svar på interpellation. (Forts.)

är prispolitiska och penningpolitiska intressen. En annan tänkbar anordning hade givetvis varit, att man tagit prisutjämningsavgifter i vanlig ordning och sagt, att de pengar som komma in skola användas till skogsteknisk forskning, skogsvårdande åtgärder o. s. v. Men det är uppenbart, att uppgörelsen för massaindustrien blev av prejudicerande karaktär, när det gäller sågade varor, och jag tror, att man genom vad som gjorts här för att åstadkomma rättvisa nått en större grad av rättvisa än som varit möjligt på annat sätt. Jag erkänner gärna, att det kan förefalla orättvist, att dessa större företagare få 80 %, men, herr talman, som jag sade i början av mitt anförande, kunna vi icke förändra den svenska sågverksindustriens allmänna struktur.

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Jag förstår mycket väl svårigheterna, men det rubbar icke det verkliga förhållandet, att med denna uppgörelse liksom för övrigt även uppgörelsen, då det gällde frågan om massaexportörernas avsättning. så blir det i realiteten de stora sammanslutningarna, som ha nytta av prisuppgörelsen.

Herr **Edberg**: Herr talman! Statsrådet Ericsson trodde knappast, att småsågarna skulle kunnat ta ut mer än 20 öre per kubikfot vid fri konkurrens av exportkvantiteten. Jag är däremot alldeles säker på att de i så fall skulle fått ut mer än 20 öre. Jag vet nämligen hur det går till. Småsågarna sälja oftast till träexportsågarna och sålunda hade de alldeles säkert kunnat få ut mer än 20 öre. Det är åtminstone min uppfattning.

Sedan skulle jag vilja säga, att vi veta, att såväl i Norge som i Finland har man icke varit rädd för att skaffa sig valutor. Där har man tagit ut de högsta priserna. Trävaruagenterna i London och New York ha också tjänat en massa pengar just på att statsmakterna i Sverige icke tillåtit uttagande av de priser, som varit möjliga att ta ut. Jag är som sagt alldeles säker på att varken norrmännen eller finländarna ha farit illa av att de fått taga ut de rättmätiga priserna på exportmarknaden. Vi veta ju, att Sverige betackade sig för att taga ut världsmarknadspriserna, men såväl norrmännen som finländarna tackade ja och togo de pengar som stodo att få. Det är detta som de enskilda skogsägarna reagerat mot likaväl som exportörerna, som ha fått stå med armarna i kors och se på hur våra grannländer ha tillgodogjort sig möjligheterna på exportmarknaden.

Herr statsrådet **Ericsson**: Herr talman! I anledning av det sista anförandet vill jag säga, att jag har ställt frågan till de smärre sågverksägarna, huruvida det skulle vara för dem gynnsamt att staten inte kvoterade exporten, utan att fri konkurrens om exportkvantiteterna finge råda inom den fastställda ramen. De smärre sågverksägarna sade omedelbart ifrån, att det är klart att vi förutsätta att staten gör en kvotering. Ty blir det ingen kvotering, få vi ingen nämnvärd andel av exporten. Detta är alltså företagarnas egna synpunkter på denna angelägenhet. Jag hörde att herr Edberg hade en annan uppfattning.

Beträffande talet om att vi ha avstått från inkomster när det gäller att exportera virke är det skäl att erinra om att förra årets försäljningar kommo till stånd genom fria förhandlingar mellan å ena sidan Sveriges trävaruexportörer och å andra sidan de utländska köparna. Först gjorde Finland sina avslut och omedelbart härefter träffade svenskarna sina överenskommelser. Traditionen enligt är det så att vi få något högre priser än finländarna. Så gick det till även förra året, och jag tror det blir likadant i år, när nu dessa exportörer och importörer komma att sammanträffa om några dagar. Vi ha alltså inte avstått från några priser som erbjudits oss utifrån när det gäller den stora marknaden.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag har sagt tidigare här i kammaren att det är möjligt att vi på vissa smärre marknader tagit ut ett något lägre pris än vi skulle haft möjlighet till, men i stort sett gäller, att vi ha tagit ut världsmarknadspriset, vilket även erkännes från industriens sida.

Herr **Jonsson** i Skutskär: Herr talman! Jag hade i remissdebatten tillfälle att reagera mot att regeringen upphävt normalpriserna på skog på rot. Det stod nämligen ganska klart, att detta skulle medföra en prisstegring för sågade trävaror även på den inhemska marknaden. Jag polemiserade då mot ett uttalande av bondeförbundsledaren, vari denne gjorde gällande, att det fanns utrymme för denna prisstegring inom skogsbolagens vinstmarginaler. Jag framhöll, att det även fanns mindre sågverksägare, som säkerligen skulle komma att yrka på högre priser. I dag står mycket riktigt en partivän till herr Pehrsson-Bramstorp och reagerar emot att inte de små sågverksägarna fått den vinst som kunde anses skälig. Han varnade även regeringen för att införa normalpriser på nytt i höst. Jag vill bestämt vända mig mot detta uttalande. För min del vädjade jag i mitt anförande under remissdebatten till regeringen att inte i höst upprepa tillmötesgåendet mot skogsägarföreningarna utan då se till, att det blir en helt annan prissättning än vid uppgörelsen i höstas, som medförde att priserna på skog på rot stego med 50 till 100 procent. Man förstår att en dylik prisstegring måste ha en sådan inverkan på priset på de sågade trävarorna, att bostadskostnaderna stiga till en så hög nivå, att det är meningslöst för samhället att försöka subventionera bostadsbyggandet. Jag hemställer därför, herr talman, till regeringen att särskilt beakta just detta förhållande i höst.

Herr **Edberg**: Herr talman! Jag beklagar att inte herr Pehrsson-Bramstorp har tillfälle att vara närvarande i kammaren i dag. Jag tror att han skulle kunnat lämna svar på det uttalande, som nyss gjorts av herr Jonsson i Skutskär.

Jag framställde en direkt fråga till herr statsministern, nämligen om han ansåg det vara oskäligt att skogsarbetarna hade en merförtjänst på 600 kronor. Jag fick intet svar. Jag skall då ställa en fråga till herr statsrådet Ericson. När herr statsrådet till de mindre sågverksägarna riktade frågan om de voro belättna fingo de då samtidigt ett meddelande om att priset endast skulle höjas med 20 öre per kubikfot? Jag förmodar att dessa sågverksägare hade tänkt sig att det skulle bli ett annat pris än vad det blev.

Jag skulle verkligen vilja vädja till herr Jonsson i Skutskär att resa ut till skogsbygderna och höra sig för hos skogsarbetarna om de äro med om hans vädjan till regeringen att se till att normalpriserna åter införas. Det har dock i stort sett varit så, att skogsägarna genom de skogsavverkningar som gjorts ha velat avbördä sig en del skulder. Jag skulle väl nästan tro, att de i vissa fall ha gjort en bottenskrapning av skogstillgångarna, detta på grund av att priserna varit rätt tillfredsställande. Vi få komma ihåg, att den nu påbörjade växande skogen inte kommer att kunna avverkas förrän om 75 år. Man kan därför inte avverka skogen hur som helst, utan man får avverka på sådant sätt att man får ett uthålligt skogsbruk. Under sådana förhållanden är det sannerligen enligt min mening inte för mycket, att såväl skogsägarna som skogsarbetarna få sin beskärda del av de priser som kunna utvinnas.

Hans excellens herr statsministern **Erlander**: Herr talman! Det är riktigt att jag inte besvarade herr Edbergs fråga om jag inte unnade skogsarbetarna en höjning av deras knappa levnadsstandard. Jag ansåg nämligen att det

Svar på interpellation. (Forts.)

var en sådan där retorisk fråga, på vilken det icke var avsett att det skulle bli ett svar. När man ser på den regeringspolitik som i detta avseende förts är det väl ganska självklart att det är onödigt att ställa denna fråga. Det förhåller sig inte så som herr Edberg vill göra gällande, att statsmakterna med gillande se att strömmen av arbetskraft går från skogs- och jordbruksarbetet till industrien. Jag vill erinra herr Edberg om att vi ha infört ett omfattande system med produktionspremier, däribland premier för vedavverkning, vilket allt avser att till skogen föra den arbetskraft, som i nuvarande läge är nödvändig där. När vi dessutom nu, trots de betänkligheter man kan hysa för den inhemska prismarknaden, ändå medger en prisstegring på 35 kronor per standard, som jag upplyste om i mitt förra anförande, ligger ju däri svaret på herr Edbergs fråga. Jag tyckte därför inte att jag skulle behöva ta kammarens tid i anspråk för att uttrycka detta i ord.

Herr Jonsson i Skedsbygd: Herr talman! Jag begärde närmast ordet i anledning av herr Jonssons i Skutskär anförande. Det är inte första gången han uppmanat regeringen att vidtaga åtgärder när det gäller uppgörelsen för nästa år. Därmed syftar han antagligen på återinförande av normalpriserna på rundvirke. Ja, herr Jonsson i Skutskär, jag har förut sagt, att om jag hade velat vara mycket elak mot regeringen skulle jag tillrätt den att vidtaga den där åtgärden.

Herr Hedlund i Rådöms: Herr talman! Herr Jonsson i Skutskär gav uttryck åt den meningen, att priserna på rundvirke i år ha varit oskäligen och att man från skogsägarehåll hade eftersträvat en oskäligen prisnivå. Han nämnde i detta sammanhang också skogsägareföreningarna. Då jag har en något avvikande mening i dessa ting tycker jag att jag bör försöka gendriva herr Jonsson i Skutskär.

Det är riktigt att prisstegringen från föregående år har varit avsevärd, men det beror till inte oväsentlig del just på att priserna förut ha varit för låga i förhållande till priset på den förädlade varan. Man har från skogsägarna år efter år företagit utredningar, efter vad jag kan förstå synnerligen vederhäftiga sådana, som ha ådagalagt att rundvirkespriset i förhållande till priset på den färdiga varan har varit för lågt. När nu prisbildningen blev fri kom detta automatiskt att rätta till sig. Jag vill i detta sammanhang särskilt understryka, att man icke från de privata skogsägarna eller från deras organisationer har satt in några starkare attacker för att driva upp priserna till någon orimlig eller oskäligen nivå. Tvärtom förhåller det sig på det sättet, att åtminstone i landets norra delar — och det är ju där prisökningen har varit störst — ha de enskilda skogsägarna accepterat just det pris, som domänstyrelsen har lyckats erhålla. Vi ha från de privata skogsägarnas sida ställt oss avvaktande och låtit domänstyrelsen taga ledningen. Sedan ha vi inte gjort anspråk på högre pris utan varit fullt tillfredsställda med det pris som domänstyrelsen utfått.

Jag förstår inte hur man mot denna bakgrund kan rikta dessa anklagelser mot skogsägarna. Vi ha under hela krisen varit emot normalpriserna, men vi ha icke hävdats att vi skulle ha några oskäligen priser på rundvirke. Att vi äro emot normalpriser har berott på att vi ha ansett sådana vara ett synnerligen olyckligt medel för en prisreglering. De ha åstadkommit rent av kaotiska förhållanden på rundvirkesmarknaden. Det rätta medlet hade enligt vår mening varit att med priset på den färdiga varan så att säga styra prisbildningen på rundvirkesmarknaden. Det har såvitt vi kunnat förstå också funnits vissa möjligheter härtill.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr Edberg: Herr talman! Jag tror inte att skogsarbetarna voro så särskilt förtjusta över de låga premier som infördes i fjol. Även i år ha ju införts premier för vedavverkning, som skulle göra att skogsarbetarna skulle stanna kvar och inte rusa till exportindustrien och andra industrier.

Jag skulle vilja fråga: huru har regeringen tänkt sig att man nu skulle få fram den ved som hugges på de enskilda skogarna? Denna ved ha ju de enskilda skogsägarna själva brukat köra fram. Vi veta dock att man under de år som gått avverkat mycket ved på de närmare belägna platserna, och följaktligen komma huggningarna nu att ske på de avlägsna ställena. Priset måste därför bli ett helt annat om det skall löna sig för skogsägarna att avverka denna skog. Jag vill i detta sammanhang lägga regeringen på hjärtat att inte bara tänka på att få så och så mycket ved huggen. Det är lika viktigt att se till att man kan få fram den ved som hugges. Jag vet att många skogskörare i Norrland, som inte äro jordbrukare men som ha hästar och köra i skogarna på förtjänst, resonera som så: det är inte alls lönande att köra ved för de enskilda skogsägarna, utan jag ackorderar hellre med bolagen och kör för dem i stället. Det tjänar jag mera på. — Så ligger saken till. Jag tror att det blir mycket svårt att få fram veden ur skogen, därför att det nu blir alldeles för långa transporter. Jag hoppas att statsmakterna skola taga hänsyn även till detta förhållande.

Herr Thorell: Herr talman! Jag har sedan ganska länge haft sådan sysselsättning, att jag väl känner till de förhållanden som här diskuteras. Jag tänkte emellertid inte blanda mig i debatten, därför att interpellanten i huvudsak har framfört de synpunkter som jag ansåg vara de riktiga. Men då herr Jonsson i Skutskär satte in sin attack här nyss, kunde jag inte låta bli att be att få säga några ord i denna fråga även jag.

Herr Jonsson i Skutskär beklagade att normalpriset på växande skog togs bort i höstas. Jag ansåg och har hela tiden ansett att detta var klokt. Men herr Jonsson är tydligen för litet inne i dessa förhållanden. Han har inte observerat en annan mycket viktig sak i detta sammanhang, nämligen att det som herr Hedlund i Rådom alldeles riktigt nyss framhöll inte var skogsägareföreningarna — med vilka jag för övrigt är ganska nära lierad — som drevs upp priserna i höstas. Det var inte de enskilda skogsägarna som gjorde detta, utan det var kronans folk. Här ser man hur dåliga möjligheter det inom statsdriften föreligger för de ena organet att hålla reda på vad det andra gör. Många gånger har från regeringens sida framhållits nödvändigheten av att vi inte skulle driva upp priserna, därför att vi då skulle få alldeles för dyra trävaror, särskilt på den inhemska marknaden. När sedan kronoskogsauktionerna sattes i gång i höstas kommo statens tjänstemän och helt och hållet saboterade detta uttalande. Jag har själv haft tillfälle att vara med på auktioner, där för vissa poster virke bjödos belopp, som voro fullt nöjaktiga och stodo i överensstämmelse med normalpriserna på de förädlade varorna. Men detta pris antogs inte av jägmästarna. De togo på nytt upp auktion på samma poster, och nu drevs priserna upp till fullständigt onormal höjd. Det är ju alldeles klart att ett sådant förfarande inverkar på priserna vid skogsägareföreningarnas auktioner som följa senare. En psykos hade väckts, och den spred sig sedan över hela fältet tills auktionerna voro slut. Det märktes emellertid en smula mera betänksamhet vid de allra sista auktionerna. Priserna på de poster som såldes under hand påverkades naturligtvis också och drevs upp i höjden.

Jag skall i detta sammanhang säga några ord om normalpriset. Detta var, herr Jonsson i Skutskär, en ren chimär. Det var ju praktiskt taget omöjligt att med någon tillförlitlighet konstatera vilket som var det rätta normalpriset.

Svar på interpellation. (Forts.)

Det var en ren bedömningsfråga för bränslekontoren. Det ena länets bränslekontor lät priserna gå ganska högt upp, medan priserna i det andra länet hölls nere på en nivå, som kunde anses onormal. Härigenom skedde stora orättvisor för säljarna. Om en säljare var tillräckligt knivig och t. ex. kunde påstå att det var specialvirke i en post och fick någon förstasigtpåare som lämnade intyg härom, så kunde han driva upp priset ganska högt. Men om säljaren var litet mindre företagsam, fick han nöja sig med ett betydligt lägre pris. Är detta något att eftersträva, herr Jonsson i Skutskär? Kan det verkligen vara önskvärt att komma tillbaka till sådana förhållanden? Det vore lämpligt om herr Jonsson satte sig litet bättre in i förhållandena, innan han ger sig in i en sådan här debatt. Jag tror inte han har någon riktig uppfattning om vad saken gäller.

Vad beträffar de mindre sågverkens ställning tror jag de komma att ligga dåligt till med denna uppgörelse. Det skulle vara att beklaga om den resulterar i att en del mindre företagare inte se sig i stånd att fortsätta. Det är av mycket stor betydelse för byggnadsverksamheten ute i bygderna att det här och där finns sådana där mindre sågverk med en hyvel. Det finns då möjlighet vid byggena att på kort avstånd hämta vad man behöver. Framför allt ha dessa mindre sågverk betydelse för byggena, då man behöver komplettera byggnadsmaterialet med mindre poster. Om dessa företag tvingas att lägga ned rörelsen, bli transporterna betydligt längre, vilket ju knappast kan vara ekonomiskt. De mindre sågverken ge ju även sysselsättning åt folk på orten, som annars kanske får söka sig arbete på annat håll.

Jag anser sålunda att när normalpriserna nu en gång tagits bort, skulle det absolut inte vara till någon nytta att åter införa dem. Det skulle helt säkert få en effekt som varken herr Jonsson i Skutskär eller någon annan önskar, nämligen att avverkningarna skulle minska betydligt. Med hänsyn till de hårda skatter, som nu skola komma och som för övrigt redan finnas samt de stora uttag ur de svenska skogarna som redan ha gjorts, äro nog skogsägarna inte så angelägna att avverka mycket i sina skogar. Jag är mycket rädd för den dag, då vi komma i det läget att det blir en nedsättning av priserna å timmer- och massavedposten. Då blir det säkert ganska hastigt ett stopp i avverkningarna, som inte ur några synpunkter är önskvärt.

Jag kan i samband med detta erinra om hur det är med vedhuggningarna. Det råder för närvarande en klar vedtrötthet, om jag får använda det uttrycket, hos de svenska skogsägarna. De åtgärder som sent omsider vidtagits äro enligt min uppfattning absolut nödvändiga. Huruvida de skola visa sig tillfyllest, kan jag inte med någon säkerhet yttra mig om.

Jag vill sålunda i motsats till herr Jonsson i Skutskär bestämt avråda från en sådan fiktiv åtgärd som att återinföra de normalpriser på växande skog som gällde till i höstas. Och om vi nu skola ha ett normalpris på den sågade varan, bör det göras allt för att det skall bli effektivt. För närvarande är det inte effektivt, därför att det på ena eller andra sättet överträdes. Detta har till stor del berott på att de hittills fastställda priserna varit alldeles för låga. Med de inköpspriser som gällde i höstas skulle dessa normalpriser ovillkorligen rendera sågverksägarna en klar och tydlig förlust i årets drift.

Herr **Jonsson** i Skutskär: Herr talman! Jag anser inte att herr Thorell har någon rätt att inkompetensförklara mig i denna debatt. Man behöver inte vara skogsägare själv för att kunna bilda sig en riktig uppfattning av prissförhållandena.

Jag måste bestämt framhålla, att de priser som togos ut på rundvirket i höstas icke kunna anses såsom skäligen. Skall prisstegringen från i höstas fortsätta, är

Svar på interpellation. (Forts.)

det ju fullständigt meningslöst med bostadsrabatter och andra bostadssubventioner. Jag förstår ju mycket väl att herr Thorell och hans kolleger vilja ha så mycket betalt som möjligt för sin skog. Men jag anser mig ha större möjligheter än herr Thorell och andra skogsägare att objektivt bedöma skäligheten av priserna. De äro parter i målet och resonera därefter.

Jag måste också bestämt reagera mot att man inblandar skogsarbetarnas löner i detta resonemang. Det är helt andra faktorer som äro bestämmande för lönerna. Skogsarbetarnas löner bestämmas inte av priserna på virket. I så fall skulle lönerna ha stigit väsentligt mycket mer än de gjorde i höstas.

Det är inte ägnat att förvåna att herr Thorell här stiger upp och säger att det var klokt att slopa normalpriserna på det sågade virket, ty detta är något som ligger i skogsägarnas intresse. Men jag anser att det ligger i hela landets intresse i nuvarande läge att regeringen inte ger efter för skogsägarnas krav. Jag upprepar därför min vädjan till regeringen att gå in för att icke upprepa det som skedde i höstas.

Jag vill inte försvara domänstyrelsens handlingssätt i detta fall. I de trakter, där jag bäst känner till förhållandena, har det emellertid varit Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag som varit den verkligt köpkraftiga parten, under det att småsägarna inte hunnit med i kapplöpningen. Och därför är det kanske inte så riktigt med det där talet om att det var kronans folk som gick i täten. Skulle det för övrigt vara så att det är domänstyrelsen som mest har syndat på nåden, har ju Kungl. Maj:t möjligheter att ingripa däremot nu i höst.

Herr **Thorell** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Jonsson i Skutskär yttrar sig mycket försiktigt om domänstyrelsens prispolitik, vilket jag mycket väl förstår. Det var ju klart och tydligt, herr Jonsson i Skutskär, att jag i egenskap av skogsägare visserligen talade för ett fullt skäligt pris både för mig och andra skogsägare. Detta är ju helt naturligt. Men om herr Jonsson fattade ordentligt vad jag anförde, skulle han ha märkt att jag också kritiserade den onormala uppdrivning av priserna som domänstyrelsen gjorde sig skyldig till. Jag är nämligen inte främmande för att en onormal prisstegring på skogsprodukterna i längden inte kan vara nyttig ens för skogsägarna själva. Jag är så pass insatt i ekonomiska frågor, att jag är medveten om att det i stället kan vara till skada för skogsägarna om en viss gräns överskrides.

Vidare yttrade:

Herr **Hedlund** i Rådomb: Herr talman! Herr Jonsson i Skutskär gör gällande att de priser på skogsprodukterna som tagits ut varit oskäliga. Jag är inte övertygad om att det är riktigt att se saken på det sättet. Det är väl ändå så att priserna inte varit högre än industrien ansett sig kunna betala med hänsyn till priset på den färdiga varan. Betalningen har i själva verket icke ens varit så hög, utan den har satts i relation till den del av världsmarknadspriset å exportvarorna som exportörerna fått statsmakternas medgivande att taga ut resp. behålla sedan prisutjämningsavgifterna frändragits. Det är som bekant så att exportörerna hindrats att taga ut fulla världsmarknadspriset och att de därjämte för sågade varorna haft att erlægga en exportavgift. Situationen är alltså den, att industrien inte tillåtits tillgodogöra sig det pris som världsmarknaden kunnat bjuda, och på basis av vad industrien verkligen fått ut har rundvirket betalats. Jag vet då inte om det är riktigt att säga att rundvirkespriserna varit oskäliga. Det förhåller sig väl ändå så att man från skogsägarnas sida fått finna sig i att få ytterst ringa betalning för rundvirket under tider, då världs-

Svar på interpellation. (Forts.)

marknadsläget varit sådant att exportpriserna varit låga. Om skogsägarna sedan få följa med vid en stegring kan man inte säga att det är fråga om oskäligen priser. Nu ha de f. ö. icke ens fått följa med i full utsträckning.

Var och en som har någon kännedom om förhållandena i skogsbygderna torde väl ha reda på att det råder ett mycket starkt samband mellan priserna på den färdiga varan och vad skogsarbetarna kunna betinga sig. Nu äro förtjänsterna i skogen ganska goda. I början av 1930-talet, då det var svårt att exportera, var det orimligt låga förtjänster i skogen. Om herr Jonsson i Skutskär studerar saken närmare, skall han nog finna att det råder ett ganska intimt samband mellan skogsarbetarnas förtjänster och priserna på de färdiga produkterna.

Herr Edberg: Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt yttra mig mer i denna debatt, men jag begärde ordet på nytt med anledning av herr Thorells anförande. Herr Thorell tycks resonera ungefär som gumman som hade sin egen Gud. Herr Thorell har tydligen sin egen domänstyrelse. Det är ju så, herr Thorell, att domänstyrelsen stämplar ut sitt virke, och så har den sina auktioner, där vem som helst får bjuda på de utstämplade virkesposterna. Det är sålunda inte domänstyrelsen som begärt orimliga priser, utan äro priserna orimliga, så är det köparna själva som bjudit en eller rättare sagt oss alla medborgare dessa priser. Det har inte varit något tvång, utan buden äro helt frivilliga. Men det är kanske en annan domänstyrelse i Uppland än den som finns uppe hos oss i Norrland!

När herr Jonsson i Skutskär framhåller, att han inte är skogsägare eller sågverksägare, vill jag säga att jag sannerligen inte betvivlar den saken. Hans uppläggning av frågan är helt teoretisk och stämmer inte överens med de praktiska synpunkter som såväl skogsägarna som sågverksägarna lägga på frågan.

Herr Thorell: Herr talman! Gentemot herr Edberg vill jag säga att jag har svarat herr Jonsson i Skutskär, då han kritiserat de höga priserna, att det är domänstyrelsen, som satt i gång dessa höga priser. Detta har även bestyrkts av ordföranden i skogsägarnas riksförbund, herr Hedlund i Rådom, som ju bör känna till förhållandena även i Norrland.

Det är visserligen riktigt att dessa höga priser ha bjudits av köparna, men — hör på nu, herr Edberg! — dessa priser bjödo köparna inte omedelbart, utan de ha först bjudit priser som de ansett normala, vilka priser emellertid i vissa fall förkastats. Jag framhöll för herr Jonsson i Skutskär, att om staten vill hålla nere priserna, borde det väl inte vara kronans egna jägmästare som driva upp dem. Sedan är det en annan sak, huruvida dessa priser skola anses riktiga eller ej.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2.

Herr statsrådet *Gjöres* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 246, angående viss tjänsteförteckningsrevision för försvarsväsendet m. m.;
- nr 249, med förslag till förordning om avveckling av den allmänna omsättningskatten för vissa motorfordon;
- nr 250, angående fortsatt subventionering av införseln av vissa varor m. m.;
- nr 251, angående statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m.; och
- nr 254, angående anslag till statens provningsanstalt.

Dessa propositioner bordlades.

Andra kammarens protokoll 1947. Nr 22.

§ 3.

Föredrogs var efter annan och hänvisades till bevillningsutskottet följande å kammarens bord vilande motioner, nämligen:

nr 431 och 432 av herr *Gustafsson* i Bogla *m. fl.*,

nr 433 av herr *Adolfsson m. fl.* och

nr 434 av herr *Dickson*.

§ 4.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för kungörande av tid och ställe för röstlängds framläggande till granskning.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1947/48, under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—47.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 48.

Lades till handlingarna.

Punkterna 49—79.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 80.

Lades till handlingarna.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1947/48 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen under folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde.

Inledningen.

Utskottets däri gjorda hemställan bifölls.

Punkterna 1—17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till svenska uppfinnarkontoret;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av statens isbrytarverksamhet jämte i ämnet väckt motion;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppdelning av professuren i radioteknik vid Chalmers tekniska högskola;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till de tekniska högskolorna; och

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1947/48 till konstfackskolan m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1947/48 å kapitalbudgeten, i vad avser justitiedepartementets verksamhetsområde.

Pukterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1947/48, i vad avser det nya socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion.

Anslag å kapitalbudgeten för det nya socialdepartementet.

Punkten 1, angående statens bosättningslånefond.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t beträffande kapitalbudgeten för det nya socialdepartementet under punkten 7 föreslagit riksdagen att till Statens bosättningslånefond för budgetåret 1947/48 anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.

Anslag till statens bosättningslånefond.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *Persson* i Landafors och *Kempe* väckt motion (II: 63), vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att statens bosättningslån skulle vara räntefria och räntan slopas för kvarstående lånebelopp å tidigare beviljade bosättningslån.

Anslag till statens bosättningslånefond. (Forts.)

Utskottet hemställde,

- a) att riksdagen måtte till Statens bosättningslånefond för budgetåret 1947/48 anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor;
- b) att motionen II: 63 icke måtte av riksdagen bifallas.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Persson** i Landafors: Herr talman! Då vi motionärer på denna punkt även i år ställt yrkande om att lånen ur statens bosättningslånefond måtte göras räntefria, så är det ett upprepande av vad vi motionsvis framfört under såväl år 1945 som 1946. Statsutskottet är i sitt föreliggande utlåtande lika kall-sinnigt som under tidigare år och avstyrker motionen med hänvisning till samma motivering som föregående år, nämligen att lånen helst böra komma till användning endast såsom hjälp vid bosättningen och att de därför icke böra erbjudas på sådana villkor, att det blir förmånligare för låntagarna att ordna bosättningen med bosättningsmedel än med egna besparingar.

Lägger man resonemanget på detta sätt som utgångspunkt för sitt ställnings-tagande till denna fråga, så blir ju slutsatsen också den, att lånen böra löpa med så hög ränta att man har garanti för att lånen anlitas endast i undantagsfall eller då inga andra utvägar återstå.

Vi ha emellertid sett dessa lån som en betydelsefull och viktig angelägenhet för vårt lands ungdom vid familjebildningen och bosättningen. Arbetarungdomen, som i allra största utsträckning är hänvisad till att utnyttja dessa lån, bör enligt vår mening ha det speciella stöd vid familjebildningen, att den av staten kan erhålla ett räntefritt lån för att skaffa sig det oundgängliga behovet av lösegendom för bosättningen.

Efter det vår motion behandlats av fjolårets riksdag beslutade även socialdemokratiska ungdomsförbundets kongress i fjol att hemställa till regeringen att bosättningslånen måtte bli räntefria. Detta har varit ett ytterligare skäl för oss att även i år upprepa vår motion, då vi äro förvissade om att vårt yrkande om räntefria bosättningslån har stöd hos hela vårt lands arbetarungdom.

Det är också därför som jag ber, herr talman, att få yrka bifall till vår motion II: 63.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

§ 10.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapital-

budgeten för budgetåret 1947/48, i vad avser inrikesdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

§ 11.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1947/48 å kapitalbudgeten, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om inköp av inventarier m. m. för fångkolonier; och

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens bakteriologiska, rättskemiska och farmaceutiska laboratorier.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens institut för folkhälsan för budgetåret 1947/48 jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
statens insti-
tut för folk-
hälsan.*

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr **Dickson**: Herr talman! Utskottet uttalar här en tvekan inför den fortsatta ansvällningen av institutets verksamhet. Jag delar denna tveksamhet, och jag skall bara begagna detta tillfälle att upphäva en allmän suck över de allmänna institutionernas förmåga att spontant tillväxa. Jag skall icke ställa något yrkande utan har endast velat säga detta.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till centrala sjukvårdsberedningen: avlöningar m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Polen träffat avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till den sociala hemhjälpsverksamheten jämte i ämnet väckta motioner;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till aktie-teckning i aktiebolaget Aerotransport jämte i ämnet väckta motioner;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1947/48 till luftfartslånefonden;
nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47 till luftfartslånefonden; och
nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av bilbesiktningsmannainstitutionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skattefrihet i vissa fall för realisationsvinst vid expropriation m. m., jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 33, i anledning av väckta motioner om borttagande av friskillingar och därmed jämförliga avgifter, som utgå vid överlåtelse av fastighet i vissa städer;

bankoutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 26 maj 1933 (nr 229) angående blodundersökning i mål om barn utom äktenskap;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 och 6 §§ lagen den 14 juni 1917 (nr 377) om äktenkaplig börd, m. m.;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 19 maj 1944 (nr 215) om eftergift av åtal mot vissa underåriga;

nr 34, i anledning av väckt motion om upphävande av den på interneringsnämnden enligt 6 § första stycket lagen om förvaring och internering i säkerhetsanstalt ankommande förhandsprövningen;

nr 35, i anledning av väckt motion om införande av skyldighet för hotell och pensionat m. fl. att införa automatiskt brandalarm; och

nr 36, i anledning av väckta motioner om inrättande av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckta motioner om viss ändring i 10 § uttagningsförordningen;

nr 25, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 10 § lagen den 13 maj 1932 (nr 107) om häradsallmänningar; och

nr 36, i anledning av väckt motion om statsbidrag till gäldande av vissa kostnader för en laga skiftesförrättning å fastigheten Kuivakangas 26⁴ i Övertorneå socken; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion angående undersökning och inventering av de folkmoraliska förhållandena.

§ 15.

Herr *Mattsson* avlämnade en av honom undertecknad motion nr 435, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 235, angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Vidare avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 212, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., nämligen

- nr 436 av herrar *Ljungqvist* och *Birke*;
- nr 437 av herr *Ohlin m. fl.*;
- nr 438 av herrar *Ståhl* och *Svensson* i Ljungskile;
- nr 439 av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*;
- nr 440 av herr *Rubbestad m. fl.*;
- nr 441 av herr *Kyling m. fl.*; och
- nr 442 av herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.*

Härpå avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.*, nr 443, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 220, med förslag till lag om allmänna barnbidrag, m. m.; och herr *Håstad m. fl.*, nr 444, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 220.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 16.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Herr *Gavelin*, som anförde: Herr talman! Riksdagen beslöt år 1946 att utöka semestern från 14 dagar till 3 veckor för bl. a. alla gruvarbetare här i landet under jord samt för gruvarbetare ovan jord i Norrbottens län. Den kommitté, som verkställt utredningen (1942 års semesterkommitté), anförde i motiveringen beträffande 3 veckors semester för gruvarbetare ovan jord i Norrbottens län följande: »Kommittén har emellertid stannat för att med hänsyn till de särskilda förhållanden, som råda vid ifrågavarande malmfält, gränsen bör dragas så vidsträckt, att till ovanjordsarbetare hänföras alla i gruvdriften sysselsatta arbetstagare, som ej utföra kontorsarbete eller ha därmed jämförlig sysselsättning. För en sådan lösning talar även att de praktiska svårigheterna i tillämpningen torde bli avsevärt mindre än om någon av de förut omnämnda lösningarna väljes.»

I den kungl. propositionen, nr 221, 1946 angående förlängd semester för vissa arbetstagare anförde föredragande statsrådet att han, om än med viss tvekan, »funnit sig böra godtaga kommitténs förslag på denna punkt». Till dessa kommitténs och departementschefens synpunkter gjordes icke från riksdagens sida någon invändning. Emellertid har Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB) hos arbetsrådet hemställt om dess tolkning av begreppet *gruvarbete ovan jord*, och har arbetsrådet därvid fastställt att vissa grupper, såsom spårvägspersonal i Kiruna, renhållningsarbetare och vissa husreparatörer vid LKAB m. fl., skola undantagas från rätten till 3 veckors semester. Beslutet i arbetsrådet är dock icke enhälligt i det att tre ledamöter reserverat sig för en tolkning i enlighet med ovan refererade kommittéförslag. Det är självklart att arbetsrådets tolkning, som så väsentligt inskränker lagens tillämplighetsområde, väckt mycken ovilja bland de därav berörda arbetarna.

Under hänvisning till det ovan anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande frågor:

Interpellation. (Forts.)

1) Har statsrådet observerat arbetsrådets tolkning av lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare, som trädde i kraft den 1 juli 1946, och anser statsrådet att denna tolkning står i överensstämmelse med de motiv som anfördes för densamma i Kungl. Maj:ts proposition, nr 221, 1946?

2) Om så icke är fallet, vill statsrådet medverka till sådant klarläggande eller ändring av denna lag så att det klart framgår att samtliga i gruvdriften i Norrbotten sysselsatta arbetstagare, som ej utföra kontorsarbete eller ha därmed jämförlig sysselsättning, äro berättigade till semester enligt denna lags bestämmelser?

Denna anhållan bordlades.

§ 17.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1947/48 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående redovisning av tillgångar och skulder m. m. vid örlogsvarvens marinverkstäder;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1947/48;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under försvarets fastighetsfond gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1947/48 till anordnande av vissa lokaler för luftbevakningen;

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till främjande av humanistisk forskning jämte en i ämnet väckt motion;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten för försvaret m. m.;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta åt E. L. Ceder m. m.; och

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från ersättningsskyldighet för konteramiralen C. G. Wahlström.

§ 18.

Justerade protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.46 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 13 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 6 och den 7 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 12 maj 1947.

Till justitiedepartementet hade den 12 maj 1947 från länsstyrelsen i Skaraborgs län inkommit fullmakt för barnavårdsmanen fru Elisabeth Johansson, Skövde, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens andra kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:

C. G. Bruno.

§ 3.

Herr statsrådet *Mossberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 239, angående inrättande av en arbetsmarknadsstyrelse samt förstatligande av den offentliga arbetsförmedlingen m. m.;

nr 252, angående vissa ägoutbyten och fastighetsförsäljningar;

nr 253, angående anslag till utbildning av tandläkare m. m.;

nr 255, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal m. m.; och

nr 256, med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 246, angående viss tjänsteförteckningsrevision för försvarsväsendet m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 249, med förslag till förordning om avveckling av den allmänna omsättningsskatten för vissa motorfordon; och

till statsutskottet propositionen, nr 250, angående fortsatt subventionering av införseln av vissa varor m. m.

*Vid remiss av
propositionen
nr 251.*

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 251, angående statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. begäres ordet av

Herr förste vice talmannen **Magnusson**, som anförde: Herr talman! Att beklaga att propositioner komma sent är väl ganska fåfängt, och jag skall inte nu göra så, detta så mycket mindre som det inte var därför jag begärde ordet. Men jag kom osökt att erinras om de senkomna propositionerna, när vi här alldeles nyss fingo mottaga dylika av ganska vidlyftigt slag.

Jag har inte heller begärt ordet för att klaga över den proposition nr 251 angående tryggande av vedförsörjningen, som har kommit, men väl kan man klaga däröver att statsmakterna varit så sent, för att inte säga *för sent* ute när det gäller åtgärder för tryggande av denna viktiga angelägenhet.

Redan i höstas undrades det allmänt man och man emellan, hur det skulle gå med vår bränsleförsörjning under det kommande året, då ingen människa egentligen inriktat sig på att hugga ved, utan man var inställd på att använda tillgänglig arbetskraft för att hugga gagnvirke. Det var ju inte alla, som hyste den ljusa förhoppningen, att avtalen med exempelvis Polen och andra länder om import av fossilt bränsle skulle leda till önskat resultat.

Nu stå vi ju där vi stå, men det kan inte hjälpas, att man måste beklaga, att de åtgärder, som höga vederbörande anse sig böra vidtaga, komma så sent, eller, som nyss sagts, för sent.

Det är nu meningen att lämna premier av olika slag för vedhuggning, och det kan ju i och för sig vara bra och välbetänkt. Det hela bara hakar upp sig på den omständigheten, att det nu, såvitt jag kan se, inte finns folk att få till vedhuggning, även om man tillmäter väl så stora premier.

Det var, herr talman, egentligen detta som jag här velat säga. Jag vill emellertid begagna tillfället att beröra även en annan sak, som strängt taget inte direkt hör hit men som jag fått en viss anledning att taga upp.

När man får blanketter från vederbörande kristidsmyndigheter för att deklarerera exempelvis vedhuggning, är det nog inte bara min hjärna som vägrar i vändningen, utan jag har hört, att man i allmänhet klagar över att man inte förmår utfundera, hur man skall fylla i blanketterna för att det skall vara riktigt. Likadant är det med cirkulären från kristidsmyndigheterna angående t. ex. premier för vedhuggning; det är mycket svårt att förstå vad som egentligen menas. Jag kunde emellertid exempelvis ur det senaste cirkuläret, jag tror nr 522, läsa ut att det under vissa villkor lämnas en premie på kr. 2:50 plus viss huggningspremie, och jag kunde också läsa ut, att man efter mycken omgång och besvär har utsikt att få denna premie utbetald mot slutet av året men att det med all sannolikhet komme att dröja in på 1948, innan man fick premien. Under sådana förhållanden är ju inte stimulansen så särskilt stor.

När jag tittade i min ortstidning i går, mötte mig en stor annons från bränslekommissionen angående viss kommunal vedförsörjning, och då jag läste den, måste jag göra mig den frågan: finns det inte möjlighet att få tag på någon förnuftig lät mig säga folkhögskolebildad person, som kan skriva begräplig svenska i stället för detta juristeri, som krånglar till alla cirkulär, så att ingen begriper dem? Jag skall inte tynga kammarens protokoll med

Vid remiss av propositionen nr 251. (Forts.)

några citat ur annonsen. Var och en, som är intresserad därav, kan ju i pressen plocka fram denna annons och försöka läsa ut vad som egentligen menas med vad som där är skrivet.

Skulle man verkligen inte — det gäller inte bara detta område utan alla möjliga områden av statsförvaltningen — kunna åstadkomma cirkulär och författningar, som äro begripliga för en lekman? Inte ens juristerna, som ha skrivit dem, veta åtta dagar efteråt vad de ha menat. Här behövs verkligen en förnygring, en renässans.

Vidare yttrades ej. Propositionen hänvisades till statsutskottet, dit jämväl det i anledning av densamma avgivna yttrandet skulle överlämnas.

Slutligen föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition, nr 254, angående anslag till statens provningsanstalt.

§ 5.

Föredrogs var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 435 av herr *Mattsson*; samt

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 436 av herrar *Ljungqvist* och *Birke*,

nr 437 av herr *Ohlin m. fl.*;

nr 438 av herrar *Ståhl* och *Svensson* i Ljungskile,

nr 439 av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*,

nr 440 av herr *Rubbestad m. fl.*,

nr 441 av herr *Kyling m. fl.*; och

nr 442 av herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.*

Vid härefter skedd föredragning av motionen nr 443 av herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.* hänvisades motionen, såvitt angick anslag under femte huvudtiteln, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Slutligen föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott motionen nr 444 av herr *Håstad m. fl.*

§ 6.

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 7, statsutskottets utlåtanden nr 106—110, bevillningsutskottets betänkanden nr 32 och 33, bankoutskottets utlåtande nr 37, första lagutskottets utlåtanden nr 30 och 31 samt 33—36, andra lagutskottets utlåtanden nr 24—26, jordbruksutskottets utlåtanden nr 35 och 36 samt andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

§ 7.

Föredrogs den av herr *Gavelin* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående tolkningen av semesterbestämmelserna för vissa i gruvdrift anställda arbetare, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 206, till Konungen i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för kungörande av tid och ställe för röstlängds framläggande till granskning.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.12 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 14 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att fru Johansson i Skövde denna dag intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att riksdagsman *Verner Karlsson*, Grängesberg, på grund av sjukdom (mag- och hjärtbesvär) är oförmögen till arbete vid riksdagen tiden 14 maj t. o. m. 9 juni 1947.

Grängesberg den 13 maj 1947.

Carl Gustaf Sundell,
provinsialläkare.

Kammaren beviljade herr Karlsson i Grängesberg ledighet från riksdagsgörömlen fr. o. m. denna dag t. o. m. den 9 nästkommande juni.

§ 3.

Herr statsrådet *Vougt* avlämnade *Kungl. Maj:ts* propositioner:

nr 259, med förslag till lag om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande;

nr 261, angående vissa anslag till socialstyrelsen; och

nr 262, angående bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet rörande arbetarskydd.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr statsministern *Erlander*, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr *Pettersson* i Dahl till

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

mig ställt trenne frågor rörande arbetskraften inom jordbruket. Interpellanten frågar:

Har regeringen uppmärksammat den allvarliga bristen på arbetskraft inom jordbruket?

Om så är fallet, har regeringen för avsikt att i god tid vidtaga åtgärder, så att jordbrukets arbetskraftsbehov kan bli tillgodosett, i första hand för vårbruket och skörden?

Och kan man förvänta att regeringen avstår från planerna att inkalla vissa värnpliktiga för efterutbildning under innevarande år?

Interpellanten åberopar i sin motivering för dessa frågor bl. a. en interpellation vid fjolårets riksdag i samma ärende av fru Gärda Svenson. Jag tillåter mig att i min tur hänvisa till det svar som gavs å denna interpellation på regeringens vägnar av statsrådet Sträng. Han konstaterade, att överflyttningen av arbetskraft från jordbruket till andra näringsgrenar länge har pågått och att denna företeelse ställer och kommer att ställa jordbruket inför omfattande organisatoriska problem. Vidare hävdades den meningen, att den pågående befolkningsrörelsen från jordbruket icke kan bringas att upphöra eller att vända genom enbart arbetsmarknadspolitiska eller sociala åtgöranden och att det rådande läget komme att bestå under avsevärd tid framåt. Den hittillsvarande utvecklingen besannar denna uppfattning. Spänningen mellan tillgång och efterfrågan på såväl säsongbetonad som stadigvarande arbetskraft inom jordbruket har sedan i fjol än mera ökats.

Uppenbart är att detta problem är en del av det stora frågekomplex som jordbrukets lönsamhet och organisation utgöra. Framför allt måste i jordbrukets i alla avseenden planmässiga rationalisering utvägarna sökas såväl ur det besvärliga läge som den nuvarande spänningen försatt oss i som till motverkan av en fortsatt icke önskvärd nedgång i landsbygdens befolkningstal. I detta avseende har förslag förelagts årets riksdag i proposition nr 75 angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken.

För att tillfälligt och särskilt under de mest krävande säsongerna tillgodose jordbruket med nödvändigt tillskott av extra arbetskraft ha som bekant under en följd av år en rad åtgärder vidtagits under arbetsmarknadskommissionens ledning, såväl av speciell natur som ingående i ett större socialpolitiskt sammanhang. Här skall i korthet därför redogöras.

Arbetsmarknadskommissionen och länsarbetsnämnderna ha sålunda genom broschyrer och annan upplysningsverksamhet sökt intressera *skolungdom, semesterfirare och andra* att delta i jordbruksarbete. Under år 1946 placerades genom den offentliga arbetsförmedlingen 59 688 personer, huvudsakligen skolungdom, i tillfälligt jordbruksarbete. Av dessa voro under en tid av minst en månad 6 386 personer utplacerade på enskilda gårdar och 7 455 i jordbruksläger medan 45 847 voro utplacerade i tillfälligt jordbruks- och skördearbete under kortare tid än 10 dagar. Även om denna arbetskrafts insatser helt naturligt ej kunna jämföras med de vana lantarbetarnas eller lantungdomens, ha de dock under jordbrukets topperioder underlättat lösandet av ett svårt arbetskraftsproblem, varför liknande åtgärder tillämpas även i fortsättningen.

För de ungdomar från städer och samhällen, som i framtiden tänka ägna sig åt något yrke i anslutning till jordbruket eller skogen, skola särskilda praktikläger anordnas. Dessa läger pågå i två månader och äro ämnade att ge deltagarna en viss teoretisk utbildning i anslutning till det praktiska arbetet. Under 1947 äro hittills sammanlagt 13 praktikläger planerade i lantushåll, jordbruk och skogsbruk. En särskild broschyr om dessa läger har tillställts skolorna för elever över 16 år.

På framställning av arbetsmarknadskommissionen har Kungl. Maj:t i likhet

Svar på interpellation. (Forts.)

med föregående år medgivit, att elever vid skolor och seminarier kunna erhålla ledighet sammanlagt högst två veckor under vår- och höstterminerna 1947 för deltagande i lantbruksarbete m. m. Kommissionen har i samarbete med skolöverstyrelsen och livsmedelskommissionen utarbetat en skrivelse, som jämte kungörelsen tillställts samtliga rektorer och skolstyrelser, vari dessa uppmanats att medverka till att skolungdomen deltagar i jordbruksarbete främst under ferierna.

För deltagande i skördearbete medgavs i fjol vissa statliga befattningshavare sammanlagt högst tio dagars tjänstledighet med oavkortad lön för att delta i skördearbeten, som anvisats av den offentliga arbetsförmedlingen. Dylik möjlighet beräknas skola föreligga även i år.

Efter uppmaning från länsarbetsnämnderna ha i stor utsträckning industrier, firmor och olika företag tidigare lämnat personal ledighet för att delta i skördearbete, i många fall utan löneavdrag. Samma förmåner väntas även nu.

Militär skördehjälp vanns under 1946 genom Kungl. Maj:ts medgivande, att de värnpliktiga under 14 dagar fingo utbyta de militära övningarna mot skördearbete. Några siffermässiga uppgifter angående den militära skördehjälpen äro icke tillgängliga. Dock må framhållas, att flertalet av fjolårets rekryter någon eller några dagar deltagit i skördearbete. Fortsatta anordningar av detta slag övervägas.

För att tillgodose sockerbetsodlingens behov av arbetskraft har sedan länge *arbetskraft från icke betodlande län tillfälligt överflyttats till betarbete*. Under 1946 fick denna omflyttning sin hittills största omfattning. Sålunda placerades genom arbetsförmedlingen för vårskötseln 8 000 personer och för betupptagningen 6 700 personer. Av dessa kommo från Norrland 1 100 personer till vårskötseln och 2 200 till upptagningen. Från Mellansverige anvisades 2 160 personer till arbete på betfälten — 1 640 för vårskötseln och 520 för upptagning. Övriga kommo i huvudsak från Småland och Blekinge.

Även i år räknar arbetsmarknadskommissionen med en viss omflyttning av dylik arbetskraft, ehuru anmälningar från skoglänen på grund av den förändrade bränslesituationen väntas bli mindre än tidigare. I samråd med lantarbetareförbundet komma genom artiklar i tidningen »Lantarbetaren» lantarbetarhustrurna att uppmanas delta vid betskötseln.

Kollektiva hushåll anordnas liksom förut om åren av länsarbetsnämnderna för den tillresande arbetskraften till skörde- och betarbetet. Dessa hushåll ha ökat trevningen i arbetet och framför allt medverkat till att den ovana arbetskraften stannat kvar och slutfört sitt arbete. Under 1946 voro för betskötseln på våren 80 hushåll anordnade, där omkring 1 500 personer dagligen utspisades, och under betupptagningen anordnades 150 hushåll med utspisning av över 2 000 personer. Som husmödrar ha tjänstgjort lottor, f. d. skogskockor och andra hushållskunniga kvinnor, som för längre eller kortare tid kunnat göra sig lediga. Husmödrarna ha avlönats genom statsmedel, varjämte varje deltagare i hushållet lämnat ett mindre bidrag.

För att lösa det tidvis svåra problemet att få tillräckligt med husmödrar till hushållen har arbetsmarknadskommissionen bl. a. genom lottaöverstyrelsen väddjat till landets lottakårer att söka rekrytera husmödrar. Möjligheterna att anordna kollektiva hushåll även för den fasta arbetskraften vid jordbruket ha även diskuterats.

I syfte att förmå kvinnor med minderåriga barn att i största möjliga utsträckning åtaga sig skörde- och betarbete i hemorten ha *barndaghem på landsbygden* inrättats, främst i södra Sverige under betsåsongerna men även i Norrbottens län under skördetiden. Under 1946 voro under vårsåsongen 22 daghem i verksamhet och under hösten 36. Genom socialstyrelsen utgår statsbidrag

Svar på interpellation. (Forts.)

med 60 % av driftskostnaderna till daghemmen. I många fall ha dessutom kommuner, organisationer och enskilda genom pengar eller gåvor lämnat daghemmen värdefull hjälp i synnerhet vid starten. Barnen vistas i daghemmen i regel mellan kl. 7 och 18 och få där minst ett mål lagad mat om dagen. För vården inklusive kosten betalar modern 50—75 öre om dagen för varje barn. Där flera barn komma från samma familj, plägar avgiften något reduceras. Erfarenheterna från jordbruksdaghemmen äro uteslutande goda.

Bristen på godtagbara *inkvarteringsmöjligheter* har mycket försvärat rekryteringen av säsongarbetskraft. Till gårdar, där inkvarteringsfrågan ej på annat sätt kunnat lösas, har arbetsmarknadskommissionen under de senaste åren uthyr ett 40-tal s. k. 12-mannabaracker. Dyliga baracker ha utnyttjats även i barndaghemsversamheten och befunnits lämpliga för dessa ändamål.

Med denna redogörelse för olika åtgöranden får interpellantens andra fråga anses besvarad.

Vad slutligen beträffar frågan om lättnader i värnpliktstjänstgöring får jag hänvisa till de utförliga redogörelser för hithörande frågor, som försvarsministern i andra sammanhang lämnat riksdagen och allmänheten.

Regeringen, som med uppmärksamhet följer arbetsmarknadsläget utveckling i stort och icke minst dess betydelse för jordbruket, kommer framdeles liksom hittills att pröva alla positiva förslag till tillfällig eller långsiktig lösning av arbetskraftsbristens problem, som icke inkräkta på den medborgerliga frihetens princip. Jag vill vid detta tillfälle betyga regeringens uppskattning av den beredskapsanda som i avsevärd omfattning kommit till uttryck i särskilt ungdomens villighet att deltaga i brådskande jordbruksarbete. Men denna måste än ytterligare stimuleras. Det bästa medlet härvidlag torde vara värdesättningen från jordbrukshåll av den tillfälliga arbetskraften och dess rätta handhavande och handledning. Sådant manar till efterföljd. Jag skulle i detta sammanhang vilja varna för en överdriven svartmålning av dagens ingalunda lätta läge och av jordbrukets arbetsförhållanden, som kan verka avskräckande på såväl permanent som tillfällig arbetskraft. En realistisk bedömning och beskrivning och tilltro till möjligheterna att komma till rätta med svårigheterna tjäna bäst den gemensamma anspänning som erfordras för att lösa denna viktiga del av samhällsproblemen.

Härpå yttrade:

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag skall be att till hans excellens herr statsministern få frambära mitt tack för det svar jag erhållit.

Som statsministern påpekar har denna fråga tidigare varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. Statsministern erinrar om en interpellation i första kammaren den 19 juni föregående år, och man kan tillägga, att den 19 december förra året behandlades i denna kammare ungefär liknande problem; det gällde då en interpellation framställd av herr Pehrsson-Bramstorp. Man kan då fråga sig: varför återkommer denna fråga ständigt med så jämna mellanrum till regeringen? Man måste härpå svara, att det är därför att frågan är så allvarlig. Och jag skulle vilja tillägga att den inte bara är allvarlig för jordbrukets folk utan säkerligen också för hela vårt samhälle, därför att möjligheten att upprätthålla jordbruksarbetet har en avgörande betydelse för vår produktion, och denna produktion inverkar i sin tur, som också regeringen vet, högst avsevärt på våra möjligheter att försörja oss. Ännu en omständighet som gör att vi riksdagsmän komma fram med detta bekymmer till regeringen är, att vi ha kontakt med det dagliga livet i bygderna och få påminnelser om detta från resp. bygd. Då man får redogörelser ifrån jordbrukare,

Svar på interpellation. (Forts.)

som ensamma måste sköta ett jordbruk på 100 tunnland eller ett jordbruk på 70 tunnland och som måste utföra alla sysslor därstädes, är det alldeles klart att det måste inge bekymmer, och man måste säga sig att på det sättet går det inte att fortsätta.

Jag kan berätta att jag nyligen hade ett samtal med en kvinna som hade besökt två bröder, vilka ensamma skötte ett jordbruk på 70 tunnland. De måste själva utföra alla sysslor, mjölka och göra praktiskt taget allting. Hon frågade bröderna — hon var släkt med dem — när de började arbeta på morgnarna. Klockan 4 svarade de. Hon stannade hela dagen hos dem och skulle försöka hjälpa dem litet. Då hon väntade på att de skulle sluta sitt arbete — de hade inte slutat klockan 10 på kvällen — frågade hon om de inte snart skulle komma in. Jo, vi skola snart sluta för i dag, svarade de. Det finns inga möjligheter att människor kunna stå ut med detta. Det svar man ständigt får i dylika situationer är, att det finns ingen arbetskraft att få, i varje fall inte till jordbruket.

Statsministern hänvisade till det svar, som statsrådet Sträng lämnade den 19 juni i fjol och som gick ut på att man inte kan säga, att detta är enbart ett arbetsmarknadspolitiskt eller ett socialt problem, utan att man också måste följa utvecklingen. Och utvecklingen har varit sådan, konstaterade statsministern, att spänningen mellan tillgång och efterfrågan på såväl säsongbetonad som stadigvarande arbetskraft inom jordbruket inte har minskat sedan svaret på den interpellationen lämnades utan har än mer ökat, och det är så sant som det är sagt. Vidare säger statsministern: »Uppenbart är att detta problem är en del av det stora frågekomplex som jordbrukets lönsamhet och organisation utgöra», och det är alldeles självklart. Jag skulle vilja understrika, att här har statsministern rört vid själva kärnpunkten i hela detta stora frågekomplex. Om inte jordbruket är lönsamt och har möjlighet att betala sina arbetare ungefär som andra yrken, då får jordbruket heller inga arbetare.

Nu är det kanske en ödets ironi, att samtidigt som man får detta svar här i riksdagen får man läsa om att förhandlingarna mellan regeringen och jordbrukets underhandlare angående jordbrukets produktpriser har »spruckit», som det står i tidningarna. Jag vet inte alls om detta är riktigt. I varje fall har det meddelats i radio i dag, att statsrådet Sträng sagt, att man inte vet när parterna åter skola sammanträda, därför att det var så stor klyfta mellan regeringen och dessa förhandlare om jordbrukets priser. Jag kan inte förstå att det är möjligt att lösa detta jordbrukets arbetskraftsproblem, om inte denna spänning blir minskad och om inte jordbruket har möjlighet att betala sina arbetare så att de kunna komma ungefär i paritet med andra yrkesutövare.

I dagens tidningar står också, att det träffats en överenskommelse med byggnadsfackets arbetare och att ett avtal godkänts som berör 100 000 man. Jag har ingen möjlighet att bedöma, huruvida det är riktigt, men enligt en artikel ha lönerna höjts med från 12 till 17 öre per timme. Jag skulle tro, att om man slår ut denna löneökning för byggnadsfackets arbetare kommer man upp till ganska stora belopp. Sannolikt rör det sig om mellan 20 och 30 miljoner kronor. Jag har inte alls tänkt att polemisera emot denna löneökning, men jag tillåter mig säga, att lantarbetarna inte ens ha den timlön som byggnadsarbetarna tidigare haft. Har det ansetts riktigt att byggnadsarbetarna skola få denna ganska kraftiga löneökning, då måste det väl i rimlighetens namn också vara riktigt att lantarbetarna få en tämligen god förbättring av sina löneförhållanden.

Statsministern säger att utvägar måste sökas att lösa denna fråga med »i alla avseenden planmässig rationalisering», vilket problem behandlas i det

Svar på interpellation. (Forts.)

förslag som nu ligger på riksdagens bord, nämligen proposition nr 75 angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken. Vi jordbrukare erkänna med tacksamhet de uttalanden som i denna proposition äro gjorda, att jordbruket skall ha samma lönsamhet som andra näringsgrenar. Nu kan detta omöjligt lösa problemet för dagen, utan det torde med all säkerhet ta mycket lång tid. Om det blir som det planeras enligt dessa riktlinjer, skall det bli större jordbruk i framtiden, och alltså kommer det att åtgå ändå mera lönearbetare. Jag tror det finns anledning för jordbrukarna att också se en sådan utveckling med ganska stort bekymmer. Det ligger nämligen med all säkerhet så till, att de mindre jordbruk, som en familj har möjlighet att själv sköta, bli mycket mer begärliga, och säkerligen är det många som inte våga sig på att köpa ett större jordbruk därför att de riskera att inte få några arbetare.

När man träffar jordbrukare får man många gånger höra, att för några dagar sedan slutade en arbetare hos mig, han tog plats på en verkstad, och nästa måndag slutar en annan o. s. v. Det är ständigt samma visa. Vi veta också att industrien har större möjligheter att konkurrera, och den har t. o. m. agenter eller ombud, som besöka lantarbetarna på deras arbetsplatser och försöka påverka dem att sluta där och ta annan anställning.

Jag skulle tro att regeringen med dessa förhållanden för ögonen måste förstå, att läget är fullständigt ohållbart. Blir det så i fortsättningen att de, som skola ägna sig åt jordbruk och bli egna företagare, på grund av dessa omständigheter inte våga köpa de större jordbruk, de eljest ha möjlighet till, skulle jag tro att läget blir ändå mer svårbemästrat. Då ställer man sig också frågande inför den stora rationalisering, som härvidlag med all säkerhet kommer att genomföras.

Statsministern har i detta sammanhang berört en hel mängd åtgärder som äro vidtagna, och han har även nämnt framställningarna i de tidigare av mig nämnda interpellationerna och redogjort för vad som är gjort för att få tillräcklig arbetskraft till jordbruket. Det är klart att vi jordbrukare äro tack samma för detta. Vi skola inte alls förringa den betydelse detta har. Det är givet att skolungdomen, semesterfirare och andra säsongarbetare, som statsministern här nämner, kunna lösa tillfälliga svårigheter. Statsministern räknade upp åtskilligt av vad som åstadkommits genom militär skördehjälp, genom anskaffande av arbetskraft till betodling från icke betodlande distrikt, kollektivhushåll etc.

Så kommer statsministern till en punkt, där han talar om jordbruksdagem, och han slutar redogörelsen härför med att säga, att man har enbart goda erfarenheter utav dessa barndagem på landsbygden. Jag tror också det är en mycket bra sak detta, men jag har en gång tidigare under denna riksdag beträffande dessa jordbruksdagem tillåtit mig säga, att om de skola komma till sin rätt få de inte av myndigheterna göras alltför konstiga. De få inte göras för stora och inte heller får det införas för restriktiva bestämmelser. Jordbruksdagem måste ordnas ute i bygderna och det måste ske enkelt och praktiskt; i annat fall blir nyttan med dem så gott som ingen. Det finns vissa sådana hem som blivit så stora och tungbemästrade, att man kan säga att det praktiskt taget gått åt nästan lika mycket arbetskraft att sköta själva hemmen som den de lösgjort. Skall man hämta barnen till dessa daghem med bil förstå vi att det blir alldeles för dyrt — det finns ingen möjlighet att ordna så i fortsättningen — utan det måste ordnas så att vederbörande mamma eller syster, eller vem det nu är som har vårdnaden om ett minderårigt barn, kan ta barnet på cykel och lämna det till ett mindre hem, medan hon sköter sitt arbete, och sedan hämtar barnet när hon återvänder.

Svar på interpellation. (Forts.)

Så talade statsministern om att man har tänkt sig att köpa s. k. 12-manna-baracker ifrån arbetsmarknadskommissionen. Ja, skall man lösa frågan på det sättet och med så stora hem, tror jag faktiskt inte det blir den nytta med dessa jordbruksdaghem som är avsedd. Det är nämligen så, att det inte enbart råder brist på arbetskraft inom de mest tätbebyggda delarna av jordbruks-Sverige, utan det är också brist på arbetskraft i mer glesbebyggda trakter, och där kunna vi rimligtvis inte ordna så stora hem som de här ifrågasatta.

I sitt svar på den sista fråga jag tagit upp, eventuell lättnad för värnpliktiga, 29:orna och 30:orna, i fråga om inkallelser till s. k. efterutbildning, hänvisar statsministern till det svar som försvarsministern tidigare i detta sammanhang har lämnat i kammaren; jag föreställer mig att det var det svar som herr Skoglund i Umeå fick på sin fråga. Av denna försvarsministerns redogörelse framgår, att man har återkallat den order om inkallelser som utfärdats och att försvarsministern överväger att gå fram på en enklare väg. Han konstaterar, att de militära myndigheterna beklagligtvis icke använt dessa repetitions- och efterutbildningsövningar på ett sätt som var rekommendabelt, och säger, att det svenska folket aldrig kommit på det klara med, varför riksdagen 1941 fattade beslut om repetitions- och efterutbildningsövningar för dessa värnpliktiga och att man glömt de starka skäl, som då anfördes för dessa övningar. Dessa skäl voro i korthet att de värnpliktiga, som ej varit inkallade någon längre tid, borde ha en efterutbildning för att man därunder skulle bli i tillfälle avgöra till vilket vapenslag de skulle hänföras, detta för att få den bästa användningen av dem. Det är klart, att dessa synpunkter äro riktiga. Nu måste man ändå säga, att mellan åren 1941 och 1947 har inträffat ganska mycket. Samma skäl som då förelågo föreligga icke i dag. Man kan givetvis icke åberopa det skäl, som försvarsministern nämnde. Enligt hans uppfattning skulle vi resonera på det sättet, att alla värnpliktiga böra ha lika lång tjänstgöring. De som ej tidigare gjort dessa 30 dagars värnpliktstjänst böra därför inkallas för att den ene icke skall bli gynnad på den andres bekostnad. Jag kan ej gilla detta resonemang. Är det så att dessa inkallelser icke fylla åsyftat ändamål, finns ingen anledning att nu, när vi ha ett så ansträngt läge i fråga om arbetskraften, inkalla dem igen. Den linje, som försvarsministern talade om — han nämnde att man med en mera lämpligt lagd tjänstgöring skulle kunna på 7 dagar åstadkomma lika bra efterutbildning som nu på 30 dagar — skulle jag personligen vilja rekommendera försvarsministern att välja. Att enbart av det skälet att en del värnpliktiga fullgjort dessa 30 dagars tjänst inkalla de värnpliktiga, varom nu är fråga, kan jag i nuvarande läge icke finna lämpligt.

Försvarsministern svarade inte riktigt bestämt på frågan om vilka som eventuellt skola inkallas på hösten. Han svarade endast, att han ännu ej tagit ställning till saken. Jag skulle vilja vädja till försvarsministern att han låter bli att inkalla dessa värnpliktiga till hösten. Som läget är på arbetsmarknaden är det icke skäl att göra dessa inkallelser.

Statsministern gjorde några uttalanden i slutet av sitt svar rörande hela detta problem. Han sade, att regeringen givetvis kommer att följa denna fråga med stor uppmärksamhet och att han kommer att pröva alla positiva förslag till såväl tillfällig som långsiktig lösning av detta arbetsmarknadsproblem. Han sade sig vidare icke vilja vara med om ett system som inkräktar på den personliga frihetens princip. Ja, däri kan jag helt instämma med honom. Sedan sade han att denna tillfälliga arbetskraft bör värdesättas från jordbrukshåll. Jag tror också att den uppskattas och att det erkännes, att den har varit till mycket stor nytta. Vidare varnade statsministern för en

Svar på interpellation. (Forts.)

överdriven svartmålning av dagens ingalunda lätta läge. Jag vill instämma med honom däri, att det finnes ingen anledning att svartmåla läget. Det är klart att vi måste hjälpa till och lösa detta spörsmål. Men så säger han, att en realistisk bedömning och tilltro till möjligheterna att komma till rätta med svårigheterna tjäna bäst den gemensamma anspänning som erfordras för att lösa denna viktiga del av samhällsproblemen. Jag tillåter mig ställa den frågan: vad innebär en realistisk bedömning av detta läge? Jag kan icke finna att en realistisk bedömning av detta spörsmål innebär annat än att arbetskraften måste hållas kvar vid jordbruket. När i genomsnitt 70 000 manliga personer varje år lämna jordbruket för att övergå till andra näringar i städer och industrisamhällen och 25 000 personer som skött hushållsarbete på landet övergå till liknande anställningar, beror det sannerligen ej på tillfälligheter. De bedöma läget realistiskt. Dessa ha ansett det bäst och riktigast för dem själva att lämna sitt tidigare yrke i jordbruket för att ta en anställning, som ger mera ekonomiskt utbyte och kanske större frihet. Skall man bedöma saken realistiskt torde det icke föreligga annan möjlighet, om jordbrukarna skola få ha sina arbetare kvar, än att regeringen medverkar till att jordbrukarna få möjlighet att betala sina arbetare lika stora löner, som dessa kunna få på andra håll. Jag vill sluta med att säga, att jag ej tror att detta problem blir löst, förrän regeringen erkänner att själva kärnpunkten just är denna och att problemet måste lösas på detta sätt.

Herr **Hedlund** i Rådomb: Herr talman! Det är bara en liten detalj i dagens arbetsmarknadssituation, som jag skulle vilja beröra. Det gäller närmare bestämt vissa svårigheter vid anskaffande av jordbruksarbetare, som sammanhänga med de nu utgående premierna för vedhuggning. Som bekant betalar staten för vedhuggning 35 procent av arbetsförtjänsten. Huggarna få alltså sin arbetsförtjänst och 35 procent därutöver. Nu är det i mycket stor utsträckning samma folk som användes i skogsarbete som i jordbruksarbete. Premierna betyda därför att man i viss utsträckning kommer att dra folk från jordbruket till vedhuggning. Jag är visserligen den siste att vilja säga, att dessa huggningspremier icke äro motiverade. Tvärtom, jag är fullt på det klara med att bränslesituationen är sådan, att det krävs mycket energiska åtgärder och att huggningspremierna med hänsyn härtill äro erforderliga. Jag är också på det klara med att det kan bli nödvändigt med s. k. framkörningspremier så småningom, naturligtvis icke nu på sommaren — som härom året — när det ej går att köra, utan frampå höstsidan, när det överhuvud taget är möjligt att transportera fram veden ur skogen. Jag menar emellertid, att man icke får ordna det så på ett håll, att det blir alltför stora svårigheter på ett annat. Man bör söka kryssa på bästa sätt mellan de olika skär som finnas.

Inför den förestående skörden komma uppenbarligen jordbrukarna på många håll att ställas inför det predikamentet att antingen betala skogsarbetarna när de arbeta i jordbruket ett tillägg, som motsvarar dessa 35 procent, eller också försöka själva bärga skörden och alltså låta skördetiden omfatta en längre tid än den egentligen borde göra. Jag kan förstå dem som säga, att det ordnar sig nog med skörden; vi ha ändå icke lagt märke till att det ståt obärgad skörd kvar i snön. Ja, det må vara riktigt. Men den som resonerar så har icke tillräckligt satt sig in i situationen. Det är ju så med skörden, att det gäller att se till att den bärgas inom relativt kort tid, om kvaliteten skall bli tillfredsställande. Om man drar ut på skördetiden alltför länge, kommer kvaliteten att försämrans. Om exempelvis kvaliteten på höet sjunker innebär det, att betydligt mindre kvantitet fett kommer att stå till förfogande nästa år. Det är därför angeläget att söka se till att icke åtgärderna i fråga om huggarna komma att

Svar på interpellation. (Forts.)

medföra en kvalitetsförsämring av skörden, beroende på att skördetiden drar ut för länge. Frågan är då hur man skall kunna ordna saken på lämpligt sätt. Ja, det är väl närmast Arbetskraftsmyndigheternas sak att reda ut detta, men jag skulle kunna tänka mig ett sätt, nämligen att man under ett par tre veckor hade det ordnat så, att skogsarbetarna kunde få deltaga i skördearbetet och erhålla premier även för denna tid.

Jag vill hemställa till vederbörande att ta allvarligt på frågan, därför att jag vet att den inger oro och bekymmer på många håll.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Herr statsministern slöt sitt interpellationssvar med att framhålla, att vi icke böra överdrivet svartmåla läget. Det skulle ej göra någon nytta utan snarare tvärtom. Jag ger honom rätt på den punkten. Men å andra sidan vinna vi ingenting med att icke säga som det är eller genom att icke se läget som det i verkligheten förhåller sig.

Jag har vid sammanträffande med jordbrukare från olika delar av mellersta Sverige fått den mycket bestämda uppfattningen, att de se så allvarligt på Arbetskraftsfrågan inför den nu begynnande produktionsperioden, att de överväga att begränsa odlingen av grödor som äro särskilt arbetskrävande, även om dessa måste ur folkförsörjningssynpunkt anses särdeles önskvärda. De stå vidare — det säges från många skilda håll — inför frågan om de skola kunna fortsätta med animalisk produktion av samma storleksordning som förut. De äro tvingade att reducera kreatursbesättningarna och att i vissa fall helt avyttra dem. Det är i ett sådant läge som regeringen enligt min uppfattning måste allvarligt begrunda flera frågor, bl. a. i vilken omfattning anläggningsarbeten av någon avsevärdare storleksordning, som draga till sig arbetskraften under sommaren, skulle fortgå. Därutöver vill jag tillägga till vad som sagts tidigare att tillgången på arbetskraft vid jordbruket nära sammanhänger med jordbrukets prisfråga, och jag förutsätter att regeringen ägnar hela detta spörsmål det allvarliga beaktande som försörjningsläget i dag kräver.

Herr **Johnsson** i Kastanjegården: Herr talman! Jag skall söka efterkomma statsministerns uppmaning att icke i onödan svartmåla läget. Beredskapen har eljest varit god, och särskilt i våra bygder har arbetet med att få skolbarn att plocka potatis och utföra andra sådana arbeten utfallit mycket bra. Ätminstone skulle vi eljest stått oss ganska slätt, när det gällt potatisplockningen.

Statsministern nämnde om att hemmavarande fruar och barn kunna tjänstgöra vid jordbruket. Men det förhåller sig ju så att industrierna i många fall också tagit deras kraft i anspråk. Det finns industrier i våra bygder, som ha ungefär lika många arbetare som sitta i sina hem och sköta om olika detaljer i fabrikationen som de ha arbetare i fabriken. Med den ringa arbetskraft, som står till förfogande, är det klart att människorna ute på landsbygden bli trötta, därför att deras arbetstid blir alltför lång.

Nu ha vi jordbrukare försökt att rationalisera i den mån det varit möjligt. Vi ha sett, att det icke finns möjligheter att som förr enbart köra med hästar, och därför har det köpts massor av traktorer. Redan på hösten 1945 fanns det många jordbrukare i våra bygder, som köpt traktorer, vilka emellertid ännu ej levererats. Jag har därför begärt ordet för att fråga chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Vougt, om det icke är möjligt låta en del av de traktorer som försvaret ställt in i sina garage komma ut till det svenska jordbruket. Det talas om att man kan permittera folket under vissa månader vid skörden. Ja, det är gott och väl att man kan göra det, men om en del av militärerna också hade med sig en traktor så skulle de göra tiodubbel nytta. Jag vet att dessa traktorer nu stå putsade och insmorda, och det är ingenting

Svar på interpellation. (Forts.)

att säga om materielvården. Jag tror emellertid inte, att kronans traktorer skulle fara illa av att de finge tjäna jordbruket under den tid, som jordbrukarna nu gå och vänta på de traktorer, som äro inköpta.

Herr talman! Jag har med det anförda velat föra på tal en sak, som jag tänkt på många gånger, nämligen att när det är brist på maskiner av ett slag, som vi äro så beroende av som i detta fall, bör man kunna få använda kronans traktorer utan skada för försvaret, men till stort gagn för jordbruket.

Hans excellens herr statsministern **Erlander**: Herr talman! I och för sig skulle interpellantens anförande icke ha föranlett något inlägg från min sida. Jag kan nästan i allt väsentligt hålla med honom om det han sade. Det var dock kanske på en enda liten punkt, som interpellationssvaret skulle kunna behöva ett förtydligande. Jag tänker då på interpellantens förhoppningar om att vi icke på daghemmen, där man omhänderhar barn till hustrur, som gå ut exempelvis i betarbete, skulle ställa fordringarna så höga, att man sloge ihjäl den i och för sig goda tanken. Det hela är ett invecklat problem. Man kan ju inte säga, att dessa barn skola ha en sämre vård än de barn, som komma i åtnjutande av vård på andra barndaghem, som ha statsbidrag. Det är den ena sidan av saken; vissa kvalifikationer måste upprätthållas. Å andra sidan förstå vi, att om man skulle driva upp kvalifikationerna för högt skulle man slå ihjäl idén. Såvitt jag vet har socialstyrelsen icke vid något tillfälle avvisat statsbidrag till de nu fungerande barnhemmen, även om de ibland stått på gränsen till vad som kunde vara lämpligt. Jag tror att man här får kompromissa sig fram. Det är klart att tolvmannabarackerna, som interpellanten nämnde som avskräckande exempel, icke överallt lämpa sig som lokal för dessa hem, utan att man får ta till mera enkla former, vanliga hem o. s. v.

Jag gläder mig åt att de talare, som yttrat sig i debatten från olika partiers sida, ställt sig på samma linje som jag tillät mig göra i mitt svar när jag sade, att man icke skall svartmåla läget och på det sättet ytterligare skrämja folk från jordbruket. Å andra sidan delar jag deras uppfattning, som säga att man icke heller skall bagatellisera svårigheterna. Det finns ingen meningsskiljaktighet på den punkten mellan de talare, som yttrat sig, och mig. Jag har i min hand ett papper från arbetsmarknadscommissionen, däri det vitsordas, att det visserligen var en svår sommar i fjol, men att man kan befara att denna sommar blir ännu värre. För dagen är det bekymren för betgallringen som tränga på. De siffror man har beträffande arbetskraftsbehovet tyda visserligen icke på ett försämrat läge, men dock på ett allvarsamt arbetskraftsanskaffningsproblem. Det finns ingen vilja till att bagatellisera de svårigheter, som aktualiserats här, och vi förstå mycket väl att jordbrukets representanter anse det angeläget att fästa nationens uppmärksamhet på att här måste vi alla hjälpas åt att försöka komma fram till en vettig lösning.

Det uppslag herr Skoglund i Doverstorp fäste uppmärksamheten på, nämligen att vi skulle försöka begränsa investeringsverksamheten framför allt på landsbygden så mycket som möjligt för att icke dra ytterligare arbetskraft från jordbruket, är ett uppslag, som herr Skoglund väl vet att regeringen försöker följa så långt det är möjligt. Vi ha ju bett om medverkan från riksdagens sida till en större varsamhet och större försiktighet, när det gäller sådana saker, som annars i och för sig äro mycket önskvärda, exempelvis vatten och avlopp på landsbygden, ting som vi alla gärna se komma till stånd. Men en forcering av denna verksamhet bedömes, såvitt jag kan förstå, både av regeringen och riksdagsmajoriteten så att den skulle ytterligare försvåra läget på arbetsmarknaden för jordbruket.

Herr talman! Jag har bara velat begagna detta tillfälle till att notera den

Svar på interpellation. (Forts.)

samstämmighet, som åtminstone hittills på dessa punkter har präglat diskussionen.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Vougt**: Herr talman! Med anledning av vad som yttrades av herr Johnsson i Kastanjegården beträffande försvaret tillhöriga traktorer vill jag nämna, att sådana traktorer redan nu i betydande utsträckning tagas i anspråk inom jordbruket. Såvitt jag kan minnas har Kungl. Maj:t varje konselj under de senaste månaderna beviljat tillstånd till uthyrning av sådana traktorer. Ansökningarna om att få använda dessa traktorer ha blivit så många, att vid senaste konselj beslöt Kungl. Maj:t, att arméförvaltningens tygavdelning skulle utan omgång om Kungl. Maj:t få befogenhet att, om så befinnes skäligt, ställa dessa traktorer till jordbrukets förfogande. Såvitt jag vet ha vi ännu icke behövt att på grund av bristande tillgång avslå någon sådan ansökning.

Medan jag har ordet kanske jag i anslutning till vad som yttrades av den ärade interpellanten om årets efterutbildnings- och repetitionsövningar får lov att säga, att de efterutbildningsövningar, som han erinrat om, samtliga komma att strykas från programmet. Beträffande repetitionsövningarna ligger det så till att jag har funnit nödigt göra en grundlig översyn av det sätt, varpå dessa repetitionsövningar skola tagas ut. Jag har tidigare i ett svar på en enkel fråga här angivit varför jag ansett detta vara nödvändigt. Meningen är nu att fullfölja den linjen på det sättet att icke i år skall tagas ut några repetitionsövningar av det slag, som ha till syfte att ge vederbörande värnpliktige repetition i hans kunskaper. Emellertid är vårt försvar i viss utsträckning uppbyggt på ianspråktagande av värnpliktiga till repetitionsövning på sådant sätt att i vissa fall skolor och kurser och andra nödvändiga förrättningar inom försvaret icke kunna fullföljas, om man icke anordnar repetitionsövningar. Vi hålla för närvarande på att inom försvarsdepartementet göra en översyn av hur många man det härvidlag kan gälla. Jag tror icke att det hela gäller ens tusentalet man, utan det antal värnpliktiga det här är fråga om räknar jag tills vidare i hundratal. Jag är övertygad om att med arbetsmarknadsorganens hjälp skall det bli möjligt att ta detta antal i anspråk utan att det behöver bli några störningar i produktionen. Jag är naturligtvis särskilt angelägen att se till att icke heller jordbruket får sina arbetskraftsförhållanden försämrade genom våra åtgärder.

Herr von Seth: Herr talman! På denna för vårt jordbruk utomordentligt betydelsefulla fråga kan man anlägga två olika synpunkter. Man kan nämligen vidta åtgärder dels på kort sikt och dels på lång sikt. Det är också helt naturligt att det framförts en interpellation här i riksdagen i denna för vårt jordbruk så viktiga fråga, nu när vårbruket börjar. Två saker skulle jag i detta sammanhang i korthet vilja framhålla.

Hans excellens statsministern yttrade i sitt sista anförande något om behovet av samstämmighet, då det gäller att lösa den föreliggande frågan. Jag måste för min del konstatera, att det rätt en avsevärd brist på samstämmighet med avseende å vår vedförsörjning mellan den ledamot av statsrådet, som har att handlägga det ärendet, och övriga statsråd. Jag syftar då på en sak, som nämnts här förut, nämligen de s. k. huggarpremierna och framkörningspremierna, för vilka gällt särskilda bestämmelser från den 1 mars i år. Strukturen hos jordbruket i mellersta och södra Sverige är sådan, att den kräver samstämmighet mellan den arbetskraft, som sysselsättes i skogen under vintern men som övergår till det egentliga jordbruket under våren och fortsätter

Svar på interpellation. (Forts.)

där under sommaren och hösten. Dessa arbetspremier ha naturligtvis blivit ytterst olägliga för jordbruket, icke minst för de medelstora och mindre jordbruken. De större jordbruken ha ju sin fasta arbetskraft som, låt vara att den i viss utsträckning under vintern dirigeras till skogen, dock därefter automatiskt går tillbaka dit, där den förut använts. Inom det medelstora och mindre jordbruket åter måste man lita till lejd arbetskraft, då arbetstopparna sätta in, och sålunda måste man skaffa sig tillfällig arbetskraft, bl. a. den som blir ledig, när huggnings- och körningsarbetet i skogen är slut. Dessa premier på skogsarbetet ha därför kommit som ett dräpslag för jordbruket med dess redan nu svåra arbetskraftproblem. Till den frågan skall jag emellertid återkomma i annat sammanhang och därför icke nu förlänga debatten.

Dessa premier, om vilka man ju icke kan fälla något fullständigt omdöme, förrän huggningarna äro slut och rapporterna kommit in, ha varit till mycket ringa båtnad när det gällt att skaffa fram ved. I Jönköpings läns skogsägarförening, där jag är ledamot av styrelsen, ha vi tidigare årligen levererat cirka 600 000 kubikmeter ved. En mycket stor del av denna kvantitet har brukat vara kontrakterad vid maj månads ingång. Den vedmängd vi kontrakterat den 1 maj i år var emellertid nästan skrämmande liten, ett förhållande som visar, att dessa premier varit ett slag i luften, när det gällt att skaffa fram ved. Vad jag emellertid med absolut visshet kan konstatera är, att dessa premier till ytterlighet försvarat anskaffandet av tillfällig arbetskraft åt vårt jordbruk.

Herr talman! Den andra frågan i detta sammanhang gäller vidtagandet av åtgärder på lång sikt. I det avseendet skall jag icke yttra många ord, ty det fordras mycket, mycket lång tid för att man skall kunna ta upp och behandla detta spörsmål. Särskilda utskottet håller ju på med att försöka lösa hithörande problem för jordbrukets vidkommande. Beträffande de föreslagna rationaliseringsåtgärderna vill jag emellertid säga kammaren: följ icke jordbruksministrernas linje, när det gäller att i den utsträckning han tänkt sig bortrationalisera våra småbruk! Det finns många skäl för en sådan varning, och två av dem vill jag nämna här. Det ena är att det är just från detta håll som vårt jordbruk i oerhört stor omfattning får sitt behov av arbetskraft tillgodosett. Det andra skälet är att om vi slå sönder dessa jordbrukarhem, slå vi också undan grunden för rekryteringen av en mycket stor del av den befolkning, som haft för avsikt att i framtiden ägna sig åt jordbruk. Kanske är det icke minst från småbrukarhemmen som de män och kvinnor komma, som nu arbeta inom jordbruket för att stanna där. Även i det avseendet kunna vi sålunda i dagens interpellationsdebatt säga oss, att det föreligger en stor fara för att man slår sönder jordbrukarhem, som dock äro en rekryteringskälla för jordbrukets folk.

Herr **Onsjö**: Herr talman! Jag vill liksom interpellanten och flera senare talare särskilt framhålla hur utomordentligt allvarligt arbetskraftproblemet är icke blott för jordbruket utan jämväl för hela vårt samhälle. Hans excellens statsministern sade, att man icke skall svartmåla vårt läge i detta avseende, och det är givetvis riktigt. Men förhållandena äro dock faktiskt på många håll rent olidliga just nu. Det är ingalunda ovanligt utan fastmera vanligt att — såsom också interpellanten framhöll — ett jordbruk om 60, 70, ja kanske 100 tunnland måste skötas av man och hustru, medan i själva verket på samma gård borde finnas fyra à fem arbetare, om arbetstiden och arbetsförhållandena skulle kunna bli sådana, som de allmänt erkännas böra vara. Det är sannerligen underligt att icke produktionen vid jordbruket sjunker, när arbetarantalet där minskas. De löneanställda och den så att säga mera rörliga arbetskraften söka sig dit, där det betalas mest. Detta är fullt naturligt. Härvidlag hjälper det

Svar på interpellation. (Forts.)

icke vare sig vi svartmåla eller göra motsatsen. Man räknar realistiskt och ser efter var man kan få mest betalt; dit söker man sig. Och de, som bli kvar vid jordbruket, få desto mera arbete att utföra. En sådan situation blir i längden självklart alldeles ohållbar. Kan man icke komma till rätta med det problemet uppstår frågan, om man icke måste ta under omprövning hela målsättningen för det jordbruk, som vi tro är nödvändigt för samhället.

Jag vill livligt instämma i herr von Seths uppfattning av problemet, nämligen att det mindre jordbruket, där man i stort sett reder sig själv, fyller en större uppgift än mängden i själva verket tänker sig. De större jordbruken kunna efter vad vi veta ännu rationaliseras, men det går endast till en viss gräns.

Jag skall villigt erkänna, att det ingalunda är lätt att komma till rätta med detta problem. Det hela är emellertid uppenbarligen i mycket hög grad en ekonomisk fråga. Man kan icke bara säga, att höjda löner inom jordbruket innebära en allvarlig fara för inflation. Jag missunnar för min del ingalunda vare sig statstjänarna eller industriarbetarna höjda löner, men det går icke att upprätthålla klyftan i lönehänseende mellan olika näringsgrenar. Ty då går det som det går; det hela är naturligtvis en ekonomisk fråga.

Statsministern var i sitt svar till herr Skoglund i Doverstorp inne på att man möjligen skulle kunna åstadkomma något genom att minska investeringarna på landsbygden till vatten- och avloppsledningar o. s. v. Det tror jag är något, som går i rakt motsatt riktning till vad man bör göra. Skall man få folket att stanna på landsbygden är det tvärtom så, att vi måste forcera de åtgärder som äro ägnade att åstadkomma likställighet mellan landsbygden och tätorterna.

Sedan sammanhänger givetvis detta problem med förhållandena på den allmänna arbetsmarknaden. Den som har litet kontakt med näringslivet ser, att förhållandena för närvarande på hela detta område äro sådana, att det nästan råder kaos. Arbetskraften vandrar hit och dit, och avtal o. s. v. betyda intet. Konkurrensen om arbetskraften driver upp lönerna. Detta är i och för sig icke något fel, men det går givetvis icke hur länge som helst.

Jag tror, att regeringen bör se allvarligt på problemet, och jag hoppas, att den gör det. Det gäller här att taga krafttag; det är min bestämda övertygelse. Jag tror, att även om vi skulle behöva dämpa ner den väldiga reformivern och hastigheten i reformtaktan, så få vi finna oss däri. Vi hålla för närvarande på att bygga upp en förvaltningsapparat, som är så stor att snart varannan människa bär en portfölj. Det är icke underligt, om det blir ont om folk som skall utföra produktivt arbete. Man reklamerar så mycket för den mönsterstat, som man söker bygga upp på papperet. Men jag tror, att om vi ta igen oss litet grand, så skulle vi i någon mån kunna komma till rätta med de problem vi brottas med. Till syvende och sist är det så, att om mönsterstaten skall kunna åstadkommas måste det ske genom ökat produktivt arbete.

Häruti instämde herr *Gustafsson* i Lekåsa.

Herr **Skoglund** i Doverstorp erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag befarar att det håller på att uppstå ett missförstånd, att jag skulle ha rekommenderat beskränning även av anläggningar av mindre storleksordning, som avse hygieniska åtgärder och jordbruksbefolkningens trevnad. Mitt råd till regeringen avsåg anläggningar av större omfattning. som draga till sig större antal arbetare och där löneläget är högre än det löneläge, som vi äro i tillfälle att bereda inom jordbruket. Det var sådana anläggningsarbeten som jag ansåg att man skulle vara försiktig med att igångsätta under sommaren.

Svar på interpellation. (Forts.)

Vidare yttrade:

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Det var bara ett par punkter i statsministerns sista anförande som jag vill säga några ord om.

Statsministern säger beträffande jordbruksdaghemmen, att man icke kan ställa lägre fordringar på värden av dessa barn än när det gäller andra daghem. Men man får i alla fall ta det litet grand på annat sätt än man gör med andra daghem. Statsministern säger, att socialstyrelsen, honom vederligt, icke har vägrat anslag, även om fordringarna icke äro riktigt uppfyllda. Ja, fordringarna äro, att personalen på dessa daghem skall skärmbildundersökas och att barnen skola läkarundersökas före och efter vistelsen därstädes. Jag anser för min del, att så pass restriktiva bestämmelser för ett ytterst tillfälligt daghem, som kanske varar bara en eller två veckor, äro en smula onödiga. Det brukar vanligtvis gå till så och kommer nog att gå till så också i framtiden, oberoende av socialstyrelsens bestämmelser, att dessa i förvärvsarbete arbetande kvinnor taga sin unge på cykeln, när de cykla till sitt arbete, och lämna honom till någon bekant eller anhörig. Denne kan då ha hand om flera barn. Jag tror icke, att dessa barn taga någon egentlig skada av detta. Man skulle också kunna tillägga, att ute i byarna umgås barnen rätt mycket med varandra under lek på vägarna, i skolorna o. d. Det blir aldrig fråga om någon läkarundersökning vare sig före leken eller efter leken. Därför tycker jag, att när det blir fråga om dessa jordbruksdaghem skulle man ordna dem mer enkelt och praktiskt ute i byarna. Man bör försöka få någon människa, som bor i byn och är känd för ordentlighet samt har ordning och reda i hemmet, att taga hand om dessa barn några dagar mot någon liten ersättning därför. Går man fram så enkelt och praktiskt, så komma dessa daghem att få mycket större användning än hittills.

Beträffande det problem, som kommit upp, att man icke skulle investera så mycket under denna tid, när det är så ont om arbetskraft, delar jag den uppfattning, som framhölls av herr Skoglund i Doverstorp och som jag icke tror är vederlagd, att det icke är särskilt på landsbygden som man har att finna de stora investeringsanläggningar, som man skulle kunna inskränka på. Om det var statsministerns mening, att man skulle inskränka dessa arbeten på landsbygden för att denna arbetskraft skulle komma jordbruket till godo, måste jag bestämt taga avstånd från detta. Det är ju så, att arbetskraften ej är rörlig utan flyttar sig från landsbygden till städer och tätorter. Den investering som man har i städer och tätorter suger till sig arbetskraften från landsbygden. Det inverkar ganska mycket på detta spörsmål. Jag tror, att när det gäller dessa anläggningar och en del andra har man anledning att ännu något vila på hanen med tanke på den stora arbetskraftsbrist som finnes.

Herr Liedberg: Herr talman! I sitt sista anförande gjorde statsministern en deklARATION, som i och för sig var mycket tillfredsställande, nämligen att regeringen icke har någon vilja att bagatellisera dessa frågor. Det förefaller likväl vara anledning att erinra sig vad som är orsak till de svårigheter som interpellanten berört. Det är nämligen den faktiska och starka spänningen i inkomstläge och levnadsvillkor mellan arbetskraft, som över huvud är sysselsatt i jordbruket, antingen den är lejd eller utgöres av egna företagare, samt övriga grupper. Då har jag, herr talman, icke kunnat undgå att finna, att denna statsministerns deklARATION på ett egendomligt sätt till dagen och tiden sammanträffar med en annan deklARATION, som emanerar från regeringshåll och som berör de i dagarna förda överläggningarna om jordbrukets prissättning. Denna senare deklARATION är i alla händelser icke ägnad att på landsbygden dämpa oron för framtiden eller att stärka den jag skulle vilja säga

Svar på interpellation. (Forts.)
 nödvändiga tron — nödvändig om vi icke skola komma in i ett katastrofalt läge — att dessa svårigheter äro av övergående natur. Det blir väl anledning att återkomma till dessa frågor så småningom, men för dagen har jag icke kunnat underlåta att göra detta påpekande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
 nr 257, med förslag till prisregleringslag; och
 nr 260, med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 6.

Svar på fråga. Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Undén*, som anförde:
 Herr talman! Herr *Dickson* har till mig riktat en fråga, huruvida jag tänker mig ett parlamentariskt inslag i Sveriges representation hos Förenta Nationerna och, i så fall, hur manstarkt detta inslag kommer att bli samt tidpunkten för utseende av vederbörande delegater.

Jag svarar på den första frågan ja. På den andra frågan svarar jag, att antalet riksdagsledamöter i den blivande delegationen inte ännu fastställts; på den tredje frågan att delegationen kommer att tillsättas i god tid före septembermötet.

Härefter yttrade

Herr *Dickson*: Herr talman! För hans excellens herr ministrernas för utrikes ärendena nu avlämnade lakoniska svar ber jag att få tacka. Med hänsyn till de betydelsefulla överläggningar och angenäma representationsuppgifter, som fallit på hans lott under de sista dagarna, måste svaret anses ha kommit mycket snabbt på frågan.

Jag framställde frågan därför att jag själv var nyfiken och därför att jag vet, att många andra, hur det skall bli med denna sak, men även därför att det synes vara rätt viktigt, att de, som nu få detta uppdrag att resa, i mycket god tid hinna orientera sig i de kanske ofta mycket invecklade och för dem delvis nya frågor som här anmäla sig. Det är därför önskvärt, att hans excellens' uttryck »i god tid» skall visa sig infalla på ett härifrån räknat mycket tidigt datum.

Dagens och morgondagens värld liknar ju mycket litet gårdagens. Det är ju därför, som jag nyss antydde, klart att svårigheter uppstålla sig för dem som skola syssla med internationella problem. Männan av facket är en sak. Men de parlamentariska medlemmar, som ha många andra ting att bry sina hjärnor med, behöva, som sagt, säkert tid för att orientera sig: Världen krymper för varje månad som går, och Sverige ligger där det ligger, i en rätt delikat position, inordnat i det internationella sammanhanget.

Det är ju klart, att i detta läge ställas starka krav på utrikesdepartementet och utrikesrepresentationen. Säkerligen ha vi många goda företrädare inom densamma. Jag vet, att utrikesministern hyllar den principen, att det skall vara rätt man på rätt plats. Jag är därför också övertygad, att om något fall skulle existera eller yppa sig, där man finner att en post besatts med icke rätt man, så skall det nyligen timade beklagliga frånfallet av utrikesdeparte-

Svar på fråga. (Forts.)

mentets personalchef icke alltför mycket uppskjuta tillrättandet av ett sådant eventuellt missförhållande.

Jag kan icke neka mig att nu också föra på tal den misräkning, som många ha känt över att hans excellens herr utrikesministerns uttalande i statsverkspropositionen beträffande vår representation i Sydamerika ej ännu har lett till det resultat som han där ställde i utsikt. Jag tror, att förhållandena där nere visa, att en alltför stor sparsamhet härvidlag från utrikesdepartementets sida är skadlig. Jag är övertygad, att riksdagen på en sådan punkt skulle visa sig frikostig.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 7.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wigforss** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr von Friesen berört vissa frågor rörande tulltaxeringen av nylon. Interpellanten har sålunda erinrat om att detta material ur tulltaxeringssynpunkt behandlades på samma sätt som konstsilke, och att i följd härav tullen för exempelvis nylonrep eller nylontälduk avsevärt överstege tullen för manilla- eller hamprep respektive tälduk av bomull, jute eller hampa. Under hänvisning härtill har interpellanten till mig framställt följande fråga:

Har herr statsrådet uppmärksammat i interpellationen berörda förhållanden och är herr statsrådet i tillfälle meddela, huruvida man kan emotse sådan ändring i tulltaxan som möjliggör import av det nya materialet nylon?

I anledning av interpellationen har jag inhämtat yttranden från generaltullstyrelsen och kommerskollegium.

Generaltullstyrelsen har i sitt yttrande anført bl. a., att tullsatserna för rep och vissa för tekniskt bruk avsedda artiklar av nylongarn ledde till en förhållandevis hård beskattning av varorna i fråga, varför en översyn av tulltaxans bestämmelser beträffande dessa varuslag kunde anses påkallad. Enligt vad styrelsen vidare framhållit torde tullsatserna för varor av nylongarn och annat konstsilke komma att bli föremål för prövning i samband med de förhandlingar angående reglering av handelsförbindelserna med främmande länder, som kunde förväntas komma att äga rum under senare delen av år 1947 och till vilka förberedande arbeten nu påginge. Styrelsen hade för avsikt att senare under detta år för Kungl. Maj:t framlägga förslag till sådana ändringar i tulltaxan, som styrelsen funne påkallade, och styrelsen komme därvid att uppmärksamma jämväl framförda önskemål angående jämkning av tullsatserna i fråga om nya artiklar av nylon.

Kommerskollegium har i sitt yttrande förordat, att en eventuell ändring av tulltaxeringen av nylonvaror upptoges till prövning vid en kommande revision av tulltaxan.

För egen del vill jag endast tillägga, att man med hänsyn till vad generaltullstyrelsen anført torde kunna räkna med att frågan om tullsatserna för artiklar av nylon i en nära framtid kommer att upptagas till behandling inom finansdepartementet.

Vidare yttrades ej.

§ 8.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet **Mossberg**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Pettersson i Ersbacken till chefen för socialdepartementet ställt följande fråga:

Svar på interpellation.

Svar på interpellation. (Forts.)

Är herr statsrådet villig att till årets riksdag framlägga förslag, avseende att skapa möjligheter för att göra utbildningen vid landets samtliga sjuksköterskeskolor kostnadsfri samt att tillerkänna eleverna viss löneförbättring under den praktiska utbildningen?

Då ärenden rörande utbildning av sjukvårdspersonal för närvarande inom regeringen handläggas av mig, ankommer det på mig att besvara interpellationen.

Såsom tidigare i olika sammanhang och jämväl nu av interpellanten framhållits råder för närvarande en betydande brist på sjuksköterskor inom såväl den slutna som den öppna sjukvården. De betydande svårigheter av olika slag, som förorsakas härav, äro alltför väl kända för att jag närmare skall behöva uppehålla mig därvid. De pågående eller planerade utvidgningarna inom sjukvårdens olika grenar komma att ytterligare starkt stegra efterfrågan på utbildad sjukvårdspersonal. Frågan om utbildning av sådan personal i tillräcklig omfattning, som sålunda är av största betydelse, är också redan föremål för särskild uppmärksamhet från statsmakternas sida. Såsom interpellanten framhållit pågår för närvarande utredning i frågan genom särskilda sakkunniga, vilka tillkallades av chefen för socialdepartementet i början av föregående år. De sakkunnigas arbete har dock ännu ej fortskridit så långt, att några förslag beträffande utbildningen av personal för den slutna vården kunnat framläggas. Enligt vad jag inhämtat beräknas emellertid förslag härom komma att föreligga i sådan tid, att frågan bör kunna underställas nästa års riksdag. Däremot ha de sakkunniga redan i särskild skrivelse framlagt principförslag om inrättande av en distriktssköterskeskola i Göteborg i syfte att öka tillgången på utbildad personal för den öppna vårdens behov. Detta förslag kräver emellertid ytterligare utredning, innan slutlig ställning kan tagas till detsamma.

Interpellanten har för sin del ansett, att i avvaktan på resultatet av nyssnämnda sakkunnigkommittés arbete redan nu borde vidtagas vissa provisoriska åtgärder för att erhålla ökat antal sökande till sjuksköterskeskolorna. De åtgärder, som enligt hans mening därvid borde komma i fråga, skulle avse att göra utbildningen kostnadsfri vid samtliga skolor samt att tillerkänna eleverna viss löneförbättring under den praktiska utbildningen. Åtgärderna i fråga skulle åstadkommas därigenom, att statsbidrag beviljades skolorna för ändamålet.

För att erhålla en närmare belysning av dessa spörsmål har jag från nyssnämnda kommitté låtit införskaffa uppgifter om elevavgifterna vid sjuksköterskeskolorna och om de arvoden, som utgå till eleverna under utbildningstiden. Av de inkomna uppgifterna framgår, att av landets 23 sjuksköterskeskolor 17 skolor nämligen statens skola, samtliga av landsting och icke-landstingsstäder drivna skolor samt en privat skola icke uttaga någon avgift. Vid de återstående sex skolorna, som samtliga äro privata, uttages en elevavgift, som varierar mellan 150 och 600 kronor. Därvid är emellertid att märka, att medellösa eller mindre bemedlade elever kunna erhålla stipendium av statsmedel till belopp motsvarande halva elevavgiften, dock högst 250 kronor, varvid som regel gäller det villkoret, att skolan medger eleven nedsättning i elevavgiften med motsvarande belopp. I åtskilliga fall bortfaller eller minskas alltså elevens avgift för undervisningen. Vad beträffar ersättningen till eleverna under utbildningen utgår sådan vid samtliga skolor och därvid i allmänhet under elevtidens senaste del. Ersättningen varierar mellan 360 och 1 650 kronor. Anledningen till variationerna är i huvudsak, att vissa skolor utbetala arvode för längre tid av utbildningen än andra.

Kommittén har vidare lämnat uppgifter om antalet ansökningar till sko-

Svar på interpellation. (Forts.)

lorna under år 1946. Av dessa uppgifter synes framgå, att den omständigheten, att undervisningen är avgiftsbelagd knappast synes ha någon inverkan på tillströmningen av elever till skolorna. Till de sex skolor, som uttaga elevavgift och som ha ett sammanlagt antal elevplatser av 462, anmälde sig år 1946 sammanlagt 674 sökande. Till de 17 avgiftsfria skolorna med tillhopa 720 elevplatser inkommo samma år 1 081 ansökningar. Skolorna med elevavgift äro alltså relativt sett icke sämre tillgodosedda med sökande än de skolor, där ingen avgift uttages. Av de av kommittén lämnade siffrorna synes icke heller kunna utläsas, att frågan om elevarvodets storlek skulle påverka tillströmningen av elever på så sätt att de skolor, där arvodet är högre, skulle ha ett större antal sökande. Med hänsyn härtill synes det knappast troligt, att provisoriska åtgärder i den av interpellanten förordade riktningen i nuvarande läge skulle leda till att ett större antal sökande anmälde sig till skolorna. Det förefaller mig därför icke påkallat att, innan sakkunnigkommittén för sjuksköterskeutbildningen framlagt resultatet av sitt arbete, vidtaga dylika provisoriska förändringar. Givetvis bör vid utbildningsfrågans slutliga lösning tillses, att, i den mån hinder av ekonomisk art möta för den som önskar genomgå sjuksköterskeskola, dessa i görligaste mån undanröjas. Minst lika viktigt är dock, att en utökning av sjuksköterskeskolornas sammanlagda utbildningskapacitet snarast kommer till stånd.

Härmed anser jag mig, herr talman, ha besvarat interpellantens fråga.

Härpå yttrade

Herr **Pettersson** i Ersbacken: Herr talman! Jag ber att till statsrådet Mossberg få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Det var för några veckor sedan som denna fråga var synnerligen aktuell. Men under tiden har det kommit andra ärenden på dagordningen, vilka tilldragit sig uppmärksamheten.

Av statsrådets svar framgår, att det icke är möjligt att till innevarande års riksdag framlägga förslag till lösandet av rekryteringsfrågan för vår sjukvårdspersonal. Nu är jag fullt medveten om att rekryteringen av vår sjukvårdspersonal ej enbart är en ekonomisk angelägenhet. Här spela många andra betydelsefulla faktorer av olika slag in, som jag icke skall närmare beröra. Vi ha t. ex. förhållandet mellan sköterske- och elevkårerna, som många gånger har stor betydelse. Då frågan om rekryteringen av sjukvårdspersonalen emellertid är en mycket allvarlig angelägenhet och dess snara lösning önskvärd, hade jag tänkt, att en framkomlig väg skulle kunna framskapas i form av ett provisorium eller dylikt redan innan sakkunnigutredningen framlagt sitt förslag.

Med stöd av de sakkunnigas uttalande anser statsrådet, att borttagandet av alla elevavgifter i en sköterskeskola ej spelar någon större roll i fråga om rekryteringen till banan. Jag hade dock tänkt, att penningen hade en viss betydelse här liksom i så många andra fall. Att peka ut en väg, som snabbt och säkert ger resultat, är för en lekman en högst vanskelig sak. Faktum är dock, att våra sköterskeelever utföra en gärning i det tysta, som är mycket betydelsefull för att det hela skall gå i lös. En elev måste hela tiden ha målet i sikte att hon skall bli en duktig sjuksköterska. Hon får ej klaga om arbetsdagen blir för lång eller om tjänsten är för tung; hon måste hålla ut.

Till sist vill jag påpeka, att bostadsfrågan är av mycket stor betydelse. En sjukhusanställd vill gärna t. ex. ha ett eget rum. Det torde erbjuda svårigheter att tillfredsställande ordna denna sak under nu rådande svårigheter på byggnadsmarknaden, men det borde vara målet.

Svar på interpellation. (Forts.)

I detta sammanhang kunna förhållandena vid Ludvika lasarett omnämnas. Enligt uppgift från landstingsdirektören i Kopparbergs län råder där ingen brist på sjukhusbiträden tack vare att bostadshus uppförts i så stor utsträckning, att varje biträde har ett eget rum. Det uppges även, att det finns ett överskott på sjukvårdspersonal — ett förhållande som är ganska enastående för närvarande.

Det framgick av statsrådets svar, att de sakkunniga skola vara färdiga med sitt förslag till nästa års riksdag, och vi få hoppas att det kommer att innehålla positiva förslag i denna för vårt folk så betydelsefulla fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 239, angående inrättande av en arbetsmarknadsstyrelse samt förstatligande av den offentliga arbetsförmedlingen m. m.;

nr 252, angående vissa ägoutbyten och fastighetsförsäljningar; och
nr 253, angående anslag till utbildning av tandläkare m. m.; samt

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 255, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 8 april 1927 (nr 77) om försäkringsavtal, m. m.; och

nr 256, med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor.

§ 10.

*Avtal rörande
regleringen av
varuutbytet
mellan Sverige
och Polen
m. m.*

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Polen träffat avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.

Genom en den 11 april 1947 dagtecknad, till utrikesutskottet hänvisad proposition, nr 217, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollen över handels- och utrikesdepartementsärenden för den 11 mars 1947 och över handelsärenden för den 11 april 1947, begärt riksdagens godkännande av ett den 18 mars 1947 mellan Sverige och Polen träffat avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen jämte i samband därmed träffade uppgörelser.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition meddela av Kungl. Maj:t äskat godkännande av avtalet jämte i samband därmed träffade uppgörelser.

Vid utlåtandet hade av herrar *Bergvall* och *Ohlin* fogats ett särskilt yttrande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! Utrikesutskottet har enhälligt tillstyrkt det föreliggande handelsavtalet med Polen, men jag skall, i anledning av frågans stora betydelse, i alla fall be att få säga ett par ord. Utskottet har i motiveringen för sin hemställan strukit under den redan i propositionen uttalade uppfattningen, att avtalet

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.

(Forts.)

innehåller i flera hänseenden för Sverige betungande förpliktelser. Med hänsyn till uppgörelsens betydelse för vårt lands bränsleförsörjning har emellertid utskottet ändå funnit, att fördelarna uppväga nackdelarna, och det har kommit till samma slutsats som Kungl. Maj:t, d. v. s. att avtalet bör godtagas.

En omständighet som gjort, att denna avtalsuppgörelse har mött kritik, har varit, att det föreliggande avtalet med Polen från augusti 1945 innehöll löften om prestationer av kol och koks från Polen, vilka inte kunnat uppfyllas av den polska regeringen. Det finns kanske förklaringsgrunder till att man från polsk sida inte kunnat till fullo uppfylla sina gamla utfästelser utan tvärtom nödgats högst väsentligt reducera de totala kvantiteter som utlovats. Man kan inte bortse från att Polen har nödgats handla på detta sätt även gentemot flera andra länder, men å andra sidan har detta handlingssätt varit en stor besvikelse för oss. Det har vidare väckt någon undran här i landet, att man från polsk sida velat anföra ett juridiskt skäl för att man inte anser sig bunden av augustiavtalet. Man har förklarat, att Sverige å sin sida inte uppfyllt vissa förpliktelser, som ingå i det ännu gällande handelsavtalet från 1924, genom vilket vardera staten förbundit sig att inte lägga avgifter på produkter från den andra staten, vilka skulle medföra en diskriminering. Man har nu från polsk sida hävdad den juridiska tolkningen av denna klausul, att den prisclearing, som företagits i Sverige med avseende på kol och som inneburit, att man lagt avgifter på de billigare polska kolen för att det skall bli samma pris på dem som på andra kol, särskilt amerikanska, vilka ställa sig dyrare i anskaffning, innebär en diskrimination och att Sverige därför kränkt det gamla avtalet, varav då enligt polsk uppfattning skulle följa, att Polen inte är bundet av sina utfästelser i avtalet från augusti 1945.

Man har på svensk sida inte kunnat acceptera denna tolkning. Jag kan i förbigående nämna, att med hänsyn till bland annat denna polska tolkning man vid det senaste skandinaviska ministermötet varit angelägen att vid granskningen av bestämmelserna i den föreslagna stadgan för en internationell organisation för handeln framhålla, att det förbud mot diskriminerande avgifter, som är intaget även i denna stadga, inte bör tolkas så, att det skulle hindra en i och för sig resonlig prisclearing, som tillkommit för att varor, som importerats från olika länder, skola betinga ett enhetligt pris här i Sverige. Vi skulle ha förstått polska regeringen bättre, om den utan att draga fram denna juridiska argumentation hade förklarat, att denna leverans på 6 miljoner ton, som den i augusti 1945 utfäste sig att fullgöra, blivit för mycket för landets kapacitet och att man med hänsyn härtill och till nödvändigheten att upprätthålla handelsförbindelser med andra länder måste begära en revision av avtalet. Denna argumentation har man fört gentemot Norge, som fått sin koltillförsel från Polen reducerad till ungefär 35 procent av vad som utlovats i ett tidigare avtal och som därför nödgats träffa en ny överenskommelse med Polen på en annan linje.

Utskottet har vidare i sitt utlåtande förutsatt, att Kungl. Maj:t för att möta riskerna i fråga om bränsleförsörjning och ytterligare kreditbelastning noggrant undersöker de möjligheter, som förefinnas att jämväl från annat land erhålla ökad tillförsel av kol och koks på rimliga villkor. Det är också självfallet att regeringen framdeles liksom hittills noggrant följer utvecklingen på bränsleområdet. Vi ha ju hela tiden fått mycket mindre kol och koks till landet än som motsvarat vårt verkliga behov, och därför ha våra bränsleexperter ständigt varit på jakt efter ökad tillförsel från olika länder. Möjligheterna

Actal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.
(Forts.)

att få ökad import ha emellertid varit starkt begränsade. Detta beror inte på att de svenska förhandlarna varit sådana stympare att de inte kunnat sköta dessa uppköp ordentligt eller inte varit tillräckligt effektiva i sina förhandlingar med främmande makter. Tvärtom tror jag nog man kan säga, att vi ha hållit oss framme mycket energiskt när det gäller att få in ökade kvantiteter kol och koks till landet, men eftersom hela världen som bekant lider brist på bränsle, har det inte varit möjligt att få in tillräckliga kvantiteter för våra behov. Jag vill också erinra om att det finns ett internationellt organ, kallat ECO, som gjort upp ett program för tilldelning av kol och koks till olika länder. ECO:s anvisningar följas i allmänhet av olika exportländer, men Polen befinner sig i den gynnsamma ställningen, att det med hänsyn till sitt utomordentligt svåra ekonomiska läge fått tillstånd av ECO att exportera kol utöver det tilldelningsprogram som denna organisation uppgjort. Vi ha alltså fått möjlighet att genom att köpa från Polen få mer än den tilldelning vi annars skulle ha fått.

Två ledamöter av utrikesutskottet, herrar Ohlin och Bergvall, ha avgivit en reservation med hänsyn till utskottets motivering. Även de tillstyrka avtalet, men de göra gällande, att regeringen inte tillräckligt energiskt sökt få in anbud på ytterligare några miljoner ton kol från andra länder än Polen. Om jag förstått deras mening rätt — men jag måste erkänna, att de använt en stor formuleringsskicklighet vid formuleringen av sin reservation — borde det egentligen ha lyckats för den svenska regeringen att skaffa sig ett förhandslöfte t. ex. från Förenta staterna om leverans av 2 å 3 miljoner ton kol ytterligare. Sedan skulle vi ha en starkare ställning i förhållande till Polen, och vi skulle kunna säga, att vi gott kunna reda oss utan de polska kolen. om de polska representanterna spänna bågen för högt. Jag vet inte, om reservanterna verkligen anse det sannolikt, att svenska regeringen skulle ha haft möjlighet att för närvarande få de polska kolen ersatta med t. ex. amerikanska. Om de ha den tron, måste jag lyckönska dem till deras optimism och till deras tilltro till svenska regeringens förmåga att trola. De äro emellertid ganska försiktiga i sin formulering. De säga, att det inte är uteslutet, att en ökad tillförsel kunnat åstadkommas och så lägga de till: »Låt vara till relativt hög kostnad.» Denna försiktiga formulering är emellertid tillräcklig för sitt ändamål, nämligen att utgöra grundvalen för ett klander mot regeringen för att den inte tillräckligt allvarligt skulle ha undersökt föreliggande importmöjligheter.

Nu är det klart att regeringen har undersökt utsikterna att få ökad kolimport från annat håll. Såsom jag redan framhållit, ha våra bränslemyndigheter kontinuerligt varit uppmärksamma på vikten av att få ökad kolimport till Sverige och detta redan oberoende av de polska avtalsförhandlingarna. Då vi fått kännedom om de polska kraven, inhämtades ytterligare uppgifter från Förenta staterna. Det erfors, att möjligheterna att få väsentligt ökade kolkvantiteter från USA äro berorende bland annat av det internationella kolorganet ECO:s tilldelningspolitik och av utvecklingen av andra länders intresse av att importera amerikanska kol. Att i nuvarande läge bygga vår bränsleförsörjning på utsikten att få de polska kolen ersatta med amerikanska hade helt enkelt varit otänkbart. Möjligheterna att få in amerikanska kol kunna komma att ökas avsevärt i framtiden, men det är självfallet en ekonomiskt sett föga önskvärd utveckling av vår utrikeshandel, om vi skola befrakta utländskt tonnage till väsentligt högre fraktpriser än vad de svenska båtarna nödgats finna sig i, för att vi skola kunna taga in denna väldiga kvantitet kol från Amerika i stället för från det oss närbelägna Polen.

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.

(Forts.)

När vi nu ha stött och blött detta avtal i alla dess delar, finns det till slut anledning att stanna vid det positiva i avtalet. Jag skulle vilja säga, att regeringen skulle ha känt det ofantligt mycket mer bekymmersamt i detta ögonblick, om vi nödgats meddela kammaren, att avtalsförhandlingarna med Polen brustit. Jag är för min del övertygad om att kammaren kommer att enhälligt fatta ett positivt beslut i denna fråga.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Jag ber först att få deklarerera mitt instämmande i det utlåtande, som utrikesutskottet har avgivit. De i utlåtandet inneslutna ovanligt skarpa omdömena finner jag helt och hållet berättigade. Jag har emellertid begärt ordet endast för att mycket kort motivera att herr Bergvall och jag funnit det nödvändigt att i ett särskilt yttrande beröra en annan fråga än den som utskottet diskuterar. Jag vill alltså understryka, att vi varken lägga till eller draga ifrån när det gäller de i utlåtandet berörda materierna, utan vi beröra ett helt annat spörsmål, nämligen frågan huruvida svenska regeringen kunde från början ha lagt dessa förhandlingar på ett något annat sätt än den gjort.

Jag fick av de talrika föredragningar, som jag åhört i denna fråga under hela vintern, redan från början det intrycket, att regeringen var inställd på att det inte fanns något annat alternativ än att köpa de polska kolen. Det är klart att den som har den inställningen, har en ganska svag förhandlingsposition. Enligt min mening hade det varit lämpligt att redan på ett tidigt stadium på allvar pröva en annan linje ett stycke på väg, nämligen större inköp från Förenta staterna. Som svar på hans excellens utrikesministerns tal om möjligheten att köpa 2 å 3 miljoner ton vill jag säga, att enligt de upplysningar som lämnats fanns det möjlighet att från Polen, även utan kreditgivning — i varje fall av här föreslagen omfattning — köpa vissa icke oväsentliga kvantiteter kol. Om man verkligen vill ha en nyanserad diskussion i frågan, får man därför icke förenkla problemställningen till ett val mellan allt och intet. Såvida de upplysningar som lämnats oss äro riktiga, skulle det funnits möjligheter till en linje med mindre import från Polen, mycket mindre kreditgivning till detta land och utrönande av förutsättningarna för en något ökad import från Förenta staterna. De upplysningar som jag har haft tillgängliga, och som framför allt lämnats i utskottet, ha givit mig det intrycket, att det i början av året inte skulle varit alldeles utsiktslöst att köpa något större kvantiteter. När hans excellens utrikesministern försöker göra detta till någon kritik mot våra representanter vid förhandlingarna, är jag angelägen att klargöra, att någon sådan kritik icke ligger i mitt ståndpunktstagande. Jag skulle tvärtom bli förvånad, om inte våra representanter där ute vid något tillfälle hade det intrycket, att man kunde köpa något större kvantiteter i Förenta staterna. En förutsättning härför var naturligtvis, att hemtransporterna kunde ordnas. Men detta var ju inte något som dessa kolköpare hade att ordna.

Nu har det upplysts i utskottet, att regeringen gjort vissa rekognosceringar, vilket också utrikesministern nämnde. Jag tror emellertid knappast, att någon kunde lyssna till denna redogörelse utan att få det intrycket, att dessa rekognosceringar skett för att man tycker det skulle vara intressant att höra efter, men att man inte gjort några målmedvetna försök att pröva en alternativ linje. Jag skall till bestyrkande av detta mitt intryck nämna, att såvitt jag kan minnas var det först efter direkta frågor från min sida som man alls kom närmare in på denna sak. I utförliga föredragningar i början av förhandlingarna hade man icke funnit lämpligt att nämna dessa rekognosceringar. Det

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.
(Forts.)

torde därav framgå, att de inte spelat någon central roll i svenska regeringens sätt att lägga upp förhandlingarna. I så fall hade man näppeligen behövt draga fram redogörelsen genom direkta frågor.

Att kolsituationen i Förenta staterna i februari, då jag hade tillfälle att vistas i det landet, var sådan, att det inte i och för sig skulle vara uteslutet att man kunnat få köpa ytterligare kvantiteter, torde också bestyrkas av att Förenta staterna den 1 april upphävde begränsningen av inköpen. Man har så tillvida släppt kolhandeln fri, och man har i stället infört en reglering, som baseras på utnyttjandet av hamnarna. Jag tror inte det är lätt att överblicka vilka svårigheter beträffande hamnkapaciteten som kunna ha funnits vid den ena eller andra tidpunkten, men det har inte hittills lämnats några sådana upplysningar rörande situationen under första kvartalet, att någon kunnat påstå, att det var där skon klämde. Jag hade förstått, om man hade kommit med upplysningar härom, men vi ha inte fått några sådana, och man har väl därför anledning att utgå från att det inte föreligger något bestämt besked.

Det är klart att det skulle ha erbjudit svårigheter att transportera till Sverige även en ytterligare import av låt oss säga 100 000 ton i månaden. Enligt upplysningar, som lämnats av de mest sakkunniga personer, är emellertid den internationella fraktmarknaden till viss del en öppen marknad, och det skulle därför icke ha inneburit någon egentlig svårighet att ordna en sådan hemtransport, om man i tid förberett avtal om dylika transporter och om man velat betala världsmarknadens mycket höga fraktsatser. Det är alldeles uppenbart, att det skulle ha blivit dyrt, men fråga är, om det inte i alla fall skulle ha blivit billigare med en något ökad import av sådana dyra kol än att förfara på det sätt, som nu är det enda val vi ha. Man får inte förbise möjligheten av att den utomordentligt hårda förhandlingsmetod, som tillämpats av Polen och som hans excellens utrikesministern nyss berörde, kunde ha påverkats av ett annat förhandlingsläge från svensk sida och därför kunde ha blivit mjukare med ett annat avtalsresultat till följd. Naturligtvis är det i sådana här fall, då det gäller förhandlingar, som äro slutförda, omöjligt att *bevisa*, att man kunde ha uppnått ett något mer tillfredsställande resultat. Men mot bakgrunden av vad jag här i korthet antytt om förhandlingsgången och om redogörelserna för förhandlingarna tror jag mig kunna säga, att det förefaller i varje fall inte uteslutet, att ett sådant bättre resultat skulle ha uppnåtts, om regeringen mer målmedvetet försökt hålla två linjer öppna.

Vad framtiden beträffar rekommenderar utskottet just det tillvägagångssätt, som jag här antytt och som jag anser borde ha målmedvetet följts redan i vintras, nämligen att man borde försöka köpa ökade kvantiteter kol och koks från annat håll. Jag instämmer helt och hållet i detta utskottets yttrande. Även om det skulle visa sig, att det skulle bli rätt höga transportkostnader och även om det skulle medföra anspråk på hård valuta, tror jag det vore klokt av regeringen att förfara på det sättet både med hänsyn till riskerna för vår import av kol och koks, som kan — det visar erfarenheten — utsättas för rubbningar, i vilket fall det är mycket bra att ha ett reservlager, och med tanke på att våra framtida förhandlingar också skulle gynnsamt påverkas om vi kunnat åstadkomma ett visst reservlager. Måhända äro vi nu i ett läge, i vilket man knappast kan tala om att under nästa år upplägga ett reservlager, men i så fall äro skälen för att vi skola försöka öka kolköpen ännu starkare.

Herr Wiberg: Herr talman! Redan 1945 års polska kolavtal blev som bekant här i Sverige föremål för en utomordentligt stark kritik. Denna rikta-

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.

(Forts.)

des i främsta rummet mot handelsminister Myrdal, som inför den allmänna opinionen framstod som den närmast ansvarige för avtalet. Handelsminister Myrdal ville inte heller bestrida, att de prestationer, som Sverige åtog sig enligt avtalet, voro betungande, men menade att avtalet ändå var godtagbart, eftersom detsamma för lång tid framåt skulle komma att lösa det svenska bränsleproblemet. Sverige skulle som bekant enligt avtalet kunna påräkna leveranser från Polen av icke mindre än sex miljoner ton. Utvecklingen har visat, att avtalet innebar en missbedömning ifrån svensk sida. Sverige har till punkt och pricka fullgjort sina åtaganden, under det att polackerna fram till årsskiftet levererat betydligt mindre kvantitet än $2\frac{1}{2}$ miljoner ton. Det skulle följaktligen återstå att leverera mer än $3\frac{1}{2}$ miljoner ton. Att märka är att uraktlåtenheten icke berott på oförmåga. Den kvantitet, som det nu är fråga om, är obetydlig i jämförelse med såväl Polens produktion som export till andra länder och då i främsta rummet till Ryssland. Polen har med andra ord ansett det med sina intressen förenligt att trots avtalet med Sverige till andra länder leverera de kvantiteter, som Sverige kontraktsevenligt borde ha haft.

När nu tidpunkten för formella nya förhandlingar var kommen, borde, tycker man, saken ha varit mycket enkel. Man förutsätter naturligtvis att två stater, som träffat ett avtal, på ömse håll skola vara angelägna att göra sitt yttersta för att fullfölja sina åtaganden. En sådan begäran borde väl få anses vara ganska rimlig i fråga om vilka parter det vara må, som för sitt vidkommande vilja göra anspråk på vederhäftighet. Från polsk sida hade man inte någon tanke på att med beklagande konstatera, att man inte hade levererat avtalsenliga kvantiteter, och därför utlova att snarast möjligt rätta till saken. Man intog i stället den, som hans excellens herr ministern för utrikesärendena omnämnde, säregna men säkert ytterst bekväma attityden, att det inte var Polen som skulle uraktlåtit att fullfölja kontraktet utan i stället Sverige, som skulle ha brutit detsamma. Motiveringen för detta påstådda avtalsbrott från svensk sida är sådan, att t. o. m. en lekman måste taga sig för pannan — så uppenbart ihålig förefaller den att vara. Och när Sveriges regering liksom utrikesutskottet klart och tydligt sagt ifrån, att man inte kan godtaga polackernas påstående om kontraktsbrott, ha regeringen och utskottet utan tvivel också full genklang för sitt ställningstagande hos svenska folket. Någon kritik på denna punkt behöver regeringen säkerligen inte befara från oppositionen eller, som jag föreställer mig, från något annat svenskt håll.

Vi ha här i Sverige städse omfattat det polska folket med största sympati. Polens månghundraåriga frihetskamp mot förtryck, inte minst under det sista världskriget, har vunnit vår stora aktning. Det vore nog också felaktigt att lasta det polska folket för vad som nu har skett. Men jag är inte övertygad om att man från polsk sida använt de rätta metoderna, om man genom sitt ställningstagande i dessa avtalsfrågor sökt skapa en goodwill för Polens sak här i Sverige. Man bör nog erinra om att det inte är något fåtal utan i verkligheten hela vårt folk, som direkt eller indirekt får känning av konsekvenserna av det nu föreliggande nya avtalskomplexet, som måhända Sveriges riksdag på grund av en tvångssituation kommer att sanktionera.

Det nya avtalet är förenat med synnerligen tyngande nya svenska förpliktelser. Polen skulle inte endast ha rättighet att utnyttja den del av krediten enligt det första avtalet, som Polen ännu inte hunnit taga i anspråk, utan Sverige skulle lämna ytterligare betydande krediter. Sverige skulle medgiva leverans av varor, som i stor utsträckning beröra våra mycket trånga sektioner. Vi ha själva stora svårigheter att få fram material och arbetskraft i fråga om utbyggande av ett flertal egna anläggningar såsom t. ex. kraftverksbyggen.

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.
(Forts.)

Häromdagen gick genom tidningarna också den uppgiften, att vi kunde förvänta elektricitetsransonering nu i höst och att utbyggnaden av våra vattenfall gick i så långsam takt att det först om flera år kunde förväntas att dessa skulle vara i stånd att fungera i beräknad utsträckning. I dagens tidningar förekommer en uppgift att vi i höst, trots det mycket betungande avtalet med Polen, skola få införa gasransonering.

Vad kvantiteten polska kol angår uppgår densamma, om nu den blir levererad, inte ens till vad som brister i leveranser enligt det första avtalet. Men inte nog härmed. Det merpris, som Sverige skulle få betala för en kvantitet, som Polen för länge sedan borde ha levererat inom det första avtalets ram, uppgår till tiotals miljoner. Herr talman! Det är heller inte att undra på att utrikesutskottet har gjort exceptionellt hårda uttalanden, vilket som bekant ingalunda är vanligt, när det gäller uppgörelse med främmande makt. Utskottet har sålunda erinrat om att starka betänkligheter kunna anföras mot särskilt de ekonomiska och finansiella åtagandena och att utskottet delar departementschefens uppfattning, att ett hänsynstagande enbart till den svensk-polska handelns främjande icke motiverar ett godkännande. Jag tror också att man har full anledning att helt instämma häri. Sådana avtal som detta äro ingalunda ägnade att främja handeln, men man har kanske från polsk sida inte uteslutande anlagt den synpunkten att man genom avtalet ville skapa någon entusiasm i Sverige.

Vårt land har — en objektiv sanning, vilken man väl borde ha rätt att konstatera — i en säkerligen även ur historisk synvinkel ganska sällspord omfattning sedan krigets upphörande sökt medverka till den europeiska återutbyggnaden. Det är inte någon hemlighet att bränslefrågan är vår ömma punkt och att vi, i och med att vi inte ha möjlighet att importera tillräckligt med fossila bränslen, inte heller bli i stånd att åstadkomma den mycket välbehörliga produktion, som vi eljest skulle kunna skapa. Polen har i detta avseende, vilket inte kan förnekas, lagt svårigheter i vår väg genom sina alltför små leveranser, och den kvantitet som anges i nu ifrågavarande avtal är inte heller tillfyllest. Vi få också i fortsättningen gå hårt fram över våra skogar, vi måste binda en betydande arbetskraft i skogarna och med transporter och annat. De leveranser, som Polen nu är på god väg att tilltvinga sig från Sverige, komma naturligtvis att gå ut över andra länder. De nya krediterna ha vi med tanke på vår nuvarande valutasituation och det penningpolitiska läget i Sverige knappast råd med. Vi ha nog anledning att taga oss en funderare, när vi se tillbaka på handelspolitiken efter kriget. Verkningarna av det ryska handelsavtalet börja nu framträda. Det kommer säkerligen att medföra mycken irritation. Redan nu har den statsdirigerade ryska pressen framkastat beskyllningar om sabotage. Det första polska avtalet ledde som bekant till påstående om kontraktsbrott från svensk sida. Detta andra avtal inrymmer möjlighet för polackerna att inte ens leverera tre miljoner ton, därest vi även med bästa vilja inte skulle ha möjlighet att i vår tur leverera för hundratals miljoner kronor varor, som det är synnerligen ont om i vårt land.

Vidare kan man finna, att trots Sveriges stora uppoffringar man inte har lyckats att få några konkreta utfästelser angående ersättning till svenska fysiska och juridiska personer, vilkas intressen kunna beröras av de polska myndigheternas nationaliserings- och liknande tvångsåtgärder. Några transfereeringsåtgärder ha inte beslutats. Det borde måhända inte ha varit uteslutet att redan nu något belopp hade reserverats för här ifrågavarande svenska fordringsägare. Överhuvud taget äro reglerna i fråga om ersättning från Polens

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.

(Forts.)

sida, när det gäller svenska investeringar och i fråga om mycket annat, inte tillräckligt tydliga och klara, vilket hade varit önskvärt, om svenska intressen skulle ha skyddats på ett tillfredsställande sätt. Det är också min förhoppning, att regeringen vid de fortsatta förhandlingarna med kraft och bestämdhet medverkar till att tillvarataga svenska medborgares och företags intressen vad Polen angår.

Jag måste i likhet med herr Ohlin uttrycka ett beklagande av att inte regeringen på tidigare stadium har vidtagit sådana åtgärder, att vi inte hade behövt komma i åtminstone den mycket besvärliga situation, som förelåg då förhandlingarna började. Jag tror emellertid att vårt utgångsläge vid förhandlingarnas början bedömdes alltför pessimistiskt av våra förhandlare och då naturligtvis i sista hand av regeringen. Hans excellens utrikesministern uttryckte den förhoppningen eller förmodan, att riksdagen enhälligt skulle komma att bifalla regeringens proposition. Jag beklagar att jag för mitt vidkommande inte är i tillfälle att ansluta mig till den ståndpunkt som hans excellens intagit i denna sak. Jag menar tvärtom att det bäst gagnar svenska intressen om vi nu så att säga sätta saken på sin spets därigenom att riksdagen vägrar att sanktionera avtalet. Vårt utgångsläge skulle även därefter inte vara så dåligt att vi hade anledning att utan vidare kasta yxan i sjön. Naturligtvis behöva vi importera stora kvantiteter både kol och koks, men, som herr Ohlin betonade, Polen är dock inte det enda land som borde kunna leverera. Vad prisfrågan och andra komplikationer och svårigheter beträffar, så kan man inte komma ifrån att även det polska avtalet är förenat med åtskilliga olägenheter och att det verkliga pris de polska kolen komma att betinga ingalunda mänskligt att döma med fog borde kunna betecknas som lågt.

Men därtill kommer, att lika väl som vi behöva bränsle, lika väl har Polen behov av våra varor. Går man emellertid till en förhandling med den absoluta föreställningen, att man under alla förhållanden måste uppnå ett visst resultat, då startar man förhandlingarna från ett underlägset utgångsläge. Vägrar Polen att gå med på nya förhandlingar eller att göra uppmjukningar i fråga om villkoren, och kunna vi inte heller få vårt behov täckt på andra håll, så skulle naturligtvis följden bli att andra länder, däribland Ryssland, skulle riskera att vår minskade leveranskapacitet ginge ut över dem. Den ryska regeringen är måhända inte alldeles utan inflytande i Polen. Man tycker också att den naturliga reaktionen från rysk sida borde vara inte just något gillande av en sådan avtalsuppläggning, som det nu föreliggande förslaget innehåller. Att gå med på Polens hårda villkor och att t. o. m. betala ett högre pris än enligt det gamla avtalet för en kvantitet, som för länge sedan borde ha levererats till Sverige, det är, herr talman, minst sagt motbjudande och bör enligt mitt förmenande icke ifrågakomma. Jag menar således att det riktiga är att propositionen avslås och att därefter nya förhandlingar med Polen respektive på andra håll åter upptagas.

Hans excellens nämnde, att det finns ett internationellt organ, som har en viss regleringsmöjlighet i fråga om leveranser. Detta är naturligtvis fullkomligt riktigt, men jag är förvissad om att detta internationella organ inte skulle haft något att erinra om Polen fullgjort sina åtaganden gentemot Sverige enligt det första avtalet, och jag har också svårt att tänka mig att från detta organ eller från annat land erinringar skulle komma att resas om Polen nu fullföljde det gamla avtalet.

Herr talman! Jag hemställer, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition ville medela, att riksdagen icke kunnat godkänna det med pro-

Avtal rörande regeringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.
(Forts.)

positionen överlämnande, den 18 mars 1947 mellan Sverige och Polen träffade avtalet rörande reglering av varuutbytet mellan Sverige och Polen jämte i samband därmed träffade uppgörelser.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén:** Herr talman! I sitt anförande framhöll herr Ohlin, att man ju inte kan bevisa att vi hade kunnat få ökad kolmängd från Amerika för att ersätta de polska kolen, men han trodde det. Han hade det intrycket och han gjorde det antagandet, att den svenska regeringen inte hade tillräckligt energiskt arbetat på detta alternativ o. s. v.

Ja, det fanns mycket riktigt en möjlighet att få kol från Polen utan kombination med krediter. Det var det som kallades för det lilla alternativet och som också föredrogs i utskottet. Det var dock ingen som reflekterade på, när det kom till kritan, att man skulle taga detta alternativ, ty det var så ogynnsamt. De kvantiteter, som man kunnat få till världsmarknadspris, skulle inte på något sätt ha fyllt våra behov, och därför avböjde man den linjen.

Överhuvud taget har väl intet handelsavtal i så många olika faser föredragits för utrikesutskottet. Det är naturligt att man inom utskottet har känt det precis som regeringen, att det var hårda villkor, men man har inte velat sätta i fråga att man skulle till slut avböja avtalet.

Vi ha ju hela tiden haft den inställningen, att vi måste få så mycket kol vi kunna få både från Polen och från Amerika. Herr Ohlin gör det litet lätt för sig genom att låtsa som om det kol vi inte få från Polen kunna vi få från Amerika. Vi ha kontinuerligt försökt att få så mycket som möjligt från Amerika, och vad beträffar läget där förbigick herr Ohlin fullständigt det faktum, att Amerika hela tiden har följt ECO:s tilldelningsprogram. Som jag framhöll i mitt första anförande var det mycket ovisst, om ECO skulle ha godkänt en ökad tilldelning av kol i den utsträckning, att vi kunde flytta över våra importmöjligheter från Polen till Amerika. Jag underströk särskilt, att Polen på grund av sitt valutaläge hade fått den särskilda förmånen av ECO att exportera kol utöver de kvoter som annars äro fastställda i ECO:s program. De uppgifter vi fått ifrån Amerika angående den amerikanska kolpolitiken äro så auktoritativa som någon kan begära. De gåvos nämligen av den adviser till president Truman, som har överinseendet över deras kolexportfrågor.

Jag skall icke gå närmare in på herr Wibergs anförande. Jag har i mitt första anförande sagt vad jag ansåg mig kunna uttala angående den polska argumentationen rörande den förmenta kränkningen från svensk sida av 1924 års handelsavtal, och jag behöver icke upprepa det. Men jag skulle för min del vilja förorda, att man icke använder alltför patetiska tonfall i sådana här frågor. Det är nämligen så att i världens nuvarande läge hålla icke de vanliga handelsavtalen riktigt på samma sätt som under normala tider. Vi ha ju själva nödgats erfara, att andra länder anse sig kunna rikta förebråelser mot oss för att vi icke uppfyllt handelsavtal. Det verkliga läget var givetvis det, att de polska myndigheterna hade denna första tid efter befrielsen överskattat sina leveransmöjligheter. Men vi hade som sagt vida föredragit, om man gått direkt på den sakliga linjen i stället för att blanda in denna folkrättsliga argumentation. Ja, herr Wiberg har yrkat avslag. Jag tror också han kan göra det utan någon risk, och det är väl egentligen det som förklarar att han yrkar avslag.

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.
(Forts.)

Herr **Ohlin** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Hans excellens herr utrikesministern sade nyss, att jag helt och hållet förbigick det faktum, att Förenta staterna i stort sett följa den europeiska kolorganisationens rekommendationer, och så tillade han, att det är ovisst, om organisationen skulle ha godkänt några ökade amerikanska leveranser till Sverige. Ja, det har utrikesministern alldeles rätt i att det var *ovisst*, men det är just det jag menar, att regeringen borde ha gjort allt för att söka utröna hur det förhöll sig. Man skall icke utgå ifrån att vad som är ovisst är omöjligt, utan se efter om det till någon del kan vara möjligt.

Vidare anförde:

Herr **Fast**: Herr talman! Utskottets motivering har tydligen blivit ganska missförstådd på en hel del håll. Jag såg för några dagar sedan i icke mindre än två tidningar, att man tolkat utskottets motivering på det sättet, att den skulle innehålla ett skarpt klander mot regeringen för det odugliga sätt, varpå den skött förhandlingarna. Man gick t. o. m. så långt, att man framhöll, att utrikesutskottet borde ha dragit de naturliga konsekvenserna av sitt eget yttrande och hemställt hos riksdagen om avslag på propositionen, och man hoppades, att riksdagen skulle vara modigare än vad utrikesutskottet varit och därför avslå propositionen. Ja, nog finns det, herr talman, modiga män och kvinnor i den svenska riksdagen, men jag tror i varje fall, även om en har anmält sig, att det icke kommer att bli så särskilt många, som våga ta på sitt ansvar att i nuvarande läge gå på avslagslinjen. Ingen enda i utrikesutskottet, icke ens de som skrivit under ett särskilt yttrande, nämligen herr Ohlin och herr Bergvall, ha vågat gå den vägen. Men det är ju ingalunda ovanligt, att tidningar, som egentligen skulle ha att upplysa allmänheten ur rent sakliga synpunkter, äro mycket modigare än de som ha att bära ansvaret.

I verkligheten förhåller det sig ju så, att utskottet har befunnit sig i samma läge som regeringen och därför måst, när förhandlingarna icke kunde drivas längre, ta ståndpunkt till det enda då möjliga alternativet. Däremot har ju utskottet saknat all anledning att försöka med mer eller mindre konstlade medel förgylla upp det här föreliggande avtalet. Därvid har utskottet anslutit sig till departementchefens eget uttalande, att avtalet är tyngande för vårt land. Utskottet riktar intet klander mot regeringen; för den som läser detta utlåtande borde det icke vara svårt att förstå, att det är riktat mot annat håll. Att icke hålla ingångna överenskommelser stämmer ju inte riktigt bra med gammal svenskmannased. Därför får man ju icke förundra sig över att utskottet speciellt på denna punkt har gjort ett ganska skarpt uttalande. Därvid understryker emellertid utskottet endast vad regeringen för sitt vidkommande hela tiden vidhållit, nämligen att det gamla avtalet enligt svensk uppfattning allt fortfarande skulle vara gällande. Det borde enligt mitt förmenande och även enligt utskottets funnits goda skäl för att Sverige vid en skiljenämnd skulle fått sin ståndpunkt godkänd. Att så icke skett är helt visst beroende på förhållanden, som jag icke vill gå in på. Ett uppskov under någon längre tid skulle ju icke vara lägligt för oss.

Jag vill säga, herr talman, att i vissa lägen kan det behövas lika stor och t. o. m. ännu större skicklighet att få igenom ett avtal, som kan synas mindre tillfredsställande, än att i en annan situation kunna få igenom ett avtal som är mera tillfredsställande. Det är ju helt beroende på vilket utgångsläge man har. Härvidlag måste vi räkna med den risksituation som föreligger, när det gäller nyckelprodukter, sådana som t. ex. kol, som äro eftersökta över hela

Avtalet rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.
(Forts.)

världen och som mycket stora och framskjutna industriländer ha en så oerhörd brist på. Det förefaller som om man ibland hade litet för lätt att glömma bort den desorganisering av hela världshandeln som onekligen har följt i världskrigets spår.

Enligt särskilda yttranden skulle vi, vilket även underströks i herr Ohlins anförande, om regeringen varit tillräckligt förutseende och handlingskraftig, på ett tidigare stadium kunnat få en bättre förhandlingssituation. Jag vill i det avseendet hänvisa till vad hans excellens utrikesministern därvidlag anförde angående de vaga uttalanden, som ju på den punkten gjorts såväl i det försiktigt hållna särskilda yttrandet som också i herr Ohlins här gjorda deklARATION. Där står så att säga tro mot tro och icke påstående mot påstående, ty det är icke påstående. I det läget är det ganska naturligt, att man från utrikesutskottets sida har nöjt sig med den motivering som här förelegat, till vilken herr Ohlin ju också ger sin fulla anslutning.

Däremot var det en liten passus i herr Ohlins anförande, som jag har litet mera svårt att förstå, vilket måhända beror på bristande uppmärksamhet från min sida. Det var, när han sade, att han varken ville ta något ifrån eller lägga något till utskottets motivering. Men detta kanske var beroende på att herr Ohlin vid utskottsbehandlingen icke ställt något annat yrkande angående motiveringen än som överensstämmer med utskottets utlåtande.

Beträffande den osäkerhet, som förefinns i fråga om import av kol västerifrån, vilket jag av naturliga skäl icke vill gå in på närmare — det är ju en hel del ting, som det icke gagnar vårt land, att man gör någon fyllig motive-ring av — vill jag bara hänvisa till de uttalanden på denna punkt, som åtminstone vid ett par tillfällen gjorts i utrikesutskottet av framstående representanter för bränslekommissionen. Att utskottet ändå gör ett så pass positivt uttalande som det gör angående ökad import från annat håll under den avtalsperiod, som vi nu gå till mötes, är beroende på att vi hysa den förhoppningen att läget på kolmarknaden i världen skall lätta och att det därför skall bjudas ökade möjligheter att på detta sätt tillvarata landets intressen än vad som hittills i det avseendet förelegat. Jag har en mycket stark känsla av att alla möjligheter att få in kol från olika länder ha utnyttjats icke blott av regeringen utan också av våra kolimportörer. Med hänsyn till den utomordentliga bristen på kol och de svårigheter vi ha genom att gå illa åt våra skogar, skulle det ju vara högst egendomligt, om icke dessa tillfällen skulle ha beaktats. Även vid sidan av detta avtal behöva vi sålunda mycket stora kvantiteter kol från annat håll. Här finns således verkligen utrymme såväl för kolimportörernas som regeringens skicklighet på detta område även i fortsättningen. I det avseendet kan det uttalande, som här göres från utrikesutskottets sida, vara till gagn för regeringen med hänsyn till kommande tider. I varje fall kan därmed det kanske bli litet lättare för svenska folket att förstå åtgärder, som under andra betingelser vore litet svårare att förstå.

Jag har under behandlingen av detta ärende i utrikesutskottet trott mig kunna konstatera, att man inom svenskt näringsliv sätter mycket högt värde på varuutbytet med Polen. Det framgår bl. a. av den övervärdering av sina exportmöjligheter eller sina produktionsmöjligheter som man därvidlag gjort sig skyldig till. Jag skall icke göra något uttalande om huruvida detta underlättat eller försvårat förhandlingarna med Polen. Med detta omnämmande avser jag bara att konstatera det värde man inom svenskt näringsliv tydligen sätter på goda handelsförbindelser med Polen i fortsättningen. Jag hoppas och är övertygad om att man också på polsk sida skall finna, att det är förenligt med deras intressen med hänsyn även till framtiden att ingångna avtal verkligen hållas, och att man på ömse sidor beflitar sig om att kunna få till stånd

Actal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.

(Forts.)

ett vidgat varuutbyte mellan länder, som ligga så naturligt till, icke minst med hänsyn till transportförhållandena som Polen och Sverige.

Jag vill för mitt vidkommande gärna understryka vad utskottet uttalat i fråga om de svenska intressena i Polen i samband med nationaliseringen av industrier och andra företag där. Det har ju förefallit som om goda utsikter skulle finnas till en uppgörelse därvidlag, som vore ur svenska synpunkter godtagbar, men jag är övertygad om att, därest det skulle bli nödvändigt för regeringen att ta upp direkta förhandlingar för att bevaka dessa intressen, regeringen icke kommer att försumma en sådan åtgärd.

Till sist vill jag endast säga ett ord om den påstådda oskickligheten när det gäller regeringens förhandlingssätt. Såvitt jag åtminstone kunnat följa utvecklingen på detta område, har det sannerligen icke funnits något fel i fråga om de av regeringen lämnade direktiven. De ha varit ganska stronga. Det tror jag de som kunnat ta del av dessa direktiv äro förvissade om. Jag tror också att de svenska förhandlarna ha gjort sitt allra yttersta. Jag har tillit till deras både skicklighet och vana på detta område och vill icke ifrågasätta annat än att de på ett utmärkt sätt gjort sitt allra yttersta. Men när man ändå från förhandlingsdelegationens sida varit tvungen att komma tillbaka till regeringen och säga, att det icke gick att med de direktiven komma fram till resultat, så har, det vill jag framhålla, vid varje sådan utvecklingsfas av dessa förhandlingar regeringen varit utomordentligt angelägen — mera angelägen än jag kan påminna mig att det hänt att någon regering varit under min långa riksdagsmannatid — att stå i intim förbindelse med utrikesutskottet. Att herr Ohlin kanske har ett något annat intryck kan ju bero på att ett par av dessa faser kommo att utspelas under den tid då han befann sig i USA.

Herr Ohlin påtalade här, att man icke av utrikesutskottets utlåtande fått full klarhet i fråga om de åtgärder som vidtagits och de möjligheter som kunde förefinnas i fråga om import av kol ifrån Amerika. Vid ett av dessa mellanstadier, då regeringen avgav rapport till utrikesutskottet, behandlades rätt ingående just denna situation, och jag vill säga, herr talman, att när det har gällt att därvidlag ge regeringen ett intryck om utrikesutskottets uppfattning, som kunde och borde te sig som ett råd till regeringen, är det ganska naturligt, att utrikesutskottet ställt sig enhälligt bakom sitt tillstyrkande. Jag tror nämligen icke att jag säger för mycket, om jag säger, att det intrycket måste regeringen ha fått, att utrikesutskottet visserligen varit fullständigt enigt med regeringen om att man skulle driva förhandlingarna så strongt, som det överhuvud taget var möjligt med hänsyn till svenska intressen, men att ingen har vågat att ge den rekommendationen att låta förhandlingarna brista. Med hänsyn till att detta är det verkliga läget måste utrikesutskottet och regeringen gemensamt dela ansvaret, och det är naturligt om också riksdagen vill dela detta ansvar.

Jag hemställer om bifall såväl till utrikesutskottets hemställan som till dess motivering.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det är naturligtvis svårt för den, som icke tillhör de utvalda, som ha fått se bakom kulisserna, att på alla punkter känna sig ordentligt orienterad. Jag utgår icke heller ifrån att utrikesutskottet har avsett att dess utlåtande i detta ärende skall tolkas som en anmärkning mot svenska regeringens på ett enligt min mening berömvärd tidigt stadium inledda strävanden att skapa goda förbindelser med Polen. Men ändå blev jag litet fundersam, när jag läste utskottsutlåtandet, som ju på sitt sätt faktiskt skulle kunna uttolkas som en kritik mot nationaliseringsåtgär-

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.
(Forts.)

der från polska myndigheters sida, i den mån dessa skapa svårigheter för Svenska tändsticksaktiebolaget att till fullo tillvarataga sina intressen. Jag har också för mig att talet om att Sveriges åtaganden äro så ekonomiskt betungande verkligen tål en nyansering. Dessutom tror jag att uppmaningen till regeringen att vända sig till annat land för att där skaffa kol, därest det skulle vara nödvändigt, är fullkomligt överflödigt och ganska onödigt att göra i detta sammanhang. Men som jag redan sagt tror jag icke, att utrikesutskottets majoritet haft någon avsikt att försvåra vidmakthållande och skapande av bättre förhållanden till Polen.

Jag skulle i alla fall vilja anföra en annan synpunkt på hela detta spörsmål, nämligen på frågan om hur ekonomiskt betungande detta skulle vara. Jag skulle vilja säga, att om vi icke fått dessa kolleveranser från Polen, skulle vi haft helt andra bekymmer än bekymren över den våldsamma och exempelösa högkonjunkturen. Dessa kolleveranser ha ju för Sverige varit av en fullständig avgörande betydelse för att vi kunnat så pass hyggligt som vi gjort klara oss igenom de svårigheter vi haft att dragas med under den gångna tiden. När man talar om dessa krediter till Polen på några hundratal miljoner kronor, som det sammanlagt skulle bli tal om, ifall man lägger ihop det man första gången kom överens om och det som det nu är fråga om, bör man å andra sidan tänka på hur många miljarder i fråga om svensk produktion de kolleveranser vi erhållit från Polen representera. Därför tycker jag, att man borde något nyansera jeremiaderna över de ekonomiskt svåra konsekvenserna av avtalet. Framför allt blev jag bekymrad när jag såg, vilket eko detta uttalande gav i den borgerliga pressen, en återklang som vi i dag hörde i anförandet av högerrepresentanten herr Wiberg från Malmö. Det är icke utan att man av dessa kommentarer bibringats den uppfattningen, att utskottets majoritet — låt vara i god avsikt att understödja regeringen — verkligen låtit lura sig ut litet på områden, som den bort hålla sig ifrån. Ty att här funnits en klar strävan att utnyttja detta avtal för att därmed diskreditera den handelspolitik, som regeringen, kanske framför allt f. d. statsrådet Myrdal, är ansvarig för och som riktats mot ost och sydost, är ju fullständig uppenbart.

Jag tror för min del också, att vi borde taga litet mjukare på saken, när vi anmärka på det polska betraktelsesättet. Det sägs, att polackerna försöka få bättre priser på sina varor, och detta lär väl vara obestriddigt. Men jag förstår icke, hur man i Sveriges riksdag från det håll, som riktat upprepade anklagelser mot regeringen för att den icke understödjer ett uttalande av så höga priser som möjligt på de varor Sverige exporterar, kan tänka sig att med framgång moraliskt anklaga polackerna för att de eventuellt låta sitt handlande ledas av liknande bevekelsegrunder. Jag måste också säga, att jag mycket väl förstår, om polackerna tycka att det är litet märkligt, att de priser som betalas för de polska kolen skola kunna utnyttjas för att underlätta en import av amerikanska kol. Det är väl ganska naturligt om man från polsk sida finner detta vara ett underligt betraktelsesätt. Å andra sidan vill jag säga, att jag anser att Sverige icke kunnat göra annorlunda härvidlag. Med den strävan regeringen låtit framträda för att förhindra att de dyra importpriserna skola slå igenom på den svenska marknaden är det naturligt att utnyttja ett sådant clearingförfarande. Men jag anser icke att dessa förhållanden böra göra det motiverat för oss att använda alltför stora bokstäver när det gäller dessa frågor.

Herr talman! Jag upprepar ännu en gång, att jag, som icke haft möjlighet att följa frågans behandling i utskottet utan bara är hänvisad till det

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.

(Forts.)

material som ligger på bordet, icke finner svårigheterna så stora. Trots att vi icke kunnat få in de kolleveranser som avtalats enligt det tidigare avtalet har det varit ganska gynnsamt för vårt land att få detta avtal till stånd, i synnerhet om vi hålla i minnet vilken nyckelposition kolet intager för oss. Högerpartiets talesman herr Wiberg talade om att vi riskerade gas- och elektricitetsransonering. Jag måste säga: vilka ransoneringsriskerade vi icke att behöva genomföra om vi icke hade någon chans att få in dessa 3 miljoner ton kol under det närmaste året? Enligt vad jag kunnat finna av det föreliggande materialet ha visserligen icke polackerna kunnat klara mer än ungefär hälften av sitt åtagande, men det finns ingen eller i varje fall otillräcklig grund för högermannen herr Wibergs uttalande, då han säger att Sverige till punkt och pricka fullgjort sin del av avtalet. När man ser på de svenska varuleveranserna, finner man att de proportionsvis äro ännu mindre än de polska. Och jag måste säga mig, när jag tager del av den uppgörelse som förelagts riksdagen till godkännande, att om vi under det första året skola få varor för 205 miljoner mot att vi till Polen leverera varor för 112 miljoner jämte det som är kvar enligt tidigare licenser, verkar detta icke som någon så särdeles dålig uppgörelse ur svensk synpunkt. Så vitt jag förstår måste det vara en relativt fördelaktig uppgörelse. Man kan naturligtvis alltid önska sig något bättre — det finns gott utrymme för önskemål. Men relativt tillfredsställande tycker jag i alla fall att det hela är. Jag håller nämligen hela tiden en sak i minnet, nämligen den att det land, som det här är fråga om, är det land som är mest härjat av kriget och som har fått bära större bördor relativt sett än något annat land. De svårigheter som därigenom ha uppstått tror jag icke att man kan bortse ifrån, vare sig man levererar juridiska invändningar eller mobiliserar moralisk indignation.

Icke heller kan herr Wibergs rekommendation att man skulle mobilisera Stalin att uppfostra polackerna till bättre moral i sin handelspolitik göra något annat intryck än att klarlägga, hur angelägen man är på dessa håll att försvåra det samarbete på ekonomiens område, som Sverige ändå inlett med Polen och de östeuropeiska och sydosteuropiska länderna. På längre sikt är detta det förhållande jag tillmåter avgörande betydelse. När man här rekommenderar oss att vi i stället skola rikta vår handel västerut, måste jag säga, att detta vore den största dårskap vårt land kunde göra. En tillfällig fördel — om en sådan skulle kunna vinnas därigenom — finge vi till priset av många stora svårigheter. Sverige är ett industriellt exporterande land, och det är uppenbart för mig åtminstone, att svårigheterna för den svenska exportindustrien komma att inom en ganska nära framtid bli mycket stora vid en handel västerut. Däremot ter det sig åtminstone förnuftsmässigt självklart, tycker jag, att Sverige har mycket att vinna för sin industri genom en handel med länder österut och icke minst med Polen, när det gäller att få en stabil avsättningsmarknad i fortsättningen. Alldeles oavsett att det föreligger ett klart politiskt intresse att åstadkomma en annan orientering i den svenska utrikespolitiken, skulle det ur ekonomisk synpunkt vara rena dårskapen, därest man skulle följa rekommendationerna att bryta eller försvaga de förbindelser, som skapats i öster och sydost för att i stället förbättra våra förbindelser i väster. Det är så mycket osmakligare, tycker jag, att denna kampanj föres nu, när man från Förenta staternas sida — eller åtminstone från en av dess regeringsmedlemmars sida — i en förklaring häromdagen bjöd de sydosteuropiska länderna kalla handen när de begärde att få möjlighet att skaffa sig medel för att kunna livnära sin befolkning.

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.
(Forts.)

Herr talman! Regeringen har ju själv genom herr utrikesministern uttalat sin belåtenhet eller i varje fall icke uttalat sitt missnöje med det utlåtande utskottet kommit med. Det finns ingen anledning för mig att vara mer konungslig än konungen själv i detta avseende. Men jag vill i alla fall, eftersom jag icke tänker göra annat yrkande än att detta avtal skall godkännas av riksdagen, uttrycka den förhoppningen, att regeringen icke skall ha misstagit sig, när den hoppas på goda verkningar av det missnöjesutbrott, varmed riksdagen ändå skulle beledsaga ett bifall till denna proposition.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! I sitt anförande till protokollet över handelsärenden, som min företrädare i handelsdepartementet höll, då detta ärende behandlades, uttalade han, att han ville sammanfattningsvis framhålla, att de ekonomiska och finansiella prestationer, som Sverige enligt förslagen skall åtaga sig, i nuvarande situation äro betungande. Jag vill för min del helt instämma i detta den förutvarande handelsministerns yttrande. Men jag vill också förklara, att jag liksom han trots detta har kommit till den ståndpunkten att det föreliggande avtalet bör accepteras.

Man kan här icke bara se på de sidor av avtalet, som uppenbarligen äro för oss betungande och besvärliga. Vi måste också klargöra för oss den situation, vari vi befinna oss, och även försöka göra klart för oss, vilket läge vi skulle komma i, därest avtalet icke kunde föras i hamn. Herr Ohlin har hänvisat till det amerikanska alternativet. Utrikesministern har redan framhållit, att denna hänvisning har en mycket begränsad räckvidd — milt sagt. Intill denna dag ha de amerikanska myndigheterna i sin kolexportpolitik — så långt jag är underrättad — helt följt de rekommendationer, som lämnats av den europeiska kolorganisationen, alltså den ransoneringsmyndighet som för närvarande fördelar de fossila bränslekvantiteterna på de olika länderna. Jag är fullkomligt övertygad om att det är helt verklighetsfrämmande att tro, att vårt land skulle kunna få till stånd en sådan ökning i leveranserna från Förenta staterna under år 1947, att den skulle kompensera den minskning i leveranserna från Polen, som ett accepterande av det s. k. lilla alternativet eller ett avtalslöst tillstånd med Polen skulle framkallat. Jag är också säker om att om man hade, såsom herr Ohlin så lekande lätt nyss rekommenderade oss, gått till ECO och begärt att få skifta över de kvantiteter, som det polska avtalet ställer i utsikt, till Förenta staterna, hade detta icke varit så lätt gjort som att servera det såsom polemik i en replik i andra kammaren. Den erfarenhet jag har — och jag skulle tro att herr Ohlin har vissa minnen kvar från den konfrontation med ECO, som han såsom handelsminister en gång hade — säger mig, att ECO icke är någon lättmanövrerad institution. Man kan icke från mig till annan få dess politik omlagd. Och hade vi satt in på allvar för att försöka få till stånd en omläggning, så hade vi därvidlag, det tror jag, icke kunnat komma längre än att vi fått den inom den s. k. A-poolen utlovade kvantiteten överflyttad till Förenta staterna. Jag hoppas, att bränsleministern vill ge oss de närmare informationer om vad denna fördelning mellan A-pool och B-pool betyder och vilka verkningar en sådan omskiftning av kolfördelningen skulle ha kommit att föra med sig.

Nu har man gjort gällande här, att detta avtal är så betungande, att vi skulle utan att det kommit att innebära högre kostnader ha kunnat friköpa oss från det genom att taga kol från andra marknader. Om man gör tankeexperimentet, att vi skulle t. ex. få den polska kvantiteten på 3 miljoner ton tilldelad oss på den amerikanska marknaden, vore det — det vill jag fästa kammarens upp-

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.

(Forts.)

märksamhet på — en ganska dyr affär. Detta bör man kanske ha klart för sig. Man bör icke heller famla i blindo och hänge sig åt tron på möjligheten av olika alternativ vilka — det vill jag ännu en gång understryka — i verkligheten icke föreligga. Men går man på den Ohlinska tankegången och räknar med detta alternativ, bör man ha klart för sig vad ett sådant alternativ skulle komma att innebära ekonomiskt. Om vi skulle, med bibehållande av den kvantitet kol som vi för närvarande kunna få in från Förenta staterna med eget tonnage, taga hem också den ifrågasatta polska kvantiteten från Förenta staterna, skulle det, såsom fraktmarknaden nu ligger till i världen, ha kostat Sverige mellan 50 och 60 miljoner kronor per år mera än leveranserna enligt det polska avtalet.

Det är sålunda inga småsmulor det är fråga om. Men i själva verket är det icke fråga om realiteter, ty det Ohlinska alternativet är en konstruktion, som icke hör hemma i den värld, som vi i dag ha att röra oss i.

Utskottet har uttalat, att vi böra eftersträva att få till stånd ökad tillförsel av fossilt bränsle, och man har särskilt fäst avseende vid ovissheten beträffande utvecklingen av de svensk-polska handelsförbindelserna. Jag skulle vilja säga, att alldeles oavsett denna omständighet måste det vara ett angeläget intresse för vårt land att bygga upp en bättre bas för industriell och annan försörjning med bränsle. Ögonblicket innan jag kom in i kammaren satt jag i en beredning, där man från järnhanteringsens sida rapporterade, att bara i vår hade arbetsstyrkan vid de svenska järnverken minskats med 2 000 man. Och vart hade arbetarna gått? Jo, till skogarna, där de utan tvivel fylla en mycket betydelsefull uppgift. Det är en svår fråga att avväga bränsleförsörjningens och järnhanteringsens behov av arbetskraft. Jag anför detta icke för att rikta kritik mot att arbetskraften gått ut i skogarna utan såsom en illustration till hur trångt ställda vi äro i nuvarande läge och hur angeläget det måste vara för oss alla att få till stånd en bättre bas för vår bränsleförsörjning. Lyckas vi icke därmed, komma vi att länge få dragas med dessa periodiskt återkommande tillstramningar i fråga om arbetskraftsförsörjningen vid järnverken med de följder detta har för tillverkningen av lantbruksmaskiner, av spik, av de tusen och en förnödenheter, som vi i detta land äro angelägna att få. Därför måste det ingå i regeringens politik att med alla de medel som stå oss till buds söka bygga ut en bättre bas för vår bränsleförsörjning. Om så är, att den amerikanska kolbrytningen och den amerikanska kolexporten kunna ge oss, såsom jag livligt hoppas, större tillskott i fortsättningen, komma vi att vara mycket angelägna om att även till rätt höga kostnader föra hem dessa kolkvantiteter.

Jag skall till sist bara säga en sak. Det gäller herr Wibergs hänvisning, att vi borde gå till Kreml och begära hjälp vid förhandlingarna med polackerna. Jag hoppas, att det var ett förflutet ord. Jag tror att ingen i Sveriges riksdag vill rekommendera, att den svenska regeringen skall blanda in en tredje stat, vilken det än är, i sina handelsförhandlingar. Slår man in på den vägen, tror jag att vi så småningom komma i ett läge, där vi varken äro respekterade eller ha någon egentlig handlingskraft.

Herr statsrådet Ericsson: Herr talman! I det tilläggsavtal, som vi nu behandla, finns en artikel, vari det säges, att under den första tolv månadersperioden vederbörande regeringar — den svenska och den polska — skola anmäla för den europeiska kolorganisationen, att av de leveranser, som skola ske enligt avtalet, vilket jag hoppas blir godkänt av riksdagen, skola 30 % föras å organisationens pool A och 70 % å dess pool B. Det är klart att detta har

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.
(Forts.)

sitt intresse i denna debatt. som i huvudsak har gällt frågan, huruvida vi hade kunnat köpa mer kol i Amerika och därmed få ett bättre utgångsläge vid förhandlingarna med Polen. Under år 1946 importerade vi ungefär 2 miljoner ton kol och koks från Polen och drygt 1 miljon ton från Amerika. Hittills i år, det vill säga under tiden januari—april, ha vi fått in 279 000 ton från Polen och 421 000 ton från Amerika. Den sistnämnda siffran bör kanske jämföras med totalimporten under dessa månader, som uppgår till 829 000 ton.

Det är uppenbart att i det bränsleläge, vari vi befinna oss, skulle det vara brottsligt av regeringen att inte tillvarata alla möjligheter att köpa bränsle utifrån. När man nu rekommenderar detta avtal till godkännande, är man fullt på det klara med att avtalet inte är sådant som man skulle önska det. Men det är å andra sidan anledning att erinra om att den av mig omnämnda bestämmelsen om beräkning av kvantiteterna innebär att 30 procent av en kvantitet på 3 miljoner ton, det vill säga 900 000 ton, skola belasta pool A. Vad innebär då detta? Man har utgått från att alla de kvantiteter som exporteras från Amerika och från Tyskland skola fördelas likformigt mellan de olika köparländerna. Man skall taga hänsyn till de krigsskador som uppkommit och vidare till den ökning av produktionen av elektrisk kraft som åstadkommit under senare tid. Man skall även basera tilldelningen på den import som vederbörande länder hade under tiden 1935—1938.

Utrikesministern har särskilt påpekat att polackerna enligt beslut av den internationella organisationen fått möjlighet att ingå speciella avtal, som möjliggöra för dem att få hjälp till återuppbyggnaden. Genom att ingå sådana avtal skulle man kunna tillhandla sig förmåner från Polens sida och vice versa. Som jag nämnde är grunden för hela fördelningsanordningen att det skall vara likformig fördelning till alla nationer. Om nu amerikanerna i sin exportpolitik följa europeiska kolorganisationens rekommendationer och samna blir förhållandet med exporten från Tyskland, så innebär det nu ifrågavarande avtalet — om vi få räkna in 30 procent av denna kvantitet om 3 miljoner ton och få vår likaberättigade andel från den internationella organisationen — att vi komma att få köpa 2,1 miljoner ton stenkol utöver vad vi annars skulle ha fått köpa.

Någon kanske invänder att polackerna i alla fall varit intresserade av att sälja sitt kol. Helt naturligt ha de varit det, men om icke detta avtal kommit till stånd, hade det säkerligen varit andra som hållit sig framme.

Det är alltså en av de stora förmånerna med detta avtal att det ger oss möjlighet att få in en större kvantitet fossilt bränsle än vi utan avtalet skulle ha fått. Avtalet lägger inte på något sätt hinder i vägen för oss att tillgodogöra de ökade kvantiteter som europeiska kolorganisationen kan tilldela på pool A. Avtalet har sålunda stor betydelse för vår bränsleförsörjning under den tid det är avsett att gälla.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Riksdagen har här fått sig förelagt ett mellan Sverige och Polen träffat avtal. Detta avtal har från svensk sida träffats under förbehåll av riksdagens godkännande. Riksdagen har sålunda icke någon möjlighet vare sig att vidtaga eller att föreslå några ändringar eller tillägg till avtalet. Riksdagen kan endast godtaga eller avslå förslaget.

Utrikesutskottet är med hänsyn till det nuvarande läget — som belysts i ett flertal yttranden här i debatten — enhälligt i sin hemställan att riksdagen

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.

(Forts.)

bör bifalla propositionen. Men utskottets enhälliga tillstyrkande får nog inte uppfattas såsom ett uttryck för att utskottet anser det vid avtalsförhandlingarna uppnådda resultatet såsom ur alla synpunkter tillfredsställande för Sveriges del. Under utskottsbehandlingen gjordes allvarliga erinringar från flera håll och på flera punkter. Dessa från olika håll framförda kritiska synpunkter har utskottet tagit upp i sitt yttrande, varigenom utskottet gjort dessa synpunkter till sina egna. Adressen är givetvis i sista hand regeringen. Utskottet anser att regeringen, när den går att i fortsättningen fullfölja avtalet och kanske också tvingas att upptaga ytterligare förhandlingar med Polen, bör ha ett kraftig stöd i utskottets motivering, som väl riksdagen nu kommer att godtaga.

Jag skall, herr talman, be att helt kortfattat få erinra om några av de uttalanden som utskottet gör i sitt yttrande. Den svenska regeringen har vid förhandlingarna bestritt den polska uppfattningen att polska regeringen icke längre skulle vara bunden av de åtaganden som gjorts i överenskommelsen den 20 augusti 1945 och det samma dag undertecknade kontraktet. Utskottet uttalar i sitt yttrande sin bestämda anslutning till den svenska regeringens ståndpunkt. Jag tror att detta uttalande, som väl också kommer att bli riksdagens, kommer att bli ett värdefullt stöd för regeringens ståndpunkt. Beträffande tilläggsavtalet framhåller utskottet att de ekonomiska och finansiella prestationer, som Sverige därigenom åtager sig, otvivelaktigt äro betungande. I anslutning härtill framhåller utskottet att vårt lands finansiella läge får anses påkalla varsamhet beträffande kreditgivning till utlandet. Det är ett råd som jag tror att regeringen bör lägga på minnet inte bara när det gäller detta avtal utan också vid framtida avtalsförhandlingar. I fråga om svensk egendom i Polen förklarar sig utskottet dela den från svensk sida hävdade ståndpunkten att den ersättning som skall utgå till svenska fysiska och juridiska personer, vilkas intressen berörts av åtgärder i samband med nationaliserings- och liknande tvångsåtgärder från polska myndigheters sida, enligt tillämpliga internationelltättsliga grundsatser skall vara adekvat och effektiv. Och utskottet understryker att beträffande Svenska tändsticksaktiebolaget och andra liknande företag bör regeringen göra vad som står i dess makt för att tillvarata de svenska intressena. Till slut säger utskottet mycket bestämt ifrån att det tillkommer Kungl. Maj:t att tillse att vi så långt det är möjligt fördela våra risker i fråga om bränsleförsörjningen på sådant sätt att vi inte bara äro hänvisade till affärer med Polen.

Vi äro sålunda, herr talman, inte särskilt belättna med detta avtal, men utskottets resonemang leder dock fram till att utskottet i dagens läge är berett att tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition. Med de synpunkter som utskottet anfört och som jag förmodar att kammarens ledamöter redan förut tagit del av har utskottets kritiska inställning till avtalet icke på något sätt undanskymts. Hitintills har dock ingen utom herr Wiberg ansett sig böra förorda direkt avslag på propositionen.

Herr Hagberg i Luleå har uppträtt i debatten här i dag. Han sade att det kunde förefalla som om han var mer konungslig än konungen själv. Jag tror att detta utan minsta tvekan är riktigt. Jag tror inte att regeringen och inte heller herr Myrdal, om han var närvarande i dag för att försvara sitt verk — skulle vilja gå så långt som herr Hagberg gjorde. Här är inte alls fråga om — jag säger detta gentemot herr Hagberg — att resa några onödiga hinder och svårigheter för handeln med Polen, men vad man här uttryckligen vill ha utsagt är att alla handelsförbindelser måste bygga på en god vilja att fullfölja ingångna avtal.

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m
(Forts.)

Innan jag slutar vill jag något beröra frågan, huruvida under avtalsförhandlingarna de svenska intressena blivit av förhandlingarna på bästa sätt tillgodosedda. Jag är övertygad om att förhandlingarna på allt sätt sökt tillvarata de svenska intressena. Hur de sedan lyckats är en annan fråga. Närmast faller väl ansvaret på den föregående handelsministern. Han har varit mycket optimistisk i fråga om de polska handelsförbindelserna, en optimism, som icke alltid haft motsvarighet i verkligheten. Han har nu dragit sig tillbaka till ett annat verksamhetsområde. Jag utgår från att den nuvarande handelsministern ser mera realistiskt på dessa handelsförbindelser än sin företrädare. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hagberg** i Luleå, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag sade inte i mitt anförande att jag var mer konungslig än konungen själv. Jag förklarade i stället att jag inte ville vara mer konungslig än konungen själv. Mitt yttrande hade alltså en något annan innebörd än herr Skoglund ville inlägga i detsamma.

Grundtanken i mitt anförande var emellertid att jag inte vill att man utåt skall få den uppfattningen att vi här i Sverige reservationslöst kasta skulden på polackerna och rikta en serie anklagelser mot dem. Man bör även — vilket icke framkommit här i debatten och inte heller i utskottets utlåtande — taga hänsyn till de särskilda svårigheter som polackerna haft att kämpa mot och de oerhörda fördelar som Sverige dock haft av dessa uppgörelser.

Härpå anförde:

Herr **von Seth**: Herr talman! Det är en sak som inte kommit fram under denna debatt men som enligt mitt förmenande ingalunda är oviktig. Jag tänker på det stora antal järnvägsvagnar som skickades över till Polen, när herr Myrdal under pukors och trumpeters ljud undertecknat det första avtalet med Polen. Det har icke bestritts att dessa järnvägsvagnar använts till transport av kol till andra avnämare än Sverige, och det har även sagts att de vagnar som återkommit till Sverige varit i ett sådant skick att de omedelbart måst omhändertagas av statens järnvägars verkstäder. Det har icke sagts något här om i avtalet, vilket kanske icke heller är lämpligt. Men enligt de upplysningar jag fått har det icke heller sagts något om dessa järnvägsvagnar vid föredragningen i utskottet. Det skulle helt säkert vara av ett visst intresse att få reda på dessa järnvägsvagnars öde och huruvida de nu utnyttjas uteslutande för transport av det kol som vårt land skall ha.

Herr Skoglund nämnde i sitt anförande herr Myrdals namn. Jag har för min del mycket svårt att ge mitt votum för detta avtal, men då handelsministeriet nu kommit i andra händer, får man väl hoppas att även om allt icke kan ställas till rätta som gjorts fel det dock skall bli bättre i fortsättningen. Detta avtal är betungande för svenska staten, liksom det arv som herr Gjörës mottagit från herr Myrdal är betungande. Det är dock ganska stora värden som spolieras genom att man nu stryker ett streck över det första avtalet. Om det första avtalet hade kunnat fullföljas helt — jag säger inte att det skulle ha gått, men jag gör det antagandet — skulle vi ha fått kol till priser, som understigit de priser vi nu få betala med summor som ligga över 100-miljoners strecket. Det kan ha sitt intresse i dessa dagar, då finansministern har att ta vara på miljonerna och lägger på ytterligare skatter, att de pengar som man nu får betala ytterligare för kolet motsvara ungefärligen det belopp, som man under tre års tid kan få in med den kvarlåtenskapsskatt som bevillningsutskottets majoritet nu är i färd med att genomdriva.

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.

(Forts.)

Nu äro emellertid förhållandena sådana att man är nödd och tvungen att gå med på avtalet. Jag har för min del närmast varit böjd för att yrka avslag, men efter de rapporter som nu avgivits av statsråden Gjöres och Ericson måste man säga sig att det är omöjligt att gå på avslagslinjen. Det är emellertid på sin plats att i detta sammanhang understryka att den handelspolitik som regeringen för och för vilken ju alla statsråden äro ansvariga, för in Sverige på sådana vägar att det säkerligen inte är slut med de svårigheter som det nu är fråga om beträffande bränsleförsörjningen. När kriget slutade hade vi dock för vårt land ett utgångsläge som var avundsvärt. Det utgångsläget kanske inte är lämpligt att diskutera i detta sammanhang, men det kan vara lämpligt att konstatera att det goda utgångsläget nu förbyts i en mycket prekär situation. Under den tid den nuvarande regeringen suttit har Sveriges anseende sjunkit praktiskt taget till nollpunkten. Detta kan man få besked om, ifall man studerar vad amerikanska ekonomiska experter ha att säga och vad svenska affärsmän berätta om de svårigheter som möta dem då de skola föra förhandlingar i Amerika. Människorna där ha svårt att förstå att svenskarna kunna vara nöjda med den handelspolitiska regimen i Sverige. I motsats till vad fallet var strax efter krigets slut ha amerikanerna nu icke den uppfattningen att Sverige för en ekonomisk politik som är värd att stödja.

Jag har velat påpeka detta, herr talman, för att understryka vikten av att vi vid ingåendet av internationella handelsavtal böra vara i högsta grad angelägna om att bevara vårt lands anseende på den internationella marknaden.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén:** Herr talman! Regeringen fäster mycket liten vikt vid den betygssättning som herr von Seth och hans amerikanska vänner behaga ge regeringen.

Vad beträffar frågan om järnvägsvagnarna är jag beklagligtvis inte i tillfälle att ge några andra upplysningar än att det träffades ett avtal år 1945, varigenom ett antal järnvägsvagnar uthyrdes till de polska myndigheterna. Sedan har detta varit en affär mellan järnvägsstyrelsen och vederbörande polska myndigheter. Jag har för min del inte fått rapport om några särskilda svårigheter i det sammanhanget.

Herr **von Seth** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag har ingalunda utgivit mig själv för att vara någon ekonomisk expert, och det är litet för lättvindigt när utrikesministern avvisar det hela med att tala om mina »amerikanska vänner». Saken ligger i verkligheten så till att jag stöder mig på uttalanden från de förnämsta amerikanska finansexperterna, vilket utrikesministern utan svårigheter kan övertyga sig om.

Vidare anförde:

Herr **Ohlin:** Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga denna debatt. Men jag måste säga ett ord till herr handelsministern, som knappast föreföll mig ha full täckning för de bestämda uttryckssätt han använde. Han säger att allt intill denna dag ha de amerikanska myndigheterna följt den europeiska kolorganisationens rekommendationer. Ja, jag utgick från detta förhållande men jag tillät mig redan förut påpeka, att man inte bestämt vet, hur den europeiska kolorganisationen skulle ha ställt sig. Hade det gällt en konflikt mellan Polen och Sverige om kolpriset, är det möjligt att denna organisation varit benägen att stödja polackerna i deras strävan att pressa upp priset. Men i det speciella läge, varom det här var fråga, är det ingalunda klart, att denna organisation skulle ha ansett det vara lämpligt att intaga en ställning, som skulle ha stött polackerna i vad svenska regeringen beteck-

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.
(Forts.)

nar som ett rent kontraktsbrott. Handelsministern säger, att om vi hade försökt att få överflytta en del av vår import från Polen till annat håll, skulle det inte ha varit så lätt gjort som att säga det här i kammaren. Nej, herr handelsminister, jag har inte velat göra gällande att det varit lätt. Jag har sagt att det är en utväg, som borde ha allvarligt undersökts. Handelsministern säger, att om vi på allvar hade försökt detta skulle vi i alla fall inte ha lyckats därmed. I detta uttryckssätt ligger ju ett klart erkännande från handelsministerns sida, att man icke på allvar har försökt att få den europeiska kolorganisationens inställning till en sådan här tänkt andra linje klarlagd. När handelsministern därför säger, att den linje som jag har ansett borde ha prövats, är en konstruktion, vill jag understryka, att handelsministern inte har stöd för detta påstående. Jag instämmer helt med herr Fast då han säger att här kan inte någondera sidan bevisa det ena eller det andra. Här är det endast fråga om ett intryck på grundval av de föreliggande omständigheterna.

Det har alltså från regeringens sida uttryckligen erkänts, att man inte på allvar prövat denna väg. När nu handelsministern ytterligare skall bevisa, att det inte har förelegat någon särskild anledning att göra detta, så säger han: om vi hade kunnat få köpa 3 miljoner ton från Förenta staterna, så skulle detta ha kostat oss 50 å 60 miljoner kronor mera än vad vi nu få betala. Jag ber att få påpeka, att saken skulle ha tett sig något annorlunda, om herr statsrådet Gjörös liksom herr statsrådet Ericsson i stället hade hållit sig till den ståndpunkt, som jag har intagit, nämligen att man hade kunnat av Polen till en början köpa en mindre kvantitet, som motsvarade omkring halva den kvantitet, som det nu är fråga om, och försökt köpa hela eller större delen av återstoden från Amerika. Men för att siffrorna skulle göra sig bättre, så talade handelsministern om inköp om hela kvantiteten på 3 miljoner ton från Amerika i stället för att hålla sig till halva kvantiteten, vilket kommit närmare ett referat av min ståndpunkt. Handelsministern säger, att det skulle kostat oss 50 å 60 miljoner kronor mera om vi köpt dessa 3 miljoner ton från Amerika än från Polen. Jag kan då säga, att halva kvantiteten skulle ha kostat 25 å 30 miljoner kronor mera. Jag måste tillstå, att om jag jämför denna siffra, 25 å 30 miljoner kronor, med storleken av de krediter, som det här är fråga om, med nya krediter på långt över 100 miljoner kronor, med de risker, som denna kreditgivning har för vårt allmänna ekonomiska liv och med den omständigheten, att Polen erhåller rätt att köpa eller beställa varor hos oss för 360 miljoner kronor inom sex månader, kommer jag ingalunda till en så bestämd slutsats som handelsministern, som i dag tycks vara på sitt mest bestämda humör. Han anser det vara alldeles klart, att det skulle vara en dålig affär att hellre räkna med möjligheten att betala ett par tiotal miljoner kronor mera för att minska den kreditgivning, som nu kommer ovanpå äldre krediter i en förut ansträngd situation. Denna situation skola vi sannerligen icke förbigå med tystnad, herr handelsminister, om vi skola göra en verklig avvägning. Men det är klart, att siffrorna inte skulle göra sig så bra, om man i nästa ögonblick nämnde, att man fick väga några tiotal miljoner kronor mot dessa stora risker. Jag tycker att handelsministern gör saken alldeles för lätt för sig när han underlåter att för kammaren lägga fram, att det är denna avvägning man måste göra. Det är väl inte uteslutet — jag har inte hört att någon från regeringsbanken har vågat säga det kategoriskt ännu — att ifall man från svensk sida på ett tidigt stadium hade mera allvarligt fullföljt denna andra linje så långt den hade burit, Polens representanter skulle intagit en mjukare hållning. Det är dock så, att Polen har ett mycket stort intresse

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.
(Forts.)

av att få svenska varor och få krediter, även om de varit mindre. Jag tror därför att det är farligt att vara så bestämd att man säger, att det är alldeles uteslutet att förhandlarna från Polens sida skulle intagit en annan hållning. Jag skulle därför vilja hopsommara mina slutsatser på det sättet, att det genom debatten har klarlagts, att regeringen inte har försökt att komma till klarhet om hur den europeiska kolorganisationen skulle ha ställt sig, att det hade varit väl värt att göra ett sådant försök och att ett allvarligt sådant försök, även om det skulle ha visat sig att det mötte motstånd, dock på detta stadium kunde ha påverkat förhandlingarna i för oss gynnsam riktning.

Eftersom man på regeringssidan i dag tagit i med en sådan häftighet, skall jag även vidröra en annan angelägenhet, som har berörts av utskottet, ehuru den naturligtvis får behandlas med en viss försiktighet. Det har i utskottet upplysts, att följande förhållande medfört svårigheter vid förhandlingarna, man intog officiellt till en början ståndpunkten: inga krediter till Polen. När vi skulle motivera, att vi inte kunde ge några krediter — motivet angavs bl. a. vara att våra leveransmöjligheter voro hårt ansträngda — kunde man från polsk sida svara: ja, men vi ha praktiskt taget gjort upp med svenska företag om stora leveranser. Det är alldeles tydligt att man på polskt håll räknade med mycket stora utsikter att komma överens om sådana leveranser under den tysta förutsättningen — det förstår ju envar — att polackerna inte skulle betala kontant och att de ifrågavarande svenska företagen inte skulle svara för hela krediten själva. Den tysta förutsättningen var ett kreditarrangemang under statens medverkan. Det är naturligtvis — för att yttra sig försiktigt — litet beklagligt att förhandlingarna kommo i sådant läge, att de polska representanterna måste få det intrycket, att den hårda svenska ståndpunkten, att inga krediter kunde lämnas, icke var så allvarligt menad. Det förefaller mig som om det varit mycket naturligt, om man från regeringshall hade försökt att åstadkomma en samordning med de enskilda förhandlingar, som man visste skulle komma att äga rum och som såvitt jag vet påbörjades innan de offentliga förhandlingarna inleddes. Låt mig säga, att detta har ingenting att göra med några principiella frågor om en mer eller mindre socialistisk politik. Jag har endast i syfte att uppnå bästa möjliga resultat velat förorda en samordning av de olika parter, som på ett eller annat sätt ha talat från svensk sida i denna fråga. Jag känner mig inte övertygad om att handläggningen av detta ärende från regeringens sida har varit sådan att man fått största möjliga garanti för att polackerna skulle respektera den svenska ståndpunkten — det är ju möjligt att handelsministern är mera övertygad om den saken. Jag tror inte att någon som överväger detta problem kan komma till någon annan slutsats än den som herr Fast drog, nämligen att ingendera parten kan bevisa något bestämt, och att den saken är klarlagd att man inte i den utsträckning som varit möjlig har försökt att gå fram på en alternativ linje, som eventuellt skulle ha påverkat den polska attityden.

När herr Hagberg i Luleå uttrycker sin relativa tillfredsställelse med avtalet och alltså tager avstånd från den ståndpunkt, som regeringen och utrikesutskottet enhälligt deklarerat, skulle jag till honom endast vilja säga, att jag inte tror att i och för sig naturliga varmhjärtade känslor för Polen utgöra tillräcklig motivering för ett sådant försök att för framtiden försvaga den svenska förhandlingspositionen, som övriga svenska parter, alla meningsskiljaktigheter till trots, hoppades skulle bli så stark som möjligt.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Herr Ohlin påstår, att jag gjorde saken för lätt för mig genom att räkna med

Avtal rörande regleringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.
(Forts.)

att 3 miljoner ton kol skulle inköpas från Amerika. Jag tyckte för min del att herr Ohlin gjorde saken för lätt för sig, då han talade om att man skulle ha kunnat klara svårigheterna genom att betala litet mera för kolen. Jag tyckte att jag borde ge kammaren ett litet mått på vilket belopp det hela skulle komma att röra sig om under förutsättning att vi skulle kunna flytta över en import av 3 miljoner ton kol till den amerikanska marknaden. Med denna kommentar får den saken vara klar.

Vad sedan beträffar den fråga, som herr Ohlin nu senast kom in på, nämligen att den svenska industriens förhandsresonemang med sina gamla polska förbindelser utspelades innan de officiella förhandlingarna togos upp, skulle jag vilja säga, att man här står inför ett ganska allvarligt problem inte bara i det polska sammanhanget utan i många andra sammanhang så länge vi ha dessa bilaterala överenskommelser. Hur det problemet skall lösas vet inte jag. Att det inte kan ske på det sättet, att handelsministern utövar påtryckning på de olika företagen och binder dem i deras möjligheter att resonera med gamla affärsförbindelser förmodar jag att herr Ohlin och jag äro överens om. Hur man på andra vägar skall komma fram till en ordning, som innebär att de statliga myndigheterna inte ställas inför ett mer eller mindre fullbordat faktum, då de officiella förhandlingarna tagas upp, vet jag inte. Jag måste bekänna att jag betraktar detta som ett av den aktuella handelspolitikens mera besvärliga problem. Jag skulle gärna vilja utbyta tankar med herr Ohlin om hur man skulle kunna komma till rätta med detta problem — men tiden är nu så långt framskriden att det kanske vore lämpligast att resonera om den saken privat. Jag säger inte detta i någon som helst polemisk avsikt utan jag betraktar verkligen detta förhållande såsom ett allvarligt problem som det är rätt svårt att få någon hygglig lösning på.

Ja, så är jag då framme vid vad herr Ohlin slutade med, nämligen att här står tro mot tro. Jag vill ansluta mig till denna uppfattning. Jag skulle för min del tro, att herr Ohlins resonemang om möjligheterna att gå till den europeiska kolorganisationen och taga upp en överläggning om dessa ting inte är realistiskt. Om herr Ohlin hade varit handelsminister, tror jag inte att han skulle ha handlat på ett så förfärligt opraktiskt sätt. Den erfarenhet jag har av herr Ohlin som handelsminister under den tid vi samarbetade i salig samlingsregeringen, säger mig, att han som handelsminister var långt skickligare än vad hans resonemang i dag låter oss förmoda.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till det av herr Wiberg under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Herr statsrådet *Sträng* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner och skrivelse:

nr 258, angående reglering av sockernäringen i riket m. m.;

nr 264, med tillkännagivande att ett i statsverkspropositionen under kapitalinvesteringar bebådadt förslag angående räntan å nya egnahemslån icke komme att föreläggas riksdagen; och

nr 266, angående bidrag till kristidsnämndernas verksamhet.

Nämnda propositioner och skrivelse bordlades.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till den sociala hemhjälpverksamheten jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till aktieteckning i aktiebolaget Aerotransport *Aktieteckning i AB Aerotransport.* jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Rylander: Herr talman! I förevarande proposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till aktieteckning i aktiebolaget Aerotransport under fonden för statens aktier för budgetåret 1947/48 anvisa ett investeringsanslag av 14 055 200 kronor. Detta bolag äges som bekant till väsentlig del av staten. Det i propositionen begärda nyinvesteringsanslaget erfordras på grund av att bolaget redan bundit sig för ett investeringsprogram, som kräver ett kapital på nära 50 miljoner kronor. I propositionen begäres för närvarande endast en ökning av aktiekapitalet med cirka 14 miljoner kronor. Resten avser bolaget att till stor del täcka genom lån ur luftfartslänefonden. Även om man skulle täcka en del av det behövliga kapitalet med upplåning i den öppna marknaden, är det sannolikt, att detta endast kan ske på den grund, att staten till sist anses vara ansvarig för bolagets förpliktelser. Riksdagen har under senare år fått tillfälle att taga ställning till de statliga bolagens behov av kapitaltillskott, innan nya investeringar beslutats. I detta fall har så emellertid inte skett. Riksdagen har mer eller mindre blivit bunden på förhand, innan riksdagen haft tillfälle att företaga en realprövning av investeringarna. Det är också att märka, att de här ifrågakvarande investeringarna, som uppgå till ett betydande belopp, komma att ytterligare belasta det redan förut ansträngda valutaläget. — Det är emellertid inte bara så, att riksdagen inte har blivit hörd, utan det synes som om inte ens chefen för kommunikationsdepartementet fått tillfälle att taga ställning till frågan, innan bolagets styrelse fattat beslut om dessa omfattande investeringar, trots att styrelsen därvid utgått ifrån att statsmedel skulle finnas att tillgå för deras finansiering. Det säges sålunda i utskottsutlåtandet, att »beslut om anskaffningarna under hand meddelats chefen för kommunikationsdepartementet». Det gäller här alltså ett beslut om att anskaffningarna skulle ske, ingenting om själva förarbetet till dessa.

Jag och några andra ledamöter av kammaren ha i en motion yrkat, att riksdagen med anledning av denna proposition »måtte anhålla hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t ville utfärda sådana direktiv för de statliga bolagens investeringsverksamhet, att riksdagens möjlighet till realprövning av dessa investeringar tillvaratages». Utskottet säger sig inte vara berett att förorda utfärdandet av så långt gående direktiv för de statliga bolagens investeringsverksamhet, som föreslagits i motionen. Utskottet har emellertid förklarat, att utskottet i åtskilliga hänseenden delar de betänkligheter, som kommit till uttryck i motionen. Utskottet säger sålunda, att utskottet anser sig »mot bakgrunden av vad som i förevarande fall förekommit böra ur principiell synpunkt framhålla angelägenheten av att nyinvesteringar av den storleksordning, varom här varit fråga, underställas statsmakternas prövning, innan bindande be-

Aktie-teckning i AB Aerotransport. (Forts.)

slut fattas». Under alla förhållanden har det synts utskottet vara så, att »även i brådskande fall hinder icke behöva föreligga att beträffande ifrågakommande investeringsfrågor av nu angiven räckvidd icke blott under hand utan även formellt inhämta Kungl. Maj:ts mening». Jag vill inte närmare ingå på frågan, huruvida inte riksdagen i detta sammanhang borde ha uttalat en önskan om mera långtgående direktiv.

Jag anser mig inte böra resa något yrkande emot ett enhälligt statsutskott. Jag vill emellertid här understryka, att utskottet tydligen funnit, att det i detta ärende inte har förfarit på det sätt som är lämpligt, när det gäller så stora investeringar av statsmedel, som det här gäller. Sedan utskottet gjort nyss citerade uttalande om angelägenheten av en prövning från statsmakternas sida, innan bindande beslut fattas om nya stora investeringar, tillfogar utskottet: »Vad nu sagts synes utskottet böra iakttagas icke blott i fråga om investeringar, som avses skola finansieras genom ökning av aktiekapitalet, utan jämväl i de fall, då finansieringen avses skola ske genom lån ur en statlig lånefond i sådant fall då för lånebehovets tillgodoseende lånefonden måste tillföras nytt kapital.» Jag måste anse, att utskottet härutinnan haft litet för små pretentioner, när det gällt att kräva, att statsmakternas eller i varje fall regeringens mening skall inhämtas, innan investeringar ske. Enligt min åsikt bör regeringens mening inhämtas, icke bara när en ökning av aktiekapitalet måste ske eller när en statlig lånefond måste tillföras nytt kapital utan överhuvud taget, när investeringarna såsom i detta fall äro av mycket stor omfattning. Utskottet har också sagt, att luftfartslånefonden givetvis skall under lika villkor stå till förfogande på av riksdagen fastställda betingelser för alla svenska lufttrafikföretag. Om det skulle vara så, att ett lufttrafikföretag finge lov att göra betydande investeringar inom ramen för luftfartslånefonden i tro, att man där skall finna täckning för investeringarna och på det sättet tömma fonden, skulle det ju bli omöjligt för andra företag att kunna få låna ur fonden. Det är med anledning därav jag anser, att frågor om investeringar av större storlek alltid böra anmälas för regeringen och i förekommande fall även bringas under riksdagens prövning.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Då det blivit debatt på denna punkt skall jag be att få säga några ord.

Först ett par ord om det aktuella fallet, nämligen Aerotransports inköp av flygmaskiner. Det säges här, att bolaget på förhand bundit statsmakterna. Det kan kanske på sitt sätt vara riktigt, även om bolaget har mycket stora möjligheter att låna på öppna marknaden. Bolaget gjorde dock detta köp vid en tidpunkt, då vårt land icke ännu kommit i de valutasvårigheter vi nu ha. För bolaget var det nödvändigt att i god tid ha vidtagit dessa förberedelser för inköp, om bolaget överhuvud taget skulle kunna vara med och behärska den svenska trafiken på luftfartens område under de närmaste åren. Om icke bolaget gjort detta utan gått till riksdagen, innan affärerna gjorts upp, är det väl tämligen klart, åtminstone såvitt vi ha kunnat finna, att inköpen hade blivit skjutna på framtiden minst ett år och att det tämligen säkert också hade kommit att röra sig om helt andra inköpssummor än nu blivit fallet. Situationen är säkerligen den, såvitt vi kunnat finna, att om riksdagen skulle avslå denna proposition och Aerotransport icke skulle bry sig om att ta lån på annat sätt, finns det för bolaget stora möjligheter att med avsevärd vinst försälja de inköpta flygmaskinerna. Men den situationen skola vi hoppas icke komma att inträda.

Det framgår visserligen icke av utskottets utlåtande, att detsamma är re-

Aktieteckning i AB Aerotransport. (Forts.)

sultatet av en kompromiss, men det har inom utskottet funnits olika meningar om hur man skulle motivera sitt förslag. Jag hyser en mening, som går rätt mycket emot den uppfattning, som den föregående ärade talaren här utvecklade. Och andra ha framfört mot min stridande uppfattningar. Härvidlag äro vi inne på frågan om statliga bolags förhållande till statsmakterna och den kontroll statsmakterna skola utöva över de statliga bolagen. I den allmänna debatten om statlig företagsamhet, nästan i vilken form den än förekommer, hör man ofta från det håll, som är motståndare till statlig företagsamhet, att statsdrift icke är lämplig. Den är underlägsen den fria, som man säger, enskilda företagsamheten. Den statliga företagsamheten säges vara otymplig, i hög grad byråkratisk och osjälvständig. Den vågar icke ta några risker på grund av rädsla för den kritik och efterkontroll, som kan komma. Man säger vidare — den föreliggande frågan är ju ett aktuellt fall, som kan synas vara bevis för riktigheten härav — att det tar lång tid, innan beslut kan komma att fattas, när statsorgan skola ha hand om affärsföretag och industriella företag.

Jag vill begagna tillfället att säga, att enligt min mening böra statliga företag i bolagsform ges samma frihet och samma självständighet som bolagen i den enskilda verksamheten. De skola ha möjlighet till utveckling och till att ta initiativ och även till att göra investeringar utan att staten genom sina organ ställer sig hindrande i vägen, vilket ju i många fall kan inträffa vid eventuell eftergranskning och eventuella krav på att alla slags investeringar av någon storleksordning ovillkorligen skola vandra ända fram till riksdagen. Vi kunna icke under denna debatt klara av principerna hur det skall vara ordnat på detta område i framtiden, men frågan är enligt min mening mycket viktig att få uppklarad för framtiden. Jag hoppas därför, att det skall bli tillfälle att i andra sammanhang ta upp problemet om de statliga företagens förhållande till statsmakterna, hur kontrollen skall vara ordnad, hur det skall bli möjligt att lämna de statliga företagen all den självständighet, som måste finnas för att ett företag överhuvud taget skall kunna bära sig.

I det läge frågan nu ligger ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Rylander: Herr talman! Då herr Andersson i Malmö säger, att utskottets utlåtande är frukten av en kompromiss, har jag mycket lätt att förstå honom. Jag tycker, att det framgår ganska tydligt av utskottsutlåtandet. Jag vill icke här ta upp någon allmän socialiseringsdebatt eller diskutera frågan om det önskvärda i rörelsefrihet för de statliga företagen. Men vad man väl kan säga i frågans nuvarande läge är, att det är rimligt att ungefär detsamma bör gälla för detta statsägda företag som för andra sådana företag. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att innan sådana företag som Norrbottens Järnverk och Svenska skifferolje AB gjort stora investeringar, ha dessa frågor blivit underställda statsmakterna. Jag har dock varit mycket återhållsam, när jag här i kammaren krävt, att statsmakterna skulle höras. Vad jag här närmast ifrågasatt är, att vederbörande statsråd skulle på förhand underrättas om vad man tänkte fatta för beslut, när det gällde stora investeringar. Det är ju så att det blir fråga om nya medel från staten vare sig det nu blir nyteckning av aktier, som det här är fråga om, eller en utökning av en statlig lånefond.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 14.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1947/48 till luftfartslånefonden;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47 till luftfartslånefonden; och

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av bilbesiktningsmannainstitutionen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skattefrihet i vissa fall för realisationsvinst vid expropriation m. m., jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 33, i anledning av väckta motioner om borttagande av friskillingar och därmed jämförliga avgifter, som utgå vid överlåtelse av fastighet i vissa städer;

bankoutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 17 maj 1935 (nr 176) angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 26 maj 1933 (nr 299) angående blodundersökning i mål om barn utom äktenskap;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 och 6 §§ lagen den 14 juni 1917 (nr 377) om äktenskaplig börd, m. m.;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 3 §§ lagen den 19 maj 1944 (nr 215) om eftergift av åtal mot vissa underåriga; och

nr 34, i anledning av väckt motion om upphävande av den på interneringsnämnden enligt 6 § första stycket lagen om förvaring och internering i säkerhetsanstalt ankommande förhandsprövningen.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 15.

Motion om införande av skyldighet för hotell och pensionat m. fl. att införa automatiskt brandalarm.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av väckt motion om införande av skyldighet för hotell och pensionat m. fl. att införa automatiskt brandalarm.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Jonsson** i Skutskär: Herr talman! Den motion detta utlåtande berör är tillkommen på grund av de upprepade brandkatastrofer som gång efter annan inträffa i vårt land och som uppröra oss alla. Vi ha också i en bilaga till motionen sammanfört uppgifter om en del av dessa eldsvådor under åren 1944—1946. Eldsvådorna hade säkerligen kunnat begränsas, om man haft automatisk brandalarmering. Den sista brandkatastrofen var bollstanäsbranden, där icke mindre än 7 åldringar levande innebrändes. Dessa upprepade brandkatastrofer visa oss, att det brister på något sätt i vårt brandförsvar, trots att de kommunala kostnaderna för brandkårsorganisationerna ökats kolossalt under

Motion om införande av skyldighet för hotell och pensionat m. fl. att införa automatiskt brandalarm. (Forts.)

det sista decenniet. Jag tillåter mig, herr talman, tro, att den brist som här förefinns till stor del hänför sig till att brandkårerna alltför sent kallats till brandplatsen. Vad hjälper det att vi ha en dyrbar brandkårsorganisation, om vi icke samtidigt ha en brandalarmering, som genast ger larm om den utbrutna eldsvådan. Genom en sådan alarmering skulle man också få mycket längre tid på sig för att rädda de inneboende människorna, och det är dock detta som i detta sammanhang är det viktigaste.

Nu har emellertid det märkliga inträffat att under det att landstingsförbundet och landskommunernas förbund förordat bifall till motionen ha riksbrandinspektören och brandskyddsföreningen gått på avslag under den motiveringen att en utredning om införande av automatiska alarmer borde ske i ett större byggnadstekniskt sammanhang. Utan att jag här vill undervärdera dessa auktoriteters omdöme i denna sak och deras motivering härutinnan, måste jag dock erkänna, att den förefaller mig i viss mån krystad med tanke på att vi så sent som i fjol fingo den nya brandlagen, som tycks ha gått helt förbi brandalarmeringens stora och avgörande betydelse inom vårt brandförsvaret. Visserligen ha vi en alarmering enligt vår hotellstadga, men det är, enligt vad jag kan förstå, en alarmering, som är fullständigt ineffektiv eller i det närmaste värdelös på grund av att den kräver manuell skötsel. Alla, som bo på våra hotell, måste så att säga känna på sig, när en eldsvåda utbryter, och man skall på kort tid kunna ta sig ut ur rummet, ut i korridoren och trycka på den elektriska knappen för att få alarmeringen att fungera. Vid eldsvåda, som utbryter nattetid, förstå vi, att det icke är så lätt att komma sig för med allt detta. Detta är säkert orsaken till att de flesta hotellbränderna upptäckas utifrån tidigare än inifrån. Om man däremot hade automatisk brandalarmläggning, hade man helt andra möjligheter att skydda sig mot sådana eldsvådor genom att man i termokontakterna hade så att säga en brandvakt i varje hotellrum.

Nu faller emellertid utskottet tillbaka på vad riksbrandinspektören och brandskyddsföreningen haft att anföra i anledning av motionen. För min del måste jag erkänna, att jag haft mycket svårt att tillägna mig detta betraktelsesätt, och jag har litet svårt att förstå, att man icke skall kunna lösa denna alarmeringshistoria med mindre än man knyter densamma till denna byggnadstekniska utredning, som är orsaken till att utskottet gått på avslag. Vi veta ju alla, att våra nybyggnader av exempelvis sjukhus skola först godkännas av medicinalstyrelsen efter granskning av byggnadsstyrelsen även ur brandskyddssynpunkt. Motsvarande är förhållandet med våra ålderdomshem. Dessa skola granskas av socialstyrelsen och i vissa fall byggnadsstyrelsen, innan ritningarna definitivt godkännas. Vad beträffar hotellen erkänner ju också utskottet, att bestämmelserna ur byggnadssynpunkt redan nu äro tillräckligt rigorösa. Återstår vår gamla bebyggelse av ålderdomshem. Jag vill då erinra den ärade kammaren om att vi inom de närmaste 20 åren säkerligen kunna påräkna en mycket kraftig förnyelse av denna bebyggelse. De sakkunniga ha ju här räknat med ett investeringsbehov av 200 till 400 miljoner kronor, och det kan väl i alla fall icke vara meningen att vi även skola vänta med införande av denna alarmering, tills man genomfört ett sådant byggnadsprogram. Jag menar därför exempelvis att redan innan vi fått till stånd nya byggnader för sociala inrättningar, förefinns enligt vad jag kan förstå vissa möjligheter för våra myndigheter, bland andra medicinalstyrelsen, att med stöd av nya brandlagen, nya byggnadsstadgan och hotellstadgan få till stånd de utrymningsanordningar, som erfordras i händelse av eldsvåda. Anses det att byggnaderna fylla måttet ur brandskyddssynpunkt redan nu, utan någon alarmering, måste man

Motion om införande av skyldighet för hotell och pensionat m. fl. att införa automatiskt brandalarm. (Forts.)
erkänna, att de i ännu högre grad komma att fylla måttet, om de utrustas med effektiv brandalarmering.

Det finns sålunda en hel del som talar för att jag redan nu skulle yrka bifall till motionen. Jag skall emellertid icke göra detta, eftersom utskottet skrivit så pass positivt som det gjort. Men till nästa års riksdag kommer jag åter med motionen i ett vidare sammanhang, och då hoppas jag, att jag skall få förståelse icke bara av utskottet utan även i riksdagen. Ja, herr talman, jag har velat framföra dessa synpunkter som motionär i anledning av att jag som utskottsledamot har anslutit mig till föreliggande utskottsutlåtande.

Herr Rylander: Herr talman! Då herr Jonsson i Skutskär inte framställt något yrkande, kan jag såsom utskottets talesman fatta mig ganska kort. Det är ingen tvekan om — och det framgår tydligt av utskottsutlåtandet — att utskottet lika väl som herr Jonsson i Skutskär beaktat behovet av åtgärder för förbättring av brandskyddet vid sådana anläggningar, som det här är fråga om. Vad det här gäller är endast huruvida man nu bör gå in för att separat lösa frågan om brandalarmanläggningar, innan frågorna om övrigt brandskydd blivit lösta för många av dessa byggnader.

Jag vill inte här direkt säga, som herr Jonsson i Skutskär gjort, att utskottet har förklarat, att allt är gott och väl ställt i detta hänseende beträffande hotell och pensionat. Utskottet har bara fastslagit, att det finns ganska detaljerade föreskrifter i fråga om dessa byggnader i brandskyddets intresse. Huruvida de äro till fyllest eller inte vill utskottet tills vidare inte taga ställning till. Däremot är det i fråga om övriga byggnader, som åsyftas i motionen ganska klart, att där finnas betydande brister. Där föreliggande inte några särskilda brandskyddsföreskrifter, och alla som sett några sådana anläggningar i landet kunna säkert vitsorda, att skillnaden i brandskyddshänseende är mycket stor mellan olika anläggningar. Det kan enligt utskottets mening inte vara rimligt, att man nu går in för en utredning om införande av brandalarmanordningar på alla dessa ställen, innan man på något sätt fått klarhet i hur dessa anläggningar skola vara beskaffade i övrigt i brandskyddshänseende. Utskottet kan så mycket mindre vara med om det, som det för närvarande sitter en utredning — 1945 års vårdhemssakkunniga — som är sysselsatt med en överarbetning av ett av 1940 års civila byggnadsutredning avgivet betänkande, i vad betänkandet avser förslag till föreskrifter rörande planläggning och utförande av byggnader för ålderdomshem med flera anstalter. Det torde kunna antagas, att under detta arbete även brandskyddssynpunkterna i viss utsträckning komma att beaktas.

Skulle nu utskottet hos Kungl. Maj:t ha begärt en utredning om brandalarmanordningar, i vilket sammanhang övriga frågor om brandskyddet rimligen också måste upptagas, så skulle två utredningar ha kommit att syssla med delvis samma sak. Jag tror att riksdagen bör visa någon återhållsamhet i sin lust att hos Kungl. Maj:t begära utredningar, åtminstone i så måtto att man klart anger gränserna för de utredningsuppdrag som avses, så att man icke ordnar det så, att två eller flera utredningar komma att syssla med samma uppgifter.

Som herr Jonsson i Skutskär här antydde, är man ju heller inte så alldeles illa ställd för närvarande. I den nya brandskyddslagens 11 § finns nämligen ett stadgande, som gör det möjligt att ålägga innehavaren av en sådan här anläggning att införa dylika brandskyddsanordningar, om det inte skulle medföra oskäligen kostnader. På grund av detta stadgande kan man alltså framtvunga sådana åtgärder i de fall, där det är av behovet mest påkallat.

Motion om införande av skyldighet för hotell och pensionat m. fl. att införa automatiskt brandalarm. (Forts.)

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av väckta motioner om inrättande av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen.

Första lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 41 i första kammaren av herr *Lundgren* och nr 75 i andra kammaren av herr *Osterman m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till ändring av sinnessjuklagen den 19 september 1929 avseende inrättande av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen.

Utskottet hemställde, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla att Kungl. Maj:t till nästa års riksdag ville framlägga förslag om inrättande av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Mosesson**: Herr talman! Jag anhåller att få fästa kammarens uppmärksamhet på det föreliggande ärendet, och jag tillåter mig att framställa ett annat yrkande än det som utskottet kommit med.

Frågan om lokala nämnder vid våra sinnessjukhus, som nu kommit upp på riksdagens bord med anledning av en motion av herr *Osterman m. fl.*, har ju tidigare varit föremål för statsmakternas överväganden. Om jag minns rätt föreslog strafflagberedningen 1942 inrättandet av sådana anstalter. Kungl. Maj:t förklarade år 1945 att man inte ansåg att detta borde ske, och det blev heller ingenting av med detta. Det måtte inte ha tilltalat första lagutskottet, att Kungl. Maj:t inte ville expediera vad strafflagberedningen föreslagit, och utskottet gav också i sitt utlåtande 1945 uttryck för sitt missnöje över att denna proposition inte framlagts, och utskottet säger i år att det då bemötte, vad statsrådet i den delen hade anfört såsom skäl, varför han icke framlagt denna proposition.

Jag tror, herr talman, att man kan våga det påståendet, att det föreliggande utskottsutlåtandet i ovanlig grad är buret av självsäkerhet och självmedvetande. Ja, jag vågar säga, att jag tycker att det var länge sedan jag läste ett utskottsutlåtande, där vederbörande voro så färdiga med sina ståndpunkter. Man har överhuvud taget inte haft något behov av att motbevisa, utan man så att säga dekreterar hur det skall vara i denna fråga. Att en decentralisering av utskrivningen har vissa risker med sig, det måste emellertid anses vara tillräckligt vederlagt genom vad utskottet 1945 skrev i ärendet, och på sista sidan i detta utskottsutlåtande heter det: »Sinnessjuknämnden har i sitt yttrande framhållit, att frågan om en decentralisering av utskrivningsväsendet vore så komplicerad, att riksdagen, även vid en positiv inställning till motionärernas förslag, icke borde taga ställning på ett mera bindande sätt än genom en begäran om utredning. Enligt utskottets uppfattning har emellertid den föreliggande frågan blivit så grundligt undersökt och belyst ur olika synpunkter — — — att anledning saknas att igångsätta någon ytterligare utredning.»

Man kan inte precis finna, att utskottet i detta hänseende känner sig vara i behov av någon undervisning eller hjälp. »Sic volo, sic jubeo.» Man resone-

Inrättande av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen.

Inrättande av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen. (Forts.)
rar som så, att vi ha en gång för alla klarat av denna fråga. Vi lära dock inte kunna bestrida, att frågan om sådana här lokala utskrivningsnämnder är rätt svarbedömd.

Jag tänker mig t. ex. en person, som är straffriförklarad enligt strafflagen 5 kap. 5 §. Han önskar naturligtvis som alla andra att få komma ut. Han har upprepade gånger talat med överläkaren om sin önskan att få komma ut. Och överläkaren har ansett att det finns vissa risker att släppa ut honom. Nu skall ärendet alltså enligt utskottet hänskjutas till en lokal bedömningsnämnd, som skulle bestå av tre ledamöter. En skulle vara domare, en skulle ha insikt i allmänna frågor och den tredje ledamoten skulle vara överläkaren. Två lekmän och en överläkare alltså. Envar av oss känner ju domarkåren så pass väl att vi veta, att en domare i alldeles särskild grad är angelägen att höra vad vederbörande patient har att andraga, och överläkaren å sin sida, som känner den sjuke, skall givetvis vara med och korrigera eller bemöta vad den sjuke har att säga. Var och en som har sysslat något med psykopater eller andra sinnessjuka personer vet, hur litet det behövs för att bringa dem ur jämvikten. Det behövs således inte mer än att det blir en diskussion fram och tillbaka inom den lokala nämnden för att den sjukets tillstånd skall förvärras och överläkarens ställning försvåras, i synnerhet om nämnden kommer till det beslutet, att vederbörande icke bör utskrivas. Detta är således en sak, som är mycket diskutabel.

Jag skulle till första lagutskottets ledamöter vilja säga, att enligt min uppfattning fattade riksdagen för några år sedan ett förhastat beslut på förslag av första lagutskottet. Kungl. Maj:t hade icke haft något att göra med saken. Det var när vi beslöt inrättandet av stora anstaltsnämnder vid alla våra straffanstalter, där vi ha samma förhållande. Vi ha nu sådana fall, där Kungl. Maj:t gång på gång måste avslå framställningar om nåd, där anstaltsnämnden enhälligt har tillstyrkt. Andra nämnder, exempelvis interneringsnämnden eller fångvårdsstyrelsen, finna sig kanske tvungna att avstyrka framställningarna. Det är således några exempel på fall då olika samhällsorgan intaga olika ståndpunkter, varigenom de människor som det här är fråga om komma i svårigheter och ofta komma i harnesk mot samhället.

På tal om första lagutskottets argumentering, att lokala utskrivningsnämnder skulle ha personlig kännedom om de enskilda fallen och att därmed tilliten till de fattade besluten skulle stärkas vill jag bara fästa uppmärksamheten på att sinnessjuknämnden påvisat att vi i verkligheten ha fyra säger fyra sinnessjukanstalter i vårt land, där det straffriförklarade klientelet är förvarat. Envar som sysslat med dessa saker vet också, att vi ha att vänta proposition från Kungl. Maj:t om att psykopatvården, som berett nära nog de allra största bekymren, skall centraliseras till särskilda anstalter. Således kommer det klientelet det här är fråga om att sammanföras till vissa bestämda anstalter. Tror ni, mina damer och herrar, att en psykopat, som från Stockholm eller Göteborg eller från någon annan plats skickas till en anstalt, som ligger flera tiotals mil från hans hemort, har en större tillit till den lokala styrelse som finns på den platsen, än han har till överläkaren eller till sinnessjuknämnden i Stockholm. Om ärendet går dit! Hej! den tanke som legat till grund för förslaget om inrättandet av för denna nämndemansinstitution, nämligen att den lokala kunskapen, det lokala lekmanaintresset skall kopplas in, den passar inte alls i detta sammanhang. Den tanken passar för ett helt annat område.

Vi vänta nu, att sinnessjukvården på ett alldeles särskilt sätt skall bli föremål för Kungl. Maj:ts och riksdagens uppmärksamhet. Knappast något område inom sjukvården i vårt land är i mera trängande behov av omsikt. Vi ha nyligen i tidningarna sett vad statsrådet Mossberg yttrat, sedan han

Inrättande av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen. (Forts.)
besökt ett av våra äldsta sinnessjukhus. Är det då lämpligt att första lagutskottet hux flux kommer och begär, att Kungl. Maj:t till 1948 års riksdag skall komma med ett lagförslag om en sådan här sak? Jag är övertygad om att om Kungl. Maj:t också skulle anse, liksom första lagutskottet, att någon utredning icke behöves, att alltsammans är klart, att det bara är att trycka på en knapp, så skulle det ändå vara omöjligt för Kungl. Maj:t att komma med ett sådant lagförslag till 1948 års riksdag.

På grund av vad jag har anfört ber jag, herr talman, att få hemställa där-om att utskottets motivering måtte utgå och att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t tackes utreda frågan om och i vilken form lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen böra inrättas samt för riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Osterman: Herr talman! Jag hoppas, att herr Mosesson inte vill påstå att jag bara expedierat strafflagberedningens eller första lagutskottets ärende, när jag väckt denna motion. Jag vågar försäkra, att det har skett fullt självständigt och utan någon som helst påtryckning.

Ett av herr Mosessons huvudargument mot utskottets förslag är att frågan, trots att utskottet påstår motsatsen, inte skulle vara grundligt undersökt och belyst, varför det skulle krävas en ytterligare utredning. Det är klart att en sådan här fråga kanske kan utredas mera, men jag vågar påstå att den utredning, som strafflagberedningen framlagt i sitt betänkande, vilket också innefattade förslag om ändring av strafflagens 5 kapitel, 5 och 6 §§, är fullt tillfredsställande.

Det förefaller även som om herr Mosesson i någon mån tog sig an läkarnas ömtåliga sak, och det är jag naturligtvis utomordentligt tacksam för. Jag tror emellertid, att han överdriver de svårigheter, som inrättandet av dessa lokala utskrivningsnämnder skulle medföra, även om givetvis läkarnas ställning mellan patienter och lekmannainflytande skulle bli ganska ömtålig. Jag finner min uppfattning bestyrkt av den omständigheten, att när denna fråga var uppe i en församling av psykiatriker och jurister, som heter Kriminalpolitiska sällskapet, så var det inte någon av de närvarande psykiatrikerna som inte instämde i önskemålet om lokala utskrivningsnämnder.

Jag har ingen övertro på att dessa lokala nämnder skulle utjämna de meningsmotsättningar mellan allmänheten och sinnessjukvården, som ha förelegat under senare år. Jag tror att det behövs en grundligt förändrad inställning hos allmänheten till alla dessa problem för att det skall ske, och jag tror framför allt — herr Mosesson var också inne på den linjen — att det kan ske endast genom att den svenska sinnessjukvården föres upp till en nivå minst lika hög som den svenska kroppssjukvården och genom att en stor del av de psykopater, som nu belasta våra sinnessjukhus, överföras till särskilda specialanstalter. Det föreligger ju också ett förslag i den riktningen till årets riksdag. Men jag tror i alla fall att dessa nämnder skulle kunna få en viss betydelse. Det ligger dock något i allmänhetens krav på en ökad insyn i vad som verkligen sker vid sinnessjukhusen, och vi ha inte något att dölja. Det finns exempel på groteska missuppfattningar, som göra sig breda på detta område. Jag tänker på en tidningsartikel i en norrlandstidning — jag tror det var före jul eller i januari — där det uppgavs att fem personer i samma socken, eller i varje fall i samma frakt, efter varandra utan nämnvärd läkarundersökning och endast på angivelse av anhöriga skulle ha överförts till sinnessjukhus, utan att någon av grannarna någonsin hade märkt någonting på dem.

Inrättande av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen. (Forts.)
Tidningen var dock försiktig nog att betvivla den fullständiga riktigheten av detta. Jag tror att en lokal nämnd genom den kontakt den skulle kunna få, inte bara med patienterna utan också med deras anhöriga och med myndigheterna, skulle få ganska stora möjligheter att lägga till rätta sådana groteskt överdrivna och oriktiga uppgifter.

Det måste givetvis också för patienten kännas som en trygghet, att han kan få tala med de människor, som förfoga över hans öde, att han kan komma i personlig kontakt med dem och inte bara är hänvisad till en tämligen operoslig myndighet i Stockholm. Och även om det till en början skulle medföra ökat arbete för läkarna — man får ju nämligen räkna med att dessa beslut i stor utsträckning komma att överklagas — så blir det i alla fall ett roligare arbete för oss än skriftväxlingen med sinnessjuknämnden i Stockholm.

Det är naturligtvis svårt att förespä i vilken mån detta skulle komma att avlasta sinnessjuknämndens arbetsbörda, men jag tror inte jag överdriver, om jag säger, att det till 50, eller kanske bara till 40 procent skulle avlasta sinnessjuknämndens arbetsbörda. En klok och vettig lokal nämnd kan nämligen lägga problemet så till rätta för en patient, att han inser att han för närvarande inte kan skrivas ut, vilket jag tror skulle kunna verka avlastande för sinnessjuknämnden. En nackdel med sinnessjuknämnden är ju, att den inte kan besöka sjukhusen så ofta som önskvärt vore. Kunde den göra det, vore dess medlemmar heltidsanställda och kunde resa omkring från sjukhus till sjukhus, så vore detta naturligtvis fördelaktigare, eftersom man då hade tillgång till deras på stort material grundade erfarenhet rörande sinnessjuka och resultatet av utskrivningarna av sinnessjuka.

Beträffande utskrivningsfrekvensen är det naturligtvis svårt att yttra sig på förhand. Jag skulle tro, men jag kanske tar miste, att dessa nämnder till en början skulle bli något konservativa, innan de vunnit tillräcklig erfarenhet. Det kan sålunda hända, att utskrivningsfrekvensen till att börja med kommer att gå ned, åtminstone frekvensen av de utskrivningar som skedde genom nämnderna, men det kommer ju alltid att finnas besvärsmöjligheter. Utskottet förutsätter ju, att även läkaren i de fall han desavoueras av lekmannarepresentanterna skall kunna vända sig till sinnessjuknämnden och överklaga beslutet.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla mig längre vid denna sak. Själv anser jag givetvis att det ligger någonting i den, och jag vill, eftersom jag anser att en ytterligare utredning icke kan tillföra frågan några nya synpunkter, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindqvist: Herr talman! Jag fick veta, att herr Mosesson skulle gå upp och ställa ett yrkande — vilket han har gjort — och jag tänkte att jag då kort och gott skulle kunna instämma i herr Mosessons yrkande. Men han gav en sådan motivering för sitt yrkande och gav sig så långt utöver vad denna fråga gäller, att jag inte kunde nöja mig med ett enkelt instämmande.

Hade jag suttit i utskottet vid det tillfälle, då ärendet behandlades, skulle jag kommit till samma slutsats som herr Mosesson. Detta är, som sinnessjuknämnden säger, en stor och svarbedömd fråga, och jag tror inte att riksdagen är färdig att säga, som utskottet vill att den skall säga, att här inte behövs någon vidare utredning, utan att saken är klar och riksdagen vill ha ett lagförslag. Nu innebär ju herr Mosessons yrkande, att denna fråga skulle utredas på nytt, så att man prövar, huruvida inrättandet av dessa lokala utskrivningsnämnder skulle vara lämpligt och innebära en förbättring. Det tycker jag riksdagen skall besluta, och jag tycker inte vi ska uttala att vi redan äro färdiga att ta ställning till ett lagförslag i ärendet.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få instämma i det yrkande herr

Inrättande av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen. (Forts.)
Mosesson har ställt, nämligen att utskottets motivering måtte strykas och klämman få den utformning som han gav den, vilket innebär ett yrkande om en skrivelse till Kungl. Maj:t om en utredning i frågan.

I detta anförande instämde herrar *Lundstedt* och *Štjärne*.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag var den som i första lagutskottet föreslog, att motionen skulle bifallas på det sättet att man utan utredning begärde en lagstiftning i saken till nästa år. Jag tillhör inte dem som vilja gå direkt på lagstiftning, om en utredning kan anses påkallad, men herr Mosesson lämnade själv i sin skildring av frågans tidigare behandling tillräckliga bevis för att frågan om lokala utskrivningsnämnder är tillräckligt känd, inte bara i första lagutskottet, utan i alla de instanser, som vid en utredning skulle få befattning med frågan. Alla de myndigheter, som lämnat yttranden till första lagutskottet, tillstyrka — i varje fall avstyrker ingen — inrättandet av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen. Riksdagen är sålunda enligt min uppfattning fullt rustad att i år fatta det beslut som första lagutskottet föreslår och anhålla om en lagstiftning till nästa år angående inrättande av lokala utskrivningsnämnder.

Jag skulle emellertid inte ha tagit till orda, om det yrkande, herr Mosesson ställde, hade lämnats med samma motivering, som herr Lindqvist gav sitt yrkande, men när herr Mosesson tar upp saken som en stor principfråga, anser jag mig berättigad att framhålla de synpunkter på denna principfråga, som första lagutskottet har anlagt, inte bara i år utan även tidigare.

Tendensen inom all social lagstiftning de sista åren har varit, att allt övervakande av verksamheten skall ske centralt i ett ämbetsverk i Stockholm, varigenom man vill vinna enhetlighet vid lagarnas tillämpning. Ingenting är enligt min uppfattning mer olyckligt för den sociala utvecklingen, framför allt på det område som här är på tal, än att allt handläggande av så kitsliga saker förlägges till en central myndighet i Stockholm, som endast kan bedöma ärendena med ledning av de papper, som den får sig tillsända. För en stund sedan bröt riksdagen — gudskelov för det — mot denna centraliseringsprincip, i det att den med anledning av en motion av mig biföll ett förslag att domstolarna inte längre skola vara bundna av vad interneringsnämnden skriver i fråga om internering och förvaring av brottslingar.

Här föreligger en i visst avseende liknande fråga. Nu är det ju ett faktum, som icke kan bestridas, att det är en olycka för sinnessjukvården, den kanske mest betydelsefulla grenen av all social sjukvård vi ha i riket, att den inte mottages med tillräcklig tilltro av allmänheten. Å ena sidan anklagar man myndigheterna för att släppa ut patienter för hastigt från sjukvårdsinrättningarna — »Känna ni inget ansvar? Släppa loss människor, som några timmar därefter begå ett brott!» — å andra sidan klagar man våldsamt över att patienter kvarhållas för länge vid sjukvårdsinrättningarna. Jag är av den bestående uppfattningen att allt som hittills har skett i fråga om utskrivning vid sinnessjukhusen varit föregånget av den mest grundliga och samvetsgranna prövning genom sinnessjukläkarens försorg, men det oaktat har allmänheten inte tillräcklig tilltro till sinnessjukhusen. Då ligger det väl i sakens natur, att om i ett tvivelaktigt fall utskrivning är ifrågasatt, t. ex. av en psykopat, det är säkare att en lokal nämnd, som känner patienten, känner hans miljöförhållanden etc., prövar saken, än att det sker i den centrala nämnden i Stockholm. Skulle den lokala utskrivningsnämnden vägra en utskrivning må ju gärna sinnessjuknämnden bli besvärinstans för vederbörande, men beslutets riktighet måste givetvis vara mer garanterad, om det träffas av den lokala nämnd-

Inrättande av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen. (Forts.)
den, så kvalificerat sammansatt som första lagutskottet föreslår att den skall vara.

Herr Mosesson tillmäter sinnessjuknämndens yttrande över motionen den allra största betydelse. Han vill tydligen undervärdera de övriga myndigheternas yttranden, då han inte vill nämna vad de myndigheter sagt, som tillstyrka förslaget. Medicinalstyrelsen är väl i alla fall en myndighet, som man i denna sak måste sätta en viss tilltro till. Den vill på den motivering, som motionären föreslagit, tillstyrka. Sinnessjukvården är i behov av allmänhetens förtroende, och därför tillstyrker medicinalstyrelsen. Så göra alla de sakkunniga myndigheterna, även strafflagberedningen, men sinnessjuknämnden är ljum — naturligtvis. Att den centrala nämnden vill vara central nämnd är helt naturligt, och jag förstår att herr Mosesson är smittad av detta, som själv sitter i interneringsnämnden, vilken också är central prövningsinstans.

Jag kan inte inse, att frågan har det minsta att vinna på att man nu begär en utredning, som måste ske genom de myndigheter, som nu ha yttrat sig i frågan. Strafflagberedningen har ju också redan kunnat utforma ett förslag som kan tas till lag nästa år.

Ur dessa synpunkter vill jag, herr talman, enträget vädja till andra kammaren att liksom första kammaren bifalla första lagutskottets hemställan.

Herr Mosesson: Herr talman! Att jag uppehöll mig så mycket som jag gjorde vid utskottets motivering berodde ju på att jag pro primo framställde yrkandet att utskottets motivering skulle utgå. Jag kunde ju inte komma med ett naket yrkande om att första lagutskottets motivering skulle strykas. Således det om den saken.

Jag skulle tro att min ärade vän herr Hedlund i Östersund är ense med mig därom att det i detta rike inte finns något organ, som har rikare erfarenhet av eller större överblick över hela detta gebit än sinnessjuknämnden har, sammansatt som den är av domare, psykiatriker och personer i övrigt med stor erfarenhet. Denna nämnd anser nu, såsom utskottet här redovisar, att även om riksdagen är positivt inställd, så är inte ärendet så enkelt, att ett lagförslag nu kan framläggas. Första lagutskottet begär således, att riksdagen i detta avseende skall ha mera tilltro till vad första lagutskottet säger. Jag visar ingen som helst sidovörnad mot första lagutskottet, då jag anser, att jag i detta fall helt enkelt är pliktig att tillmäta sinnessjuknämndens uppfattning den primära betydelsen.

Herr Lindqvist: Herr talman! Jag vill inte protestera mot första lagutskottet. Det har skett tillräckligt. Jag begärde ordet för en replik till herr Hedlund i Östersund, som hänvisade till medicinalstyrelsens yttrande. Såvitt jag kan läsa medicinalstyrelsens yttrande, som vi ha här i trycket, så sammanfaller det mycket bra med det yrkande, som herr Mosesson har ställt och i vilket jag har instämt, ty det heter ju där, herr Hedlund: »Medicinalstyrelsen finner de av motionärerna anförda skälen för inrättandet av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen värda allt beaktande även om styrelsen hyser tveksamhet i vissa avseenden.» Det antyder ju ändå, att frågan inte är så klar, utan att vi nog böra göra som vi brukat göra — skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning i frågan. Herr Hedlund och jag skulle säkert kunna komma överens.

Herr Hedlund i Östersund: Herr talman! Jag ger herr Lindqvist fullständigt rätt i att medicinalstyrelsen har yttrat sig på det sätt som han sade, och jag förstår att herr Lindqvist med förtjusning kan instämma i det, eftersom medi-

Inrättande av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen. (Forts.)
cinalstyrelsen liksom herr Lindqvist tror, att det vore lyckosamt för sinnessjukvården, om dessa lokala utskrivningsnämnder inrättades men att lagstiftningen skall föregås av utredning. Det är motsatt förhållande med herr Mosesson. Herr Mosesson vill inte, att dessa nämnder skola inrättas, det har han uttryckligen sagt, eftersom han inte tror att de skulle bli lika tillförlitliga som sinnessjuknämnden är. Det är däri vi skilja oss. Mot herr Mosessons mening polemiserar också medicinalstyrelsens yttrande.

Slutligen vill jag, när man talar om »den samlade sakkunskapen», säga att jag inte kan tillägna mig den uppfattningen att en nämnd, som sitter i Stockholm och skall pröva utskrivningen av en sinnessjuk från något sjukhus t. ex. i Haparanda, — om där finnes ett sinnessjukhus — bättre kan bedöma patienten än de människor, som bo i patientens närhet. Vad är det för enhetlighetsprinciper vi skola följa, herr Mosesson? Vore alla patienter sjuka på samma sätt skulle ju en sådan princip kunna tänkas, men eftersom det finns lika många varianter av sinnessjukdom som patienter, kan det ju inte bli tal om någon enhetlighet.

Jag vidhåller alltså, med all respekt för herr Lindqvists försiktighet, mitt yrkande.

Herr Mosesson: Herr talman! Eftersom första lagutskottet självt har den uppfattningen, att den centrala sinnessjuknämnden skall vara kvar såsom besvärinstans och avgörande instans, så förstår jag inte vad herr Hedlunds sista yttrande i det hänseendet innebar. Herr Osterman antog ju också nyss, att kanske 30—40 procent av ärendena skulle komma att avgöras av den lokala nämnden, medan i övriga fall remiss till sinnessjuknämnden skulle få lov att ske.

När herr Hedlund påstår, att herr Mosesson inte alls vill ha någon lokal nämnd, så vill jag framhålla, att herr Mosesson har begärt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes utreda frågan, om och i vilken form lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen böra inrättas, och för riksdagen framlägga förslag därom. Hur kan herr Hedlund påstå, att det skulle vara någon sorts fiffel från min sida för att komma ifrån det hela? Jag håller lika litet som herr Hedlund på med något sådant, utan när jag gör detta förslag, så är det ärligt menat — det vet herr Hedlund. Det inträffar ju ofta, att vi äro eniga om en kläm men inte om motiveringen därför.

Herr Hedlund i Östersund: Herr talman! Jag vill naturligtvis inte ett ögonblick ifrågasätta ärligheten från herr Mosessons sida, men hela herr Mosessons första anförande motiverade ett blankt avslag på förslaget om lokala utskrivningsnämnder, och det föreföll mig därför mycket egendomligt, att han bara gick halva vägen och endast begärde en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Jag vill inte uttala mig om hur första lagutskottet i fortsättningen kommer att ställa sig till frågan, om sinnessjuknämnden, men jag minns, att när sinnessjuknämnden kom till, yrkade jag här i kammaren avslag på förslaget och fick rätt många instämmanden däri. Jag vill inte säga, att jag nu skulle yrka på nämndens avskaffande, men inte sörjer jag, om den försvinner.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Mosesson under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mosesson begärde emel-

Inväntande av lokala utskrivningsnämnder vid sinnessjukhusen. (Forts.)
 lertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Mosesson under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 17.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av väckta motioner om viss ändring i 10 § uttagningsföreläggningen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

*Arbetstidslag
 för hotell,
 restauranger
 och kaféer,
 m. m.*

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 28 mars 1947 dagtecknad proposition, nr 207, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) Arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer; och
- 2) Lag angående ändring i lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning.

1 § första stycket och 4 § i arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer hade följande lydelse:

(I gällande lag:)

1 §.

Denna lag äger tillämpning å hotell-, restaurang- och kaféerörelse, *vari till arbete* för arbetsgivares räkning *i regel användas minst tre arbetstagare, häri icke inräknad arbetstagare, vilken användes till arbete som* i andra stycket avses. I omedelbar anslutning till rörelse av nämnda slag utövad av annan verksamhet, vilken ej bedrivs såsom självständigt företag, skall vid tillämpning av lagen anses inbegripen i rörelsen.

(I Kungl. Maj:ts förslag:)

1 §.

Denna lag äger tillämpning å hotell-, restaurang- och kaféerörelse, *för såvitt i rörelsen arbetstagare användes* för arbetsgivares räkning *till arbete av annat slag än* i andra stycket avses. I omedelbar anslutning till *hotell-, restaurang- eller kaféerörelse* utövad annan verksamhet, vilken ej bedrivs såsom självständigt företag, skall vid tillämpning av lagen anses inbegripen i rörelsen.

*Arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)**(I gällande lag:)*

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid än att arbetstiden, raster och måltidsuppehåll oräknade, kommer att under loppet av tre kalenderveckor uppgå beträffande arbetstagare, som har att direkt betjäna allmänheten, till 153 timmar och i fråga om annan arbetstagare till 144 timmar. Arbetstiden må ej något dygn överstiga 11 timmar.

(I Kungl. Maj:ts förslag:)

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid, raster och måltidsuppehåll oräknade, än 144 timmar under loppet av tre kalenderveckor. Arbetstiden må under en tidrymd av tjugufyra timmar, räknad från klockan 6 på morgonen ena dagen till samma tid på följande dag, ej överstiga 11 timmar.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma inom andra kammaren väckta motioner, nämligen nr 408 av herr *von Seth m. fl.* och nr 409 av herr *Dahlgren m. fl.*

I motionen II: 408 hade hemställts, dels att 1 § arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer skulle erhålla oförändrad lydelse i förhållande till gällande lag, dels ock att 4 § första meningen samma lag avseende maximiarbetstiden under loppet av tre kalenderveckor för olika personalkategorier skulle bibehållas oförändrad enligt lydelse i gällande lag men att andra meningen samma paragraf modifierades såtillvida, att arbetsgivaren erhöles rätt att en dag i veckan utsträcka arbetstiden utöver 11 timmar, exempelvis till 12 timmar.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med avslag å motionerna II: 408 och II: 409 antaga de genom förevarande proposition framlagda lagförslagen i oförändrat skick.

Reservation hade avgivits av herrar *Hagman, Carl Eric Ericsson* och *Hagård*, vilka hemställt att 1 § första stycket och 4 § hotellarbetstidslagen måtte i enlighet med vad som yrkats i motionen II: 408 erhålla följande lydelse:

1 § första stycket.

Denna lag äger tillämpning å hotell-, restaurang- och kaféerörelse, vari till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas minst tre arbetstagare, häri icke inräknad arbetstagare, vilken användes till arbete som i andra stycket avses. I omedelbar anslutning till rörelse av nämnda slag utövad annan verksamhet, vilken ej bedrivs såsom självständigt företag, skall vid tillämpning av lagen anses inbegripen i rörelsen.

4 §.

Arbetsgivare må icke använda arbetstagare till arbete under längre tid än att arbetstiden, raster och måltidsuppehåll oräknade, kommer att under loppet av tre kalenderveckor uppgå beträffande arbetstagare, som har att direkt betjäna allmänheten, till 153 timmar och i fråga om annan arbetstagare till 144 timmar.

Under en tidrymd av tjugufyra timmar, räknat från klockan 6 på morgonen ena dagen till samma tid på följande dag, må arbetstiden ej överstiga 11 timmar. Dock må en gång varje vecka arbetstiden under en sådan tidrymd uppgå till 12 timmar.

Arbetslagslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Hagård**: Herr talman! Arbetslagslagstiftningen för hotell, restauranger och kaféer är av så färskt datum som den 30 juni 1944. Den är av provisorisk karaktär och upphör att gälla med innevarande års utgång. Nu föreliggande förslag innebär en förlängning av lagen under en ny treårsperiod, och om denna förlängning finns det i princip inte några som helst meningsskiljaktigheter i utskottet, utan det är, herr talman, ett par ganska väsentliga ändringar i lagen, som göra att det fogats en reservation till utskottets utlåtande.

För närvarande äro från lagens bestämmelser undantagna småföretag, där i regel mindre än tre arbetare äro anställda. Arbetsrådet, som är den mest sakkunniga instansen i detta avseende, har, med hänsyn till att det då saken där behandlades ännu inte förflutit två hela år sedan lagen började tillämpas, inte ansett det lämpligt eller tillrädligt att utvidga lagens tillämpningsområde. Föredragande statsrådet har emellertid inte följt arbetsrådet, utan godtagit den uppfattning, som reservanterna inom arbetsrådet förfäktat. Utskottet i sin tur har vid behandlingen av propositionen accepterat den mening, som statsrådet har företrätt.

Reservanterna inom utskottet anse däremot, att de skäl, som för två år sedan talade för att lagen skulle förse med den inskränkning, som det här gäller, alltjämt föreligga. Innehavarna av dessa små kaféer — jag tänker närmast på dem — äro ofta företagare med ganska svaga ekonomiska resurser, t. ex. änkor. En lagskärpning på denna punkt skulle för dem få ganska menliga ekonomiska konsekvenser, och starka sociala skäl föreligga enligt mitt förmanande att inte tvinga dem att nedlägga verksamheten, utan att i stället se till att de få en något så när hygglig försörjning.

Vad själva arbetstiden beträffar lämnar den nuvarande lagen möjligheten öppen för serveringspersonalen att dagligen tjänstgöra ungefär en halv timme längre än vad en normal arbetsdag innebär. I Kungl. Maj:ts förslag har nu denna möjlighet fullständigt avskurits. Det föreligger emellertid vid de flesta företag av detta slag särskild anledning till undantag beträffande serveringspersonalen. Arbetet pågår på ett kontinuerligt mindre pressande sätt. Under arbetsdagen uppkomma då och då pauser, som också göra att arbetet inte kan sägas vara av samma påfrestande art som i andra fall. Det bör även i detta sammanhang observeras, att de kollektivavtalsuppgörelser, som under de senaste årtiondena träffats, fastslagit en något längre arbetstid för serveringspersonalen än för ekonomipersonalen inom samma företag.

Det är, herr talman, på ytterligare en punkt, som reservanterna vilja ha en korrigerig av det nu föreliggande lagförslaget. I dess § 4 inrymmes en bestämmelse om maximering av arbetstiden per dygn till 11 timmar. I en motion, nr 408, som har avlämnats i denna kammare av herr von Seth m. fl., påvisas, hurusom denna bestämmelse är ganska osmidig och opraktisk. Om sommaren uppgår tiden för öppethållandet i vissa fall ofta till 12 timmar. En utökning av maximiarbetstiden under sön- och helgdagar med denna timme till 12 timmar borde kunna göras. Det skulle innebära en väsentlig lättnad.

Det kan tyckas, att det är små och obetydliga ändringar, som reservanterna föreslå, men de innebära dock vid lagens tillämpning avsevärda lättnader för de företagare som det här gäller. Jag vill gärna passa på att understryka vad utskottet i ett sammanhang säger och som för mig är något ganska väsentligt: »Det rådande läget på arbetsmarknaden inbjuder för närvarande till försiktighet, så snart det gäller att besluta arbetstidsförkortningar.» Det är så sant som det är sagt, men utskottet tröstar sig genast med att säga: »Emellertid göra sig dylika betänkligheter i mindre grad gällande i fråga om arbete av här ifrågakommande slag, som icke är direkt produktivt.» Till detta

Arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)

vill jag bara säga, att hotell-, restaurang- och kaféörelsen väl ändå är av mycket stor betydelse både direkt och indirekt för hela vårt produktionsliv och att den inte förtjänar att på detta sätt ställas i särklass.

Utskottet säger vidare i ett annat sammanhang: »Utskottet är dock medvetet om att de föreslagna skärpningarna av lagstiftningen kunna särskilt under en övergångstid föranleda svårigheter för framför allt mindre företagare», och så hänvisar man till att vederbörande ju kan hos arbetsrådet söka dispens från lagens bestämmelser.

Båda dessa uttalanden, herr talman, visa, att utskottet innerst inne har varit ganska betänksamt, när det gällt dessa frågor. Det har ju också under den interpellationsdebatt, som förts här i dag, av olika talare och i olika tonarter klarlagts, att vår arbetsmarknad befinner sig i ett läge, som gör det omöjligt att på ett tillfredsställande sätt upprätthålla produktionen inom betydande områden. Man söker med ljus och lykta efter möjligheter att förse t. ex. jordbruket med vad detta behöver av arbetskraft. Det berättades om vilken oerhörd arbetsbörda, som för närvarande påvilar vår jordbruksidkande befolkning. Där kan det för stora grupper inte alls bli fråga om någon normalarbetsdag — husmödrarna höra kanske till de mest utsatta.

Vi ha sålunda, herr talman, i början av vår arbetsdag här ägnat en ganska rundlig tid åt de speciella svårigheter, som föreligga på arbetsmarknaden, och vi ha konstaterat den oerhörda knapphet på arbetskraft, som föreligger. När vi sedan komma till nu föreliggande punkt på föredragningslistan, äro vi färdiga att vidtaga åtgärder, som med visshet komma att medföra skärpning av svårigheterna. Jag frågar: är detta rimligt? Är det konsekvent handlat?

Slutligen skulle jag vilja ifrågasätta, om inte en skärpning av arbetstidslagen på detta område kommer att få vissa återverkningar på vår förmåga att taga emot och betjäna de turister utifrån, som vi under nuvarande valutaförhållanden kanske mer än eljest gärna skulle se som våra gäster. Någon kanske då svarar, att den skärpning, som det här gäller, inte kan få så stor betydelse. Så mycket är dock klart, att för småföretagen, de mindre pensionaten och kaféerna, innebär ett bifall till det förslag, som här föreligger, en ganska avsevärd försämring av deras möjligheter att betjäna resande och turister. Det kan också tänkas, att denna skärpning av arbetstidslagen blir den droppe, som kommer det hela att rinna över, d. v. s. åstadkommer ett nedläggande av vissa småföretag.

Det är detta, herr talman, som för mig varit avgörande, då jag deltagit i denna reservation, och jag ber att, när det gäller §§ 1 och 4, få yrka bifall till reservationens hemställan.

I detta anförande instämde herrar *von Seth, Svedman, Henriksson, Falla* och *Holmström*.

Herr Fahlman: Herr talman! Jag hade begärt ordet, innan herr Hagård hållit sitt anförande, men efter vad han här sagt finns det knappast något ytterligare att tillägga, varför jag skall inskränka mig till att i alla delar instämma med herr Hagård.

Herr Olovson i Västerås: Herr talman! Jag föreställer mig, att andra kamraren inte har någon särskild längtan efter en lång debatt i ett ärende av så pass underordnad betydelse som det här föreliggande, och jag skall inte för min del i onödan förlänga debatten, utan jag skall fatta mig så kort som möjligt.

Arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer, som är av provisorisk karaktär, upphör ju att gälla med utgången av detta år. Kungl. Maj:t har nu föreslagit, att lagen skall förlängas på ytterligare tre år. I detta sammanhang

Arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)

har Kungl. Maj:t även föreslagit ett par ändringar i lagen, och det är om dessa ändringar som meningarna ha gått isär. Nu gällande lag äger endast tillämpning på företag, som ha minst tre anställda. Småföretag med mindre än tre anställda ligga alltså utanför lagens tillämpningsområde. Vidare är för serveringspersonalen stadgad en arbetstid, som uppgår till 8 $\frac{1}{2}$ timme per dag, under det att arbetstiden för den övriga personalen utgör 8 timmar — för båda grupperna är den stadgade arbetstiden utslagen på tre veckor, men räknat per dag blir skillnaden den nämnda.

För dem, som under de senaste tjugofem åren här i riksdagen sysslat med arbetstidslagstiftning och arbetarskyddslagstiftning överhuvud taget, torde vara känt, hurusom dessa lagar från början kommo att bära prägeln av någonting, som vi väl numera äro beredda att beteckna som en oriktig uppfattning, nämligen att lagarna inte utan olägenhet skulle kunna tillämpas på de mindre företagen. Man har nu alltmer kommit till insikt om att det är lika nödvändigt med arbetarskydd av olika slag vid de små företagen som vid de större, och det kan väl inte heller gärna bestridas, att den, som är anställd vid ett litet företag, har lika stort behov av fritid som den, som är anställd vid ett större företag.

Reservanterna inom utskottet ha nu med stöd av en motion föreslagit, inte bara att lagen i här berörda punkter skall förbli sådan den är, d. v. s. att arbetstiden per treveckorsperiod för serveringspersonalen skall vara 153 timmar, och att lagen inte skall gälla för företag med mindre än tre anställda, utan också att en sådan modifikation beträffande 11-timmarsbegränsningen skall genomföras, att arbetsgivaren erhåller rätt att en dag i veckan utsträcka arbetstiden till exempelvis 12 timmar.

Jag måste säga att jag har det intrycket, att reservanterna reserverat sig förnämligast därför att de velat vara partisolidariska med motionärerna. Att reservanterna haft synnerligen svårt att leta fram några skäl för sin ståndpunkt tror jag att man kan vara överens om, sedan man läst deras motivering. Det talas där t. ex. såsom något väsentligt om att det ofta är änkor, som inneha dessa mindre kaféer. Först och främst är detta bara ett hittills obevisat påstående och ingenting annat, även om det är klart att det finns änkor som ha kaféer och som äro småföretagare — det bestrider ju ingen. Men det är också andra, som ha sådana där mindre kaféer, och jag tror inte att de, åtminstone inte de, som ha ölkaféer här i Stockholm eller på andra håll, leva i någon ekonomisk misär. Men det finns också änkor som ha stora företag. Skulle man utgå ifrån att företag som ägas av änkor skola hållas utanför, då komma vi in på vägar som leda till att vi få friställa en del även stora företag. Om jag inte minns fel så är ordet änka förknippat med firmanamnet på mycket stora företag. För övrigt kan det lika väl hända att det är de anställda på dessa kaféer som äro änkor, så jag tycker att reservanterna skola tala tämligen lägmält om de sociala hänsynen i detta fall.

Vidare är det ju så att dessa små företag, kaféer och vad allt det nu är fråga om, i regel och praktiskt taget utan undantag äro inrymda i de sämsta lokaler, som äro upplåtna för servering av det ena eller andra slaget. De stora företagen, de stora restaurangerna äro i allmänhet åtminstone belägna ovan jord, ljusa och luftiga, men de här mindre ligga ofta två eller tre, kanske fyra trappsteg ner under jorden i källarvåningar. En vandring här i staden tillsammans med yrkesinspektrisen skulle skänka reservanterna sådana insikter, att de under inga förhållanden skulle tala om sociala hänsyn, om det är fråga om att hålla de anställda vid dessa företag i arbete längre tid än man tillmätt åt andra. På de stor restaurangerna är det ofta god ventilation och hyggliga arbetsförhållanden överhuvud taget. Men på småkaféer — titta i Klara till exempel!

Arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)

Ingen ventilation, mindre renligt, dålig luft, ofta ingår i husets vanor att ha hatten och galoscherna på. Cigarrettstumparna på golvet. Den personal som skall arbeta där, den behöver arbetstiden begränsad i minst lika hög grad som alla andra.

Det kan för övrigt inte vara så att en förkortning av arbetstiden med en halv timme per dag kan spela någon ekonomisk roll för företaget. När den allmänna arbetstidslagen genomfördes och framför allt innan den genomfördes, när vi började demonstrera för den, då skulle ju hela näringslivet gå under, om man begränsade arbetstiden till 8 timmar. Åttatimmarslagen genomfördes — och näringslivet har inte gått under. Tvärtom, utdelningarna ha ju aldrig varit så stora som i år. När det blev fråga om lantarbetstidslagen var det likadant: det skulle inte bli någonting kvar av det svenska jordbruket! Det lever alltså i mitt minne när vi i andra lagutskottet behandlade lantarbetstidslagen första gången. En av utskottets ledamöter, som trodde på olyckan, *grät* faktiskt och förklarade, att blir denna lag genomförd, då kommer drängen när klockan slår att lägga tömmarna på ryggen på hästen, och så går han därifrån, sade han. Vi övertygade honom om att sådana drängar finnas inte och ha inte funnits heller.

Som sagt, reservanterna skola inte kunna komma och säga, att de företag som det här gäller komma att lida någon skada genom denna lag. Och är det så att man skall besluta med stöd av sociala hänsyn, då skall man besluta i överensstämmelse med utskottets förslag, ty det gäller att ge det skydd åt denna illa ställda personal som man har givit åt alla andra, även åt sådana, som strängt taget inte skulle vara i behov av det.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru Ekendahl: Herr talman! Jag vill i anslutning till den paragraf, vari föreslås att tillämpningsområdet också skall utsträckas till alla småföretag, meddela, att för närvarande över tusentalet sådana mindre företag genom avtalsbestämmelser har fått lagen tillämplig vid företag med en eller två anställda, liksom man nu föreslagit i denna paragraf.

Det kan således inte vara så stora svårigheter förknippade härmed som herr Hagård och reservanterna i övrigt skisserat upp. Det har gått mycket bra på dessa små ställen, där man med avtal reglerat dessa angelägenheter, och det kan väl inte finnas så många småföretag utöver detta tusental som skulle kunna lida så stor skada, om denna lag kom i tillämpning. Då nu bestämmelsen om de 144 arbetstimmarna för tre veckor också skall gälla serveringspersonal måste jag gentemot dem som påstå, att det är fråga om ett lätt arbete, och i långa stycken en passningstjänst, som inte för med sig så mycket arbete, framhålla, att det kan se ut så, om man ser det med gästens ögon. Men om man som jag har erfarenhet av hur det är att arbeta som servitris och dagligen kommer i kontakt med personalens arbetsproblem, så får man en helt annan syn på saken. Det är ett tungt och pressande arbete och ofta nog nattarbete. Det är alltför väl känt att serveringsarbete i dessa dagar kanske mer än någonsin är pressande på grund av personalbristen, som gör att vederbörande måste ta hårdare vakter.

Beträffande arbetstidens maximering till 11 timmar per dygn säger herr Hagård, att denna bestämmelse vållar stora svårigheter för företagen. Det finns inte några sådana svårigheter, ty det är ju mer än en anställd på de arbetsplatser det här kan komma att gälla. Däremot märker man nu en tendens hos arbetsgivaren att ta ut mesta möjliga arbetstid, även om man inte behöver de anställda under alla de 153 timmarna, exklusive rasterna, som ofta — det vill jag tillägga — bli arbetstid, därför att det inte finns möjlighet,

Arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m. (Forts.)
i all synnerhet inte för serveringspersonalen, att utnyttja sina raster. Ofta nog kan personalen få gå de 153 timmarna plus rasterna bara därför att man skall ta ut arbetstiden. Det kan sålunda inte vara någon svårighet att begränsa arbetstiden till 11 timmar per dygn och 144 timmar för en treveckorsperiod.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Fahlman**: Herr talman! Först skall jag be att få konstatera, att herr Olovson i Västerås försökte att omintetgöra, om jag så får uttrycka mig, möjligheten för småkaféer att överhuvud taget existera, om man får utgå ifrån vad herr Olovson här yttrade. Han sade bl. a. att det inte spelar någon ekonomisk roll, om denna förkortade arbetstid införes. Det är nog inte heller så att det spelar någon större ekonomisk roll, men med den brist på arbetskraft som för närvarande råder är läget alldeles särskilt allvarligt. Och då nu fru Ekendahl säger, att det är ett hårt och pressande arbete på grund av personalbristen, så blir det väl inte mindre pressande, om man får ännu kortare arbetstid. Jag tycker att i dessa tider, då personalbristen på alla områden är så avsevärd som den för närvarande är, borde man inte vid det ena företaget efter det andra minska på arbetstiden, när den inte är onaturligt hög.

Jag erinrar om att förra sommaren nedsatte riksdagen i en lag för ungdom och vissa arbetargrupper arbetstiden med cirka 6—7 miljoner arbetstimmar. Det ena med det andra gör att vi, som hans excellens herr statsministern tidigare i dag också deklarerade, komma i ett betydligt sämre arbetskraftsläge under sommaren och det innevarande året än vi tidigare haft. Det är skäl att observera detta, även om man inte tycker att detta kan spela någon roll därför att det är en relativt liten grupp det här rör sig om.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagård begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 19.

Föredrogos vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 10 § lagen den 13 maj 1932 (nr 107) om häradsallmänningar; och

nr 36, i anledning av väckt motion om statsbidrag till gäldande av vissa kostnader för en laga skiftesförrättning å fastigheten Kuivakangas 26^a i Övertorneå socken.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 20.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion angående undersökning och inventering av de folk-moraliska förhållandena.

Motion om undersökning av folk-moralen.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Johnsson** i Stockholm: Herr talman! Jag ämnar icke upptaga någon debatt kring denna motion. Utskottets yttrande är, även om det utmynnar i att motionen icke skall till någon kammarens åtgärd föranleda, så pass positivt inställt till motionärernas avsikter, att vi få anse redan detta som en framgång.

I vissa kretsar är ju blotta ordet moral tillräckligt för att väcka olustkänslor eller utmana löjet. Jag skall inte så mycket ingå på spørsmålet hur det blivit så, att allt som har med moral att göra så lättvindigt avfärdas. Det sammanhänger naturligtvis med hela den materialistiska livssyn, som håller på att bli rättesnöret för ett övervägande flertal av vårt folk. Starka politiska riktningar ha brutit fram, som satt helt nya och ofta rakt motsatta värderingar i de gamlas ställe. Därmed har tron på att det överhuvud finns några allmänt förpliktande sedenormer raserats hos många. Den moderna psykologien, som försöker komma orsakssammanhangen i människornas abnorma handlande på spåren, har i sin strävan att förstå och hjälpa dessa missanpassade trott sig finna, att de moraliska kraven liksom varit för tunga för deras bärkraft och fört dem djupare in i sjukdomen. Därför ha vissa av denna psykologis företrädare velat kasta moralen över bord och ansett det såsom en nödvändig gärning att befria människorna från den s. k. moralsjukan och lösa dem från all bundenhet till sedliga normer och från alla moralkomplex. Dessa läror ha tacksamt anammats av många, både i ledande kulturella kretsar och i de djupa leden.

Frågan är hur man skall bedöma denna utveckling. Somliga anse den som ett framåtskridande, en frigörelse av människan till ett fritt naturligt liv utan ångest och inre oro. För motionärerna och för en mycket stor skara meningsfränder till dem ter sig emellertid denna utveckling skrämmande, därför att den äventyrar samlevnaden och berövar det andliga och kulturella livet dess nödvändiga enhet och fasthet. Alf Ahlberg säger om denna sak: »Det råder i den moderna världen en moralisk förbistring, som hotar att göra hela vår kulturs stolta byggnad till ett Babels torn. Kan vi inte övervinna den, är det fara värt att alltsammans slutar med katastrof.» — Jag vill inte säga att vi stå inför någon omedelbar katastrof. Trots alla moderniteter är vårt folk ännu för hårt bundet vid den idealbildning, den värdeskala och de etiska normer, som kristendomen inplantat däri, för att det skulle kunna driva hur som helst in i den fulla moralupplösningen. Vi böra dock ha för ögonen, att den processen fullföljts ända till yttersta gränsen hos andra folk i vår världsdelen, där man kastade loss från den kristna förankringen. Och detta faktum är nog för att tjäna som ett memento också för oss.

För mig personligen står frågan om de moraliska förhållandena i folket såsom frågornas fråga. När man som jag under en stor del av livet arbetat bland människor, som kommit på sned i samhället, har man naturligtvis ständigt brottats med problemen: varför har det gått så? Hur skall man rädda dessa människor tillbaka ur deras läge, och hur skall man förebygga en lik-

Motion om undersökning av folkmoralen. (Forts.)

nande utveckling för andra? Jag ger allt utrymme åt de förklaringar, som gå ut på att man här har att göra med psykologiska faktorer av de mest skiftande slag, med sociala förhållanden, som nästan predestinera till brott, arvmassans och miljöns utomordentliga betydelse o. s. v. Jag kan så att säga hela det där schemat. Men jag har ändå under mitt arbete kommit till den absoluta vissheten att i de allra flesta fall är detta icke den yttersta förklaringen. Psykologiska förutsättningar att komma på sned kunna alla ha, miljöskadade äro väl i viss mån alla, många ha växt upp under sådana sociala förhållanden att de skulle haft stora chanser att bli asociala. När det gick galet berodde det enligt mitt sätt att se i övervägande antalet fall på frånvaron av en moralisk spärr, en inövad moralisk reaktion, som skulle kunnat hålla tillbaka i det avgörande ögonblicket. Det är denna reaktion, som modern fostran icke tillräckligt övar, och därför misslyckas den i så stor utsträckning. Och den övar den icke därför att den själv är osäker om vad som är rätt eller orätt, eller den kanske icke ens vill göra någon distinktion mellan dessa båda begrepp. Jag skulle här kunna ta exempel från de mest olika områden. Jag vill emellertid med hänsyn till att tiden är så långt framskriden icke göra det. Jag skall bara ta ett par exempel från ungdomslivets område, där man är så benägen att reducera allting till »uppföranderubbningar».

Jag tar t. ex. frågan om vördnads- och lydnapplikten: skall skolungdom hysa respekt och vördnad för sina lärare, eller skola barnen ha rätt att leva rövare i klassrummet, medan läraren hjälplös står och ser på eller får ett bläckhorn i huvudet, vilket lär ha förekommit i en stockholmskola? Eller i fråga om andras egendom: när ett litet rövarband av ynglingar brutit sig in i tre olika hem och förstört så gott som allt som fanns där, så förklaras det psykologiskt med att de måste ha utlösning för sin aggressionsdrift. Och sedan man ställt en sådan diagnos, är man färdig med bedömningen av det hela. Man avböjer varje moralisk bedömning därav. Det är väl så, att vi alla haft aggressionsdrift i vår barndom och ungdom, men vi ha fått lära oss att utlösa den mot andra ting än andras egendom. Om de ungdomar jag förut nämnde fått en moralisk reaktion inövad, såsom vi finga i vår barndom, skulle aggressionsdriften tagit sig andra uttryck. Mest markant är denna osäkerhet om rätt och orätt för närvarande på det sexuella området. Här är man på sina håll i färd med att ta bort alla spärrar. Fjortonårsflickan kommer till mamman och ber om pengar till preventivmedel, ty kamraterna säga och det står i böcker att det är då man skall börja. Och vissa opinionsbildare löpa till och förklara detta vara alldeles i sin ordning. Skall detta hädanefter verkligen vara vårt folks sexualuppfattning? Vilket fruktansvärt ansvar påtaga sig inte de personer, som genom sådana läror erotisera barnasjälen vid en tid, då så mycket annat först skulle rotas och växa där! Är det underligt att äktenskapen sedan falla sönder, om kontrahenterna sedan tidiga ungdomsår hängiva sig åt blandade könsförbindelser?

Det var för att få en kartläggning av hur långt detta, som från motionärernas synpunkt ter sig som en röta, en dekadans, men som från andras synpunkter kanske ter sig helt annorlunda, spritt sig i folket, som de begärde en utredning om de folkmoraliska förhållandena. Vi tro icke att detta det djupaste och allvarligaste folkproblemet löses bara med socialåtgärder eller annat, som t. ex. ungdomsvårdskommittén hänvisar till att den ämnar föreslå. Vi tro fortfarande, att en sådan undersökning kunnat åvägabringas icke bara i form av delundersökningar, sådana som fångvårdsstyrelsen talar om. Ty moralen är innerst inne icke delad. Man kan visserligen tala om deklaramoral, skattemoral, affärsmoral, sexualmoral, arbetsgivarmoral o. s. v. Men allt detta är bara sidor i den ena och odelade moralen hos en individ eller en samling in-

Motion om undersökning av folkmoralen. (Forts.)

divider. Det hade varit värdefullt att få ett så att säga samlat grepp över just denna helinställning till livsvärdena.

Det som närmast inspirerade mig till denna motion var ett yttrande i en radikal tidning att det var den kristna moralen och uppfostran som skapade brottslingar. Dylika meningar spridas nu för alla vindar. Därför hade det varit av största intresse att få, så långt det kunde gå, klarlagt i vad mån kristen fostran fört några in på brottets bana och hur många som hamnat där av brist på sådan fostran. För egen del räknar jag ett sådant påstående som gjorts i den radikala tidningen som grov förljugenhet och förvanskning. Ty jag är övertygad om att sann kristendom aldrig kan annat än föra människor in på sanningens och rättfärdighetens väg.

Herr talman! Med framförande av dessa synpunkter har jag intet yrkande. Jag tackar utskottet för dess i det stora hela sympatiska inställning till motionen.

Herr Allard: Då herr Johnsson i Stockholm icke framförde något yrkande, finns det ingen anledning att från utskottets sida ta upp någon diskussion här i kammaren. Jag vill emellertid med några få ord framhålla, att det föreligger ingen större skillnad mellan den syn motionärerna ha på denna fråga och den syn, som utskottet har. Utskottets inställning framgår bäst av den första meningen i utskottets yttrande, där utskottet anför följande: »Den förändring av den allmänna moraluppfattningen, som utgör utgångspunkten för den föreliggande motionen, liksom de konflikter och friktioner med samhällets institutioner och lagar som därav kunna föranledas, förtjäna otvivelaktigt allvarligt beaktande från statsmakternas sida.» När utskottet trots att man har den synen på denna fråga ändå har stannat vid att yrka avslag på begäran om en utredning, är detta framför allt grundat på praktiska skäl. Denna fråga har ju bland annat ägnats uppmärksamhet och kommer att ägnas uppmärksamhet av ungdomsvårdskommittén, nykterhetskommittén, skolkommissionen och befolkningsutredningen. I övrigt ber jag att få hänvisa till utskottets utlåtande.

Jag ber med det anförda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru Möller: Herr talman! Vad som är det mest glädjande i denna motion är att man där givit uttryck för den tanken att det för trivseln och tryggheten inte räcker med sociala välfärdsanordningar utan även fordras en annan faktor. Motionärerna skriva, att det är svårt att finna ett namn på denna faktor. Det förvånar mig, att man finner detta svårt, när man så tydligt säger ifrån att det rör sig om »den inre hållningen hos folket» och att vårt folks »i stort sett gemensamma livssyn håller på att smulas sönder». Fördenskull vill man ju också hos Kungl. Maj:t anhålla om en undersökning och inventering av de folkmoraliska förhållandena. Man hänvisar till de olika grupper i samhället som »kämpa om fältet», och man uttrycker sin rädsla inför den splittring, som måste komma särskilt ungdomen att stå villrådig.

Jag är själv övertygad om att ungdomen mer än någonsin behöver stöd, ledning och framför allt något att tro och lita på. Men frågan är, om vi kunna ge den det. Stödja och leda kunna vi nog i viss mån, men det blir nog litet svårare för oss att ge den livstron tillbaka. Beaktansvärda försök ha här gjorts av olika kommittéer, t. ex. ungdomsvårdskommittén, skol- och nykterhetskommittéerna. Detta arbete skall naturligtvis inte underskattas men får heller inte överskattas. I remissuttalandet från ungdomsvårdskommittén kan man läsa,

Motion om undersökning av folkmoralen. (Forts.)
att man har massornas välfärd för ögonen. Det tycks mig som om det vore bättre att i denna sak tänka på individen i första hand.

Motionärerna vädja till riksdagen om hjälp. Det är också riktigt att riksdagen kan och bör göra mycket i positiv riktning både genom lagstiftning och understöd åt organisationer och andra som syssla med ideell verksamhet. Men jag tror inte att det är detta, som motionärerna i första hand mena. Deras skrivelseförslag syftar i stället till att nå en gemensam linje på andlig grund, en livstro, något som skulle ge livet en verklig mening. Däri vill jag instämma med motionärerna på det varmaste. Jag känner personligen djupt allvar inför den punkten och kan inte avsäga mig som samhällsmedborgare mitt ansvar härvidlag. Här ligger i oerhört hög grad ansvaret på den enskilde individen. Det är det aktiva deltagandet och den personliga insatsen, som måste bli avgörande här. Det är ett angeläget ärende till alla och envar.

Jag tror inte att detta syfte vinnes genom den av motionärerna föreslagna utredningen. Hur skall en sådan vittomfattande utredning kunna ske? Är det inte lämpligare att här i riksdagen koncentrera sig på bestämda ideella och sociala uppgifter i positiv riktning, som direkt höra till statsmakternas plikter? Härvidlag tänker jag bland annat på den viktiga nykterhetsfrågan nu när skolväsendet reformeras. Jag vill erinra om riksdagens ställningstagande i dylika frågor, t. ex. till kristendomsundervisningen. Där kunde riksdagen enligt min uppfattning ha varit mera positiv i sin inriktning. Riksdagen har en given skyldighet att slå vakt om de ideella värdena och hjälpa och stödja inte minst ungdomen. Man måste ändå ha klart för sig att, som diakonistyrelsen säger i sitt remissyttrande, riksdagen inte får komma att betraktas som avgörande instans beträffande livsåskådningsfrågor.

Detta har varit min motivering, när jag anslutit mig till utskottets hemställan. Jag vill gärna vara med om att främja motionens syfte men kan inte finna den väg motionärerna rekommenderat framkomlig. Personligen hade jag givetvis helst sett att utskottets motivering hade präglats av något mera positiva synpunkter.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 21.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 111, i anledning av väckta motioner om statsbidrag till ett vattenförsörjnings- och avloppsföretag inom Öckerö kommun;

nr 112, i anledning av väckta motioner om anslag till väg Tännäs kyrkby—Tännåns kraftstation;

nr 113, i anledning av väckt motion angående utökning i vissa fall av frikretsarna för landsbygdens telefonabbonenter; och

nr 114, i anledning av väckt motion om byggande av en fiskehamn vid Örnahusen; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av väckt motion om ersättning till arbetaren K. E. F. Eriksson för sjukdom, ådragen under militärtjänstgöring; och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstepensionsunderlag för vissa befattningshavare vid polisväsendet.

§ 22.

Avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 236, angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverken m. m., nämligen:

nr 445 av herrar *Larsson* i Stockholm och *Kyling*;

nr 446 av herr *Lundberg*; och

nr 447 av herr *Johnsson* i Kastanjegården.

Vidare avlämnade herr *Osterman* en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 448, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 244, angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 23.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Polen träffat avtal rörande regeringen av varuutbytet mellan Sverige och Polen m. m.;

från statsutskottet:

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas, m. m.;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde; och

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

från bevillningsutskottet:

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skattefrihet i vissa fall för realisationsvinst vid expropriation m. m., jämte en i ämnet väckt motion; samt

från jordbruksutskottet:

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 10 § lagen den 13 maj 1932 (nr 107) om häradsallmänningar.

§ 24.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.53 em.

In fidem
Gunnar Britth.